



חג פורים שמח!

לב לוב

כתב העת של האירגון העולמי
של יהודים יוצאי לוב

גליון מס' 46 | אדר תשפ"ו



עופר ינאי, הבעלים של חברת
"נופר אנרגיה" והבעלים של
הפועל תל אביב בכדורסל, חושף
את סוד הצלחתו העסקית - החינוך,
המורשת, המנהגים והמאכלים של
אמו טוני ואביו מרדכי
יוצאי לוב ותוניס

שמעון דורון,
עמ' 10

אנרגיה לובית



משפחת ינאי בביקור
במוזיאון מורשת יהדות לוב
צילום: אליעזר כהן וידאו אקשן



בית הכנסת "דקר"
עמ' 28

זכרונות מחג הפורים
עמ' 21

רני הי"ד הגיבור שלנו
עמ' 16

משרד
התרבות
והספורט



תוכן עניינים

03 דבר היו"ר

04 חדשות

06 לזכרו של יצחק רוקח
ז"ל 1933 - 2024

08 לזכר אחי האהוב

09 גם בני המשפחה
הבריאים חשובים

10 "יהודי לוב הם בעלי
חריפות מחשבה"

12 העם הנבחר

16 הגיבור שלנו

21 מקאובוי לטריפוליטאי
אוריגינל

23 דבִּלָה של אהבה

24 יהודים בחגווי הסלע

28 בית הכנסת ע"ש "אח"י
דקר" בנתניה:

30 מטריפולי לישראל

32 מוני גבאי, מגן יהודי לוב

35 ZENGA ZENGA

36 כי מלוב תצא תורה

38 הלוחש לסירים

41 Gli ebrei di Tripoli
sotto il dominio
italiano



ילדה בלבוש לובי מסורתי

כל הזכויות שמורות
לארגון העולמי
ליהודים יוצאי לוב
משה הדדי 4
אור יהודה
03-5336268/72



תודה לחברי הנהלת הארגון,
חברי המועצה, למתנדבים
בהדרכת קבוצות ולמתנדבים
בפעילות הכוללת
בבית המורשת.

השתתפו בהכנת הגיליון:
אהרון אורגד
שמעון דורון-דעדוש
הרצל פדלון
אליס ענן
משה רוקח
יואב צור
ענת טייב
ניצה נסיה יוגב אהרון

הפצה:
הארגון העולמי ליהודים יוצאי לוב

שליחת חומרים למערכת:
livluvite@gmail.com

מייסד ועורך ראשון:
נחום (נחצ'ה) גלבוע

יו"ר הארגון:
רפאל חיון

עורכת:
רבקה צור

עיצוב:
דוד צור

הפקה ודפוס:
אלון שחר
0546844448

קהילה קטנה במספר וגדולה ברוח

בשבועות האחרונים אנו רואים התעוררות מרגשת. צעירים מגיעים למרכז המורשת, משפחות מציינות ימי הולדת ואזכרות דווקא כאן, מתוך רצון להעניק משמעות עמוקה ולחבר בין הדורות. ויש גם סופשבוע מסורתי ואיכותי בים המלח



באירועים, בתערוכות, במסורת ט"ו בשבט כמנהג המקום, בחיזוק אתרי האינטרנט והרשתות החברתיות. הכל מתוך הבנה שדור ההמשך נמצא גם שם, ואנו מחויבים להגיע אליו.

אור הפורים מתחבר לאור הפסח

אחת המסורות היפות והמרגשות של העדה הייתה נהוגה בליל פורים, קודם קריאת המגילה. כל אב היה מביא נרות גדולים לבני משפחתו, ויחד היו מדליקים אותם כסמל לפסוק: "ליהודים הייתה אורה ושמחה".

האור לא נועד רק להאיר את הבית - אלא לבטא אמונה, תקווה וחיים טובים. עד היום אנו שומרים את אותם נרות ומשתמשים בהם גם לבדיקת חמץ בפסח - כסמל להמשכיות, לטהרה ולהתחדשות. כך מתחבר האור של פורים לאור של פסח - ואנו מבינים שהמסורת שלנו היא אור אחד ארוך, העובר מדור לדור. כחלק מהעשייה לחיזוק הזהות והחיבור לשורשים.

אנו עורכים גם סוף-שבוע מיוחד בים המלח, עשיר בתוכן על מורשת יהדות לוב - הרצאות, סיפורים, שירי מסורת לוביים, טקס הבסיסה המסורתי, וכן טקס חנינה לובית בהובלת יהודית אנושי. זהו מפגש שמחבר לבבות, מעצים את תחושת השייכות ומעביר את החוויה לדור הצעיר בדרך חיה, מכובדת ושורשית.

תודתנו נתונה לכל השותפים לעשייה - להנהלה, למתנדבים, למדריכים ולכל מי שפועל במסירות ובאהבה למען הקהילה.

הבית פתוח לכולם.

המורשת שייכת לכולנו.

ויחד - נמשיך להעביר את הלפיד הלאה.

שלכם,

רפאל חיון, יו"ר הארגון העולמי של היהודים יוצאי לוב

יהדות לוב הוכיחה לאורך הדורות שעוצמה איננה נמדדת בכמות, אלא בערכים, במסורת ובהנהגה. האחריות שלנו היום ברורה: להמשיך את השושלת - ולא לתת לה להיעצר. מאז כניסתי לתפקיד יושב-ראש הארגון, קיבלתי על עצמי שליחות אחת מרכזית: להחזיר עטרה ליושנה. לא כסיסמה, אלא כדרך חיים. להמשיך את המסורות המפוארות שהיו כאן, להעצים אותן, ולחבר בין דור העבר לדור העתיד. קהילה שמנתה בתחילה כשלושים אלף נפש בלבד, אך הצמיחה עולם ומלואו של תורה, דיינים, רבנים ואנשי מוסר. חלקם ידועים ומוכרים, וחלקם טרם זכו לאור הראוי להם. אנו פועלים בימים אלו להכנת ספר מקיף שיתעד את פועלם של רבני לוב - כדי שהדור הבא יכיר, יידע ויתחבר לשורשיו.

אחת המסורות היפות והמרגשות של העדה הייתה נהוגה בליל פורים, קודם קריאת המגילה. כל אב היה מביא נרות גדולים לבני משפחתו, ויחד היו מדליקים אותם כסמל לפסוק: "ליהודים הייתה אורה ושמחה"

"מורשת שלא עוברת לדור הבא - איננה מורשת, אלא זיכרון. ואנחנו לא באנו רק לזכור - באנו להמשיך".

בשבועות האחרונים אנו רואים התעוררות מרגשת. צעירים מגיעים למרכז המורשת, משפחות מציינות ימי הולדת ואזכרות דווקא כאן, מתוך רצון להעניק משמעות עמוקה ולחבר בין הדורות. אנו מחזקים את פעילותנו



קמע לשמירה ולזרע בר קיימא מלוב. תרומת משפחת מרנג'י לבית פלאח

למען השורשים והזיכרונות

הלבלוביאדה ה-19 יוצאת לדרך במלון רויאל המפואר בים המלח. "זוהי הזדמנות לחוות ביחד חוויית תרבות, אהבה לשורשים ותחושת בית גם כשאנחנו קצת רחוקים מהבית המקורי", אומר יו"ר ארגון יוצאי לוב רפאל חיון

מאת: רומי רפאל

מלון רויאל המפואר בים המלח יארח מייד לאחר חג הפורים, בסופ"ש ט"ז-י"ח באדר, 5-7 במרס, את ה"לבלוביאדה ה-19", המפגש המסורתי והרשמי של יוצאי לוב בישראל המגיעים לשחזור זיכרונות, מורשת תרבותית עשירה. גם לשמוע סיפורים מרתקים, להנות ממופעים ססגוניים ואותנטיים, לנפוש במקום הנמוך ביותר בעולם, להנות מגופיו תחת המרחבים המדבריים, ולהתחבר למסורת שורשית. "הלבלוביאדה היא הזדמנות לחוות

ביחד חוויית תרבות, אהבה לשורשים ותחושת בית גם כשאנחנו קצת רחוקים מהבית המקורי", אומר יו"ר ארגון יוצאי לוב רפאל חיון. לדבריו, השנה נעשו שינויים יעילים בארגון הכנס והביקוש מצד חברי בית המורשת וקהל יוצאי לוב בכלל הינו בשיא.

אז מה מחכה למשתתפי הלבלוביאדה? קבלת פנים מלכותית עם מבחר עוגיות העדה, חדרים מעוצבים, הופעות של אסי מימון, הילה בן דוד, בני ברדא

וקבלת שבת עם מקהלת פרחי ירושלים. טקס חניה עם יהודי אנושי ומוסיקה של די ג'יי שי בריגה, כולל טברנה יוונית, תפילות חגיגיות בלחן הלובי בבית כנסת מפואר, נופש בפנסיון מלא ברמה הגבוהה ביותר במלון עם בריכות ומפלי מים מרהיבים, ספא יוקרתי ונגישות נוחה וקלה לכל אתר. והעיקר – מורשת, מסורת, קהילה וחיבור לשורשים ולחברים באווירה קסומה.

בקיצור, אנצ'עאנה ח'יר.

נפרדים מ"ראש הזהב"

חלוץ העבר האגדי, יליד לוב, ויקטור סרוסי, הלך לעולמו. הוא כיכב בעונותיה הגדולות של קבוצת הכדורגל, מכבי נתניה, ונחשב לאחד מגדולי החלוצים בתקופות הכי יפות של המועדון

מאת: רומי רפאל

חלוץ העבר האגדי של מכבי נתניה, ויקטור סרוסי, יליד לוב, שעלה לארץ בהיותו בן 4, הלך לעולמו בגיל 81. סרוסי התמודד בשנים האחרונות עם מצב רפואי מורכב. הוא הוגדר כ"ראש זהב" בשל משחק הראש הנדיר והמשובח שלו ונחשב לאחד מגדולי החלוצים של מכבי נתניה בכדורגל בתקופות הכי יפות של המועדון. הוא שיחק לצידו של מרדכי מוטל'ה שפיגלר יבדל"א כשהקבוצה זכתה באליפות בשנת 4-1973. ויקטור סרוסי שיחק מספר עונות גם בבית"ר ירושלים, הפועל חדרה, הפועל באר שבע והפועל פתח תקוה, אך אין ספק כי הוא נחשב קודם כל כסמל ספורט בעיר היהלומים. הוא גם זכה ללבוש את מדי נבחרת ישראל וייצג את המדינה בתחרויות בינלאומיות. בסיום הקריירה הספורטיבית הצטרף

סרוסי לפוליטיקה המקומית. הוא הקים רשימה מקומית שזכתה לאהדה רבה בעיקר בשכונות וכיהן מספר קדנציות כחבר מועצת העיר נתניה, בין היתר כממונה על השכונות ועל תחום הספורט האהוב עליו. רבים מתושבי נתניה, וביניהם רבים מאוד מקרב יוצאי לוב, נהנו מדלת פתוחה בלשכתו והוא גם נודע כמי שדאג להנחות במס הארגונה למשפחות קשות יום. מועדון הכדורגל מכבי נתניה פרסם מודעת אבל בה נכתב "אנו מרכינים ראש עם לכתו של שחקן העבר ויקטור סרוסי, מחלוצי הזהב של המועדון. ויקטור היה סמל למסירות, כישרון ואהבה בלתי מתפשרת למשפחת מכבי נתניה בה שיחק בקבוצה הבוגרת כבר בהיותו בן 16. היה מהגורמים המרכזיים לחזרתה של הקבוצה לקדמת הבמה בכדורגל הישראלי ודמותו תישאר

חקוקה בליבנו לעד". סרוסי ז"ל החשיב מאוד את המורשת ותמך בפעילות הציבורית בכל יוזמה לקידום מורשת קהילת לוב. הוא עוטר בעיטור יקיר העיר נתניה ובוודאי גם יונצח במסגרות ראויות. יהי זכרו ברוך.



מחקרים למען הדורות הבאים

מלגות חולקו לדוקטורנטים חוקרי יהדות ספרד, שמחקריהם עוסקים ביהדות ספרד על תפוצותיה. בין מקבלי המלגות גם דביר כחלון, נכדו של יקיר העדה, יהודה כחלון ז"ל

מאת: רומי רפאל



דביר כחלון בטקס הענקת המלגות במוזיאון מורשת לוב

רפאל חיון: "הערב ביטא את המחויבות שלנו לקידום ההשכלה הגבוהה, לחיזוק הדור הצעיר ולשימור מורשת יהדות לוב לדורות הבאים. אנו גאים לעמוד לצד הדוקטורנטים והדוקטורנטיות, לעודד מצינויות ולהיות שותפים לדרך של ערכים עשייה ותרומה לחברה. תודתנו נתונה לפדרציה הספרדית ולכל מי ששותף למימוש החזון".
יצוין כי בין מקבלי המלגות גם דביר כחלון, נכדו של יקיר העדה יהודה כחלון ז"ל. דביר עושה את הדוקטורט שלו במחקר על "יהודי טריפולי בתקופה הקראמנלית בין 1711 עד 1835".
בשיחה עם לבלוב ציין החוקר הצעיר כי סבו יהודה ז"ל התבקש לעשות דוקטורט על יהדות לוב אך הדבר לא סיפק בידו, והנה הוא נכדו, עושה זאת ומשלים את המלאכה.
בהצלחה רבה!

בית מורשת יהדות לוב אירח השנה את טקס חלוקת המלגות לדוקטורנטים שמחקריהם עוסקים ביהדות ספרד על תפוצותיה. המלגות חולקו על ידי ועדה מיוחדת של הפדרציה הספרדית העולמית. הטקס ציין גם את זיכרו של מאיר כחלון ז"ל, היו"ר המיתולוגי של הארגון העולמי של יהודי לוב, שכינה גם כחבר הנהלת הפדרציה הספרדית העולמית ופעל במשך שנים רבות לקידום הקהילה החינוך והמורשת. טקס המלגות לארבעה דוקטורנטים התקיים במעמד חיים כהן, יו"ר הפדרציה הספרדית העולמית, מר רפאל חיון, יו"ר ארגון מורשת יהודי לוב, היו"ר לשעבר וחבר הנהלת הפדרציה, שמעון דורון, ד"ר יגאל בן שלום יו"ר ועדת המלגות, בני משפחתו של מאיר כחלון ז"ל, ואורחים מתחום החינוך והאקדמיה.

ביקורים ללא הפסקה

בית מורשת יהדות לוב מארח אירועים ומבקרים ללא הפסקה. בין השאר, הדלקת נרות חנוכה, את גיבור הלח"י, עזרא יכין ומפקדי העתיד, ואת גימלאי חברת החשמל

מאת: רומי רפאל

ביקור מחשמל

עשרות גמלאיות וגמלאים של חברת החשמל, המקפידים על תכנית אירועים ותרבות קבועה, הגיעו למוזיאון יהדות לוב באור יהודה, כאשר לרובם זהו סיור ראשון במקום. המדריכות, פנינה שחם וליאורה בנימין, הסבירו לאורחים על משמעות המוצגים המרהיבים וענו לשאלות הסקרניות של אנשי חברת החשמל. בסיום פצחו האורחים בשירת "שבחי ירושלים" ואף כתבו בספר האורחים דברי תודה והערכה לביקור המהנה והמעשיר.

החנוכייה המלבבת

טקס הדלקת הנרות המסורתי התקיים באולם האירועים של בית המורשת ואירח השנה גם משפחות יהודיות מאיטליה. נציגים אף התכבדו בהדלקת החנוכייה לצד יו"ר הארגון רפאל חיון. כמובן שהתקרבות כללה גם את הסופגנייה בגירסה הלובית, הלא היא ה"ספינו" הטעים והריחני. לחיי העם הזה, כאן ובתפוצות.

במסגרת חודש הציונות התקיים בבית המורשת מפגש מרתק בין צעירי המכינה הקדם-צבאית "לביא", מי שבעתיד יאיישו תפקידים בכירים בכוח המגן של ישראל, עם גיבור ישראל, לוחם הלח"י האגדי, עזרא יכין.
הנערים גמעו בשקיקה את סיפורי הגבורה מסבא יכין המהווה דמות להשראה, ולמדו ממנו באופן בלתי אמצעי על עמידה יהודית זקופה מול האויב, נחישות וגאווה לאומית. שר המורשת עמיחי אליהו הגיע לבית המורשת לכבד את האירוע ובירך בחום את עזרא יכין ותלמידי המכינה.

לזכרו של יצחק רוקח ז"ל 1933 – 2024

משה רוקח כותב בהספד על אחיו הבכור שהלך לעולמו: "ההפרש בינינו 20 שנה ואתה היית ה'אורים והתומים' שלי. ממך ינקתי סדר מופתי, התמדה, חריצות וניקיון כפיים. דאגת שנמשיך ללמוד ועקבת אחרי ההצלחות שלנו וזקפת ראש וקומה. רבים מתלמידיך מכהנים היום במשרות בכירות"

מאת: משה רוקח



יצחק רוקח ואשתו דינה ז"ל

חזר יצחק לאור עקיבא ושם גם התפתח מבחינה מקצועית. הוא היה מורה בכיתות בבית הספר היסודי, לימד טבע וחקלאות. לערוגות הירק והפרחים שתלמידיו והוא טיפחו יצא שם דבר בכל המחוז. הוא ידע לגרום לתלמידים לאהוב את עבודת החקלאות והגינות. רבים מתלמידיו הפריחו את גינת ביתם בזכות הידע שצברו ומהזרעים שהוא נתן להם.

הוא גם שימש כסגן בבית הספר "רבי עקיבא" ושנים רבות כמנהל בית הספר "עציון" באור עקיבא. בית הספר בניהולו זכה בפרסים והשיגים רבים מטעם משרד החינוך ושמו של יצחק היה שם נרדף להצלחה, להישגים ולמצוינות. רבים מבוגריו מכהנים כיום במשרות בכירות במגזר הפרטי והציבורי. לאחר שנים רבות של ניהול הוא

אחי יצחק זצ"ל נולד בשנת 1933 בטריפולי שבסוריה. בן בכור לרבי עודד וגמילה רקח ועלה לארץ בשנת 1949 עם עליית הנוער למקווה ישראל בהיותו רק בן 16. שם הוא גם סיים שם את לימודי התיכון ועבד למחייתו בעבודת הטיח. לאחר שנתיים עבר ללמוד הוראה בגבעת וושינגטון והחל את עבודתו כמורה במושב אחיהוד ליד עכו. בכל התקופה הזו הוא הקפיד להגיע לביקורים אצל הוריו במעברה ובשיכון באור עקיבא.

ההפרש בינינו 20 שנה ואתה היית ה'אורים והתומים' שלי. ממך ינקתי סדר מופתי, התמדה, חריצות וניקיון כפיים. נטלת על עצמך את תפקיד האבא שלנו בהעדר ראש המשפחה שנפטר בעודנו ילדים, ניצה, שמעון ואני. דאגת שנמשיך ללמוד ועקבת אחרי ההצלחות שלנו וזקפת ראש וקומה.

הוא היה מורה בכיתות בבית הספר היסודי, לימד טבע וחקלאות. לערוגות הירק והפרחים שתלמידיו והוא טיפחו יצא שם דבר בכל המחוז. הוא ידע לגרום לתלמידים לאהוב את עבודת החקלאות והגינות

דורות של תלמידים

בשנת 1961 הוא הכיר את העלמה דינה לבית משפחת סופר ששנה לאחר מכן תהפוך לרעייתו ואשת נעוריו. עליה נאמר: "חכמת נשים בנתה ביתה" דינה ויצחק חיו יחד בכבוד ובזוגיות מופלאה 63 שנים ולהם בן ושלוש בנות. הם זכו בחייהם לנכדים ונינים. דינה נפטרה חודש וחצי לפני יצחק. ארבעת ילדיהם, אשר, יפה, סיגלית ומיכל, מקיימים את צוואת הוריהם. בשנת 1959, שנתיים לפני שנישא,

פרש לגמלאות. לאחר פרישתו שימש בתפקיד "מנהל פרויקט הרווחה". בתפקיד זה הוא כיהן שנתיים ובמהלך השנתיים האלה דאג וגייס מורים רבים במקצועות המתמטיקה והאנגלית. שתגברו, לימדו ושיפרו את ציוניהם של התלמידים לקראת מבחני הבגרות והביאו תוצאות ושינויים משמעותיים.

פייטנים שיחרו לפתחו

לאחר מספר שנים הוא נבחר ליו"ר המועצה הדתית באור עקיבא. בתקופתו מוסדות הדת עברו שינוי גדול, בית

העלמין היה כמו בית מרקחת. נקי ומסודר להפליא. כמו כן המקוואות ובתי הכנסת עברו שינויים גדולים. הרכב הראשון של חברת קדישא נרכש בתקופתו. היה חבר מטעם המפד"ל במועצה המקומית. וגם היה חבר ההנהלה של האגודה למען הקשיש בעיר ופעל למען הקשישים רבות בחלוקת "סלי מזון" לחגים ובמתן בסתר וזכה



יצחק רוקח ז"ל

באותו רגע אבי נדר נדר שכל שנה הוא קונה לו כבש לקראת הפסח וכך היה. שנים רבות, גם אחרי שעלינו לארץ, אבי היה קונה כבש ויחד היינו יוצאים לרעות אותו ולהעלות אותו במשקל עד לחג הפסח.

הערבים שמסתובבים ברחוב. השעות נוקפות והקריאות יסחאק, יסחאק אינן מרפות. נראה שאפילו השחפים בחוף למדו לקרוא את שמו. סבתא דהיבה נזכרה באמונה חזקה שלמדה מאימה, הורידה מטפחת שהייתה על צווארה קשרה בה קשר

בכל חתונה שאליה היה מוזמן היה מתכבד בברכה אחת מ"שבע הברכות" והיה עושה זאת באופן מעורר השראה. הוא היה גם פעיל ושותף בטקסי יום הזיכרון לחללי צה"ל בכל שנה ונשא את תפילת "אל מלא רחמים"

הספד מייצג

וחזרה לימינו אנו. בין המספידים הרבים בהלווייתו של אחי ז"ל היה הספד אחד, של פרופ' ניסים אוחנה, מנהל המחלקה האורתופדית בבית החולים "מאיר" בכפר סבא. פרופ' אוחנה, שהיה תלמידו של יצחק בבית הספר "עציון" באור עקיבא, הוא גם בן אחותו של דינה יבדל"א, רעייתו של יצחק. מכמה משפטים מתוכו של ההספד - ניתן היה להבין מי היה יצחק היקר. וכך אמר פרופ' אוחנה בהספד המרגש: "אם האנשים הרבים שחייבים ליצחק את מה שהם היום, היו מחזיקים ונותנים ידיים, היה מדובר בשרשרת אנושית מאור עקיבא ועד רעננה. וגם אז לא היה שום מקום פנוי בשרשרת הזו".

שקראו לו "אמ'ה מריים" ומילמלה כמה פסוקים. תחינות ובקשות והאמונה היא שמי שנעדר חוזר בפרק זמן קצר. חלפו שעות רבות ואימי בוכה ומיללת והשכנות מרגיעות ואבי חיזור כסיד קורא פרקי תהילים. שהרי יצחק נולד אחרי שבע שנות "עקרות" ולא ייתכן שהוא איננו. עוד מעט תשקע השמש וירד הלילה. והנה במעלה השביל שיורד לים מבצבץ ראשו של ילד קטן ותוך דקה מתבהרת זהותו של זה. כולם רצים אליו והוא לא יודע על מה המהומה. לשאלתה של אימנו היכן היה הוא סיפר שבשעות הבוקר עבר עדר כבשים ליד הבית והוא החליט ללכת בעקבותיהם. ללכת יחד איתם לרעות וללטף וכשהרגיש שהרעב מציק לו חזר הביתה.

לקבל תעודת "יקיר העיר" אור עקיבא. בין כישורונותיו הרבים הוא היה גם פייטן. לידענותו בתחום התפילות והלחנים הלוביים יצא שם דבר. בהיותו איש חינוך העמיד תלמידים הרבה ולימד את לחני העדה והתפילות לדור חזנים שממשיך את דרכו. היה פעיל מאד שנים רבות בקרב העדה הלוברית בכנסים ובמפגשים הרבים והיה חבר בהנהלת הארגון ליהדות לוב ובמוזיאון המורשת שבאור יהודה. היה ממקימו ועמוד התווך של בית הכנסת המרכזי לעולי לוב "היכל דוד" באור עקיבא ובעל ידענות עצומה ברזי הפיוטים הלוביים. פייטנים וחזנים צעירים שיחרו לפתחו עם מכשירי הקלטה על מנת להקליט את פיוטיו. הוא לימד והכין ילדים את הקריאה בתורה בהפטרה לבר המצווה. בכל חתונה שאליה היה מוזמן היה מתכבד בברכה אחת מ"שבע הברכות" והיה עושה זאת באופן מעורר השראה. הוא היה גם פעיל ושותף בטקסי יום הזיכרון לחללי צה"ל באור עקיבא בכל שנה ונשא את תפילת "אל מלא רחמים".

מסיפורי ילדותנו בלוב

זהו אחד הסיפורים הראשונים על יצחק אחינו. השנה 1937 ויצחק בן פגוט בן ארבע, תמיד קרוב לאימו והיא משגיחה עליו כבבת עיניה. בכל יום היה יוצא מחצר הבית לשחק עם ילדי השכנים, אבל תמיד ידע לחזור לאכול צהרים ולהיות בקשר עין עם אמא. בוקר אחד בחודש ניסן, בעת שאימנו הייתה עסוקה בטיפול בטוני אחותנו שרק נולדה אז, אחי יצחק יוצא מפתח הבית ופניו לחצר השכנים. שעת צהרים הגיעה ויצחק לא מגיע הביתה. אימי קוראת בקולה אך יצחק לא עונה. קוראת ומרימה קולה ויצחק שממושמע בדרך כלל ונענה מהקריאה הראשונה - לא בסביבה. אימי מחישה פעמיה לבית השכנים ופה מחכה לה הפתעה. "הוא לא כאן, יצחק לא הגיע היום" אומרת השכנה. ואימי מתחלחלת היכן יצחק והיא מזעיקה את אבי שהיה בבית הכנסת. נוכח ההודעה המרעושה אבי קורא לעזרה לשכנים ולשכנות שנחלצו לבוא ולחפשו בכל הרחובות. מכל פינת רחוב ומכל סמטה נישא השם: יסחאק, יסחאק. לאחר שעתיים החשש גבר. כי לא חסרות בארות בסביבה שאפשר ליפול לתוכן. גם חוף הים אינו רחוק אולי הגיע לשם? עלתה גם האפשרות שאולי נחטף על ידי

לזכר אחי האהוב

בטור אישי וחשוף כותבת אליס ענן על אחיה שנפטר מהמחלה הנוראית קרויצפלד-יעקב. "אני כותבת את הדברים האלו מתוך מקום אישי מאוד, וגם מתוך תחושת שותפות עם הקהילה ולשם העלאת המודעות"

מאת: אליס ענן



אליס ענן על קבר אחיה. כואב

בשביל להתעלם מהסימנים. בעיתוי כמעט בלתי נתפס, יצא שנסענו כל האחים יחד לטיול שתוכנן חודשים מראש, לסופשבוע ארוך. שם ראינו כולנו את ההליכה שהחמירה, את חוסר שיווי המשקל, ועוד סימנים, ואז משפט אחד שטלטל הכול: "מה הטלפון של אמא? אני רוצה להתקשר אליה". אמא שלנו נפטרה כבר ארבע שנים קודם... החלפנו מבטים. אחר כך מילים, "זה כמו שקרה לאבא..." לכולנו זה חרוט היטב בזיכרון, הדרך שבה אבי התדרדר מהמחלה הזו. יום ועוד יום עברו, וההבנה רק התחזקה: אחי חולה במחלת קרויצפלד-יעקב, והזמן שנותר לו קצר וכואב. זו טראומה שיש בה רבדים. הרובד של אובדן אבי למחלה, הרובד של הצפייה בהידרדרות הבלתי נמנעת של אחי, והרובד של המודעות לסיכון נוסף, שמעמיקה את החרדה ואת הכאב. את כל זה היינו צריכים להכיל.

עברה כבר יותר משנה מאז שאחי, אשר דעדוש ז"ל, נפטר ממחלת קרויצפלד-יעקב והזיכרונות צורבים. אני לא אשכח איך הכול התחיל. זה היה בעת אזכרה שערכנו לאבי שגם נפטר מהמחלה הנוראית הזו, ראיתי אצל אחי את הסימנים: רעד, איטיות בצעדים, חוסר חדות בדיבור ובהתנהלות. כל אותו ערב עקבתי אחריו בחדרה, מתוך הפחד שמלווה אותי כבר שנים. יום לאחר מכן קיבלתי ממנו שיחת טלפון שלא אשכח לעולם. "אליס, נראה לי שאני חולה בקרויצפלד-יעקב". אני המומה, מזועזעת, שואלת, והוא, בשקט: "הכול בסדר. אני לא מפחד". בוכה בתוכי, הערצתי אותו על האומץ.



אליס ואחיה אשר ז"ל

כשאבי נפטר, לא ידענו כלום. היינו בכאוס מוחלט, בתחושת חוסר אונים נוראית. כאן היה בידינו ידע. וגם אם לא הייתה בידינו היכולת לרפא, יכולנו לשאת את גורלו בהשלמה. השלמה שמנתבת את האנרגיות באופן שמאפשר את הפרידה. לא שלא ניסיתי להשיג טיפולי חמלה, אבל ללא הועיל. הפסקתי להילחם ועם כל הכאב והפחד, פשוט התרכזתי בלהיות איתו, לעכל ולעבד, ולהיפרד בשקט. הוא ידע שהוא חולה במחלה. לא היה צורך להסתיר דבר. יחד עם משפחתו, ליוונו אותו האחים, וסעדנו אותו בביתו עד יומו האחרון. עשינו כולנו יחד קידוש בכל ערב שיש, ובמהלך הימים ניסינו להנעים את זמנו, במקביל להתמודדות הקשה עם תופעות המחלה. בתקופה הזו העלינו זיכרונות ילדות, צחקנו, אמרנו דברים חשובים ומרגשים. זכינו להיפרד ממנו בהדרגה, באופן מאפשר ומחזק. נצרכו הרבה רגעים מרגשים. באחת השיחות אורתי אומץ לשאול

בשלב הזה הוא הגיע לבית החולים, וגילו לו דימום במוח. ואי, כמה שמחנו לשמוע את זה. הרופא שהודיע לנו לא הבין איך אפשר לשמוח מאבחנה כזו. אבל אנחנו ידענו: כל אבחון עדיף מהמחלה הנוראית הזו, שכאשר היא מתפרצת, אין לנו כיום דרך לעצור אותה. הוא עבר טיפולים, והיה נדמה שהוא מתאושש. ואז הגיעה נפילה ברחוב ואחריה סימנים ברורים יותר שמשהו עמוק וקשה יותר קורה כאן. אשתו וילדיו עוד נאחזו בתקווה שאפשר לייחס את הכול לדימום שעבר, וגם אנחנו רצינו להאמין, אבל אצלי המשיכה לקנן הדאגה. אני כבר מכירה את המחלה יותר מדי

אותו ישירות:

"אתה לא מפחד?"

והוא ענה לי באומץ שאין לי מילים לתאר:

"לא. מה שיהיה, יהיה. ויהיה טוב".

הלכתי עם המשפט הזה מאז. חשבת

לעצמי שאף אחד מאיתנו לא באמת

יודע מה מחכה בצד השני. אולי טוב

שם. מי יודע. נזכרתי בקטע מתוך הספר

"אדם מחפש משמעות" של ויקטור

פרנקל. כתוב בו שגם חולה סופני יכול

למצוא משמעות בדרך שבה הוא מקבל

את גורלו ונושא את סבלו. בדרך שבה

אחי נשא את סבלו, הוא חיזק אותנו,

המשפחה.

כן, זה אולי נשמע מוזר. אבל זו האמת.

הוא היה השראה עבורי. אני משתפת

כדי להזכיר עד כמה הדרך שבה אנחנו

מלווים, יודעים, ומחזקים זה את זה,

משנה. הכאב לא נעלם, אבל הוא נעשה

אנושי יותר, נסבל יותר, כשלא נושאים

אותו לבד. אני כותבת את הדברים

האלו מתוך מקום אישי מאוד, וגם מתוך

תחושת שותפות עם הקהילה שלנו

ולשם העלאת המודעות.

אשא את זכרו לעד!

גם בני המשפחה הבריאים חשובים

החוקרת אליס ענן, מקדישה את חייה לחקר מחלת הקרויצפלד-יעקב. היא בין מקימות מאגר הדגימות, משתתפת כנסים ומספרת של- 15 חוקרים יש כבר אישור ממשרד הבריאות לבחון את הדגימות שניתנו ולנסות למצוא פתרונות. היא גם מסבירה את חשיבות מתן הדגימות של אנשי העדה ומדגישה כי מדובר במאגר חסוי ומקודד

אליס ענן, בת למשפחת דעדוש, בת 54, אם ל-3 ילדים, גילתה את הנשאות שלה ושל בתה הקטנה במהלך ההריון בבדיקת מי שפיר שגרתית. שם הובהר לה שהמחלה שבה חלה אביה "הפרה המשוגעת" היתה אבחנה שגויה בקהילה הלובית. עם השנים התגלתה המוטציה בגן, שגורמת בעצם למחלה, ללא קשר לאכילת איברים פנימיים, כפי שחשבו בעבר. לפני כשנה איבדה משפחתה גם את אחיה יוסף ז"ל למחלה הקטלנית הזו.

אליס היא בוגרת תואר ראשון ותואר שני במנהל עסקים, וכיהנה בתפקידה במהלך השנים ככלכלנית, מנהלת משאבי אנוש, ומנהלת עסקית של בי"ח פסיכיאטרי. כשגילתה את נשאותה בגיל 35 בשנת 2008 היא הקימה את עמותת קרן קרויצפלד-יעקב ישראל, וכ-5 שנים לאחר מכן, פרשה מעבודתה ובתמיכת משפחתה פנתה להקדיש את זמנה לטובת קידום המחקר למחלה. היא התמחתה כחמש שנים בנטורופתיה, להבין טוב יותר את יחסי הגומלין בין גוף ונפש, ולמדה אף קורסים ברפואה מערבית, תוך כך שהיא מראיית כל השנים חולים ומשפחותיהם בכדי להבין טוב יותר את הרקע להתפרצות המחלה, וכן במטרה לכוון טוב יותר את המחקרים בתחום, ולאפשר שיח מקצועי עם החוקרים והרופאים.

אליס משתתפת בכנסים המקצועיים של חוקרי המחלה, ואף מציגה בכנסים אלו. לאחר כנס בו הציגה באוניברסיטת הרווארד, עלה רעיון מאגר הדגימות הביולוגיות (ביונק) הנדירות של החולים ושל משפחותיהם במטרה לאתר גורמי סיכון, סמנים מקדימים, אבחון מוקדם, יעדים לטיפול, מניעה מוקדמת, ועוד.

ההתקשרות הראשונית היתה עם בי"ח איכילוב, ואולם, אליס התכוונה להרחיב את מעגל המחקר מעבר למחקר בודד

של בי"ח זה, ופנתה לביונק נגב בסורוקה תחת שיתוף הפעולה עם כללית, להקמת ביונק שנועד לחלוקת הדגימות לחוקרים רבים בעולם. זאת על מנת לקדם כמה שיותר מחקרים. מאגר זה הוא בעצם פלטפורמה שכל התוצאות של המחקרים מועברים לפלטפורמת מידע אחת שעל כל התוצאות יחד יבצעו מחקר AI בכדי להאיץ את התובנות ולגילויים חשובים ופורצי דרך עוד בימינו.

"על פלטפורמה זו כבר קיבלו 15 חוקרים מכל העולם את אישור משרד הבריאות לקבל את הדגימות, כשחלקם כבר קיבלו את דגימות ומקדמים את המחקר" מספרת אליס. "כיום כבר יש לנו 340 משתתפים, וזו התקדמות יפה. ואולם כדי לבסס מחקרים חשובים ולאפשר יותר חלוקת דגימות, יש צורך להגיע ליותר חולים. כרגע יש לנו רק 30, לאור העובדה שהמחלה קצרה, ואם החולה כבר מאבד שיפוט, צריך לעבור הליך בירוקרטי של מינוי אפוטרופוס שיחתום על כתב הסכמה של תרומת הדגימה".

"מעבר לחולים, חשובים מאוד בני המשפחה הבריאים, בני 40 ומעלה, ובמיוחד חשובים המבוגרים כי שם גם חבויה אפשרות למצוא מגנים מהמחלה, כמו נוגדנים, ועוד", היא מוסיפה. "בישראל יש את השכיחות הגנטית הגבוהה ביותר בעולם למחלה, והיא נפוצה במיוחד בקהילת לוב, תוניס ואיטליה, בהן המשפחות גדולות והריכוז שלהם גבוה במקום גאוגרפי קטן כמו ישראל. לכן לקהילה שלנו יש תפקיד חשוב ביותר וייחודי בעולם על מנת לקדם מחקרים ולהביא לפריצת דרך עולמית, שתגן עלינו ועל דור העתיד שלנו. חשוב להגיד שיש כבר טיפולים שמפותחים באופק, אבל בלי שיהיה אבחון מוקדם מאוד כדי שהטיפול יצליח באופן יעיל, ולא ייכשל בשל טיפול

מאוחר מדי.

"לכן, כל אחד מאיתנו, חולים ובני משפחותיהם, חשוב.

"אני מבינה שיש הרבה מאוד קושי למשפחות רבות בכלל לדבר על המחלה ולהכיר בקיום הסיכון שלה על משפחתם. אנחנו רואים משפחות שהמחלה פגעה בהן כל כך הרבה פעמים והן עדיין ממשיכות להסתיר ולהשתיק, כאילו זה יעלים את הסיכון. אבל זה כבר ברור שזה לא באמת פתרון, אם אנחנו רוצים להגן על המשפחות שלנו.

"יש בי שליחות גדולה לעשות את השינוי הזה, אבל הקהילה שלנו חייבת להתעורר ולהבין שכל אחד מאיתנו נדרש למעט מאמץ, 10 דקות תרומת דגימת דם, שתן ורוק, בכדי לסייע לחוקרים בעולם לקדם טיפול למחלה. אני ובתי טל, שהיא יד ימיני, מקדישות את חיינו לשליחות זו. ומבקשות, עכשיו כשיש מי שדוחף ועושה, אל תשבו מנגד ותסתכלו, בואו תתרמו את המעט שמתבקש כדי שנוכל להגיע ליום שלא נצטרך לפחד יותר מהמחלה הזו. אין צורך לדעת נשאות של המחלה וגם לא תינתן תשובה על נשאות לכל מי שתורם. המאגר חסוי ומקודד".

נא הירשמו למאגר שלנו, וניצור איתכם קשר:

<https://www.cjd-israel.org/joining-biobank>

בעזרת השם, נעשה ונצליח,

"יהודי לוב הם בעלי חריפות מחשבה"

עופר ינאי, הבעלים של חברת "נופר אנרגיה" וקבוצת הכדורסל של הפועל תל אביב, מספר לשמעון דורון על מורשת הוריו, מטונים ומלוב, שעיצבו את חייו ואת הצלחתו העסקית. ינאי: "ההורים שלי הם הדוגמא לקהילה שעברה טלטלות, פרעות ושואה ובחרה בחיים, בבנייה ובציונות בלי להתלונן ומתוך צניעות"

מאת: שמעון דורון



עופר ינאי (במרכז) מבקר בבית המורשת עם הוריו

עופר ינאי, בעליה של חברת "נופר אנרגיה", הוא איש עסקים צעיר ומצליח שנולד וגדל ביבנה. הוא התחנך בישיבה תיכונית "נחלים". הוא גם בעל שלושה תארים: פיזיקה, מתמטיקה ומדעי המחשב ועוד שלושה חצאי תארים במדעי הרוח שאותם למד במסגרת תוכנים "אמירים". זאת מאחר וציוני הבגרות שלו היו גבוהים מאוד ותוצאות המבחן הפסיכומטרי שלו עמדו על 750, ציון הנחשב גבוה מאוד. בצבא שירת בשיריון ונלחם בלבנון.

"אני חושב שחונכתי טוב" הוא אומר. "הרבה ציונות והרבה ערכים". אימו, טוני, עלתה מלוב ואביו, מרדכי, עלה מתוניס. ביקשתי לראיין אותו לכתב העת שלנו "לבלוב" והוא הסכים בשמחה. הגעתי למשרדיו בכפר סבא ופגשתי משרדים מהודרים אך לא צעקניים. משרדים המכבדים את בעליהם. על אחד הקירות יש ציור ענק של בן גוריון. כיאה לבן למשפחה ציונית מקרב יהדות לוב במשרדו יש גם תמונה של הוריו טוני ומרדכי. חברת "נופר אנרגיה" היא חברה ציבורית העוסקת בייזום, הקמה, מימון ותפעול מיזמי אנרגיה מתחדשת בישראל ובעולם.

"צמחתי מהשורשים האלו"

ינאי הוא בן למשפחה בת שמונה ילדים, חמישה אחים ושלוש אחיות ביניהן עורכת הדין פנינת ינאי, שמיועדת להיות שגרירת ישראל ביוון. הוריו עלו לארץ בשנות החמישים במאה הקודמת. האימא הגיעה לחצור הגלילית. לאחר מכן השניים נישאו והקימו את משכנם בעיר יבנה, שם גם היו ממקימה של העיר. האב מרדכי, שימש כמנהל תיכון דתי ביבנה והאם טוני, היא בעלת תואר דוקטור בחינוך לגיל הרך. "אמא הייתה בת שנה כשעלתה לארץ יחד עם הוריה סינה ופראג'י חנונה

מדינות מגוריהם ולעלות לארץ. הם הדור שהקים את המדינה. הם היזמים האמיתיים. אנחנו באנו אחריהם ולנו יותר קל כי נולדנו כאן. ההורים שלי הם הדוגמא לקהילה שעברה טלטלות, פרעות ושואה ובחרה בחיים, בבנייה ובציונות בלי להתלונן ומתוך צניעות".

איזה תכונות ירשת מאמך?

אני מאמין שהקו המחבר בין החינוך שקיבלתי מהורי לדג"א של יהדות לוב הוא חריפות המחשבה, היכולת להבין אנשים ולמצוא תכונות אופי איכותיות והקהילתיות. את התכונה של הקהילתיות הנחלת גם כחלק מתהליך הניהול של את קבוצת הכדורסל של הפועל תל אביב. כולם משפחה אחת גדולה כולל קהלים דתיים שלא היו חשופים לכך לפני כן".

הבנתי שהיה לך גם קשר מיוחד עם

הסבא והסבתא.

"יש לי סיפור לספר לך על סבתא סינה ז"ל. סבתא לקחה אותי להילולה של רבי שמעון בר יוחאי במירון בל"ג בעומר. היו הרבה דוכנים של טריפוליטאים, שיהודי לוב הם המעריצים האמיתיים שלו. סבתא רצתה לקנות לי את הממתק הדביק הזה הלבן עם השקדים, טורונה. הלכנו לדוכן והמוכר מנסה לאזן את המאזונים והמאזנים לא מתאזנים, שם כמות ועוד כמות והמאזנים ממאנים להתאזן, המוכר מתעצבן ומזיע ומקלל. ואז הם שמו לב שאני נשענתי עם היד

ז"ל, נזכר ינאי. "סיפרו לי שסבא פראג'י עסק בהעלאת יהודים וגם בתקופת הפרעות הוא נלחם בערבים ולכן נאלץ לברוח למספר שנים מלוב כדי שלא ינקמו בו. במהלך ההפלגה לארץ אמא חלתה ואנשי האונייה רצו לזרוק אותה לים. סבתא סינה לא נתנה להם והם הגיעו לישראל בשלום. המשפחה שלנו מאוד ציונית והעלייה לארץ ישראל הייתה מובנת מאליה וכשזה התאפשר הם עלו לארץ. זאת הייתה החשיבה שלהם 'הארץ שלנו, הצבא שלנו והמורשת שלנו'. אי אפשר היה לקחת את זה מהם".

איך החיבור שלך למורשת?

"כבן לאימא טריפוליטאית ואבא תוניסאי אז יש לי חלקים ממורשת האבא והאימא. אבא הנחיל לי את המורשת הדתית, ההלכתית כיאה למשפחה שומרת מסורת ואימא העניקה לי את האהבה לאוכל הטריפוליטאי. אני צמחתי מהשורשים האלה. את הרגש שלי על המנהגים והמורשת של יהדות לוב הכרתי דווקא דרך המשפחה החילונית של אימא שלי. למרות שהיא משפחה חילונית ספגתי מהם מה זה להיות לובי".

פרט קצת.

"היהודים יוצאי לוב הם אנשים מאוד עזים באופי ומאוד ציוניים. כשאני מסתכל על יהדות לוב או תוניס אני רואה קהילות שהצליחו לעזוב את

על המשקל בלי לשים לב וכולם צחקו. המוכר שגם הוא צחק החליט לתת לסבתא שלי את הממתק ללא תשלום. אני חי את הסיפור הזה, כי הוא מזכיר לי את האמונה שהייתה אז. לא חרדים ולא דתיים רק אנשים שומרי מסורת." **ואיזה ערכים ינקת מאמא?** "דוגמא שאני יכול לקחת מאמא שלי

שלי. כשאני רוצה להרגיש בבית אני חוזר לטעמים ולמנהגים האלה. הם מחברים אותי לאדמה ולשורשים הכי עמוקים שלנו. הבית הלובי הוא בית פתוח, בית של הכנסת אורחים וכך גם אני מביא איתי את האופי, הפתיחות והלבביות למשרד ולקבוצת הפועל תל אביב."

"אנחנו קהילה מדהימה, צנועה וציונית מאוד ובגלל הצניעות והענווה היתרה לא שמעו על הקהילה זאת. חייב להיות יום מיוחד שייחד את קהילת יהודי לוב"

היא שאמא חזרה בתשובה ורצתה לעבור לגור במקום חרדי. אבא שלה אמר לה: 'איך את יכולה לעבור לגור במושב של חרדים. הם לא עושים צבא, הם לא יהודים'. זה משפט פשוט וחזק."

"זיכרון חזק עבורי"

האם אתה רואה בהצלחתך העסקית סוג של "סגירת מעגל" עבור דור ההורים שעלה מלוב למעברות והתמודד עם קשיי קליטה ואתגרים משמעותיים?

"הצלחתי נשענת על כתפי הערכים שהורי הביאו איתם מתונים ומלוב החריצות, היזמות והאמונה. אלה ערכים שהם הנוסחה להצלחה. בשל יכולתי התקבלתי לפרויקט 'אמירים' היוקרתי ודרכו הצלחתי להתקדם ולסיים את התואר הראשון. לאחר מכן לימדתי והצלחתי להרוויח כסף מלימודים אלה שמימנו לי את המחיה וההוצאות עבור התארים השניים שעשיתי."

האם השפה, המנהגים או המאכלים של יהדות לוב תפסו מקום מרכזי בביתכם וכיצד הם נוכחים בחייך היום? "לצערי הם לא נוכחים מספיק. מאחר ואבא נולד בתונים ואימא בטריפולי מטבע הדברים את המאכלים קיבלנו מהמטבח הלובי ואת המנהגים קיבלנו מהמורשת התוניסאית. המאכלים והמורשת היו מאוד נוכחים בבית בילדותנו וזה זיכרון חזק עבורי. היום, לצערי, אנחנו מרוחקים מזה ואין כל כך מי שיכין ביום יום את המאכלים הלוביים. המנהגים נשארו ומלווים אותי ביום יום. המטבח של אימא היה הלב הפועם של הבית. זה לא היה רק האוכל והטעמים זאת הייתה שפה של אהבה והטעמים והמנהגים האלה הם ה'דלק'

האם אתה רואה חשיבות בשימור מורשת יהדות לוב בכלל והנחלתה לדור הצעיר בפרט? "לשימור המורשת יש בהחלט חשיבות. אני חשוב שזה דבר מדהים. המורשת הלובית מלמדת שילוב נדיר בין דבקות בקהילה ליזמות. הערכים שגדלנו עליהם צריכים לשמש לנו כמודל עסקי וחברתי. ולגבי הדור הצעיר אני חשוב שהוא לומד להתרברב במורשת הטריפוליטאית שלו. זאת אומר הוא עונד אותה כמו תכשיט בגאווה על החזה. זאת עדה מאוד מגניבה."

"חייבת להיות מהפכה"

האם לדעתך סיפורם של יהודי צפון אפריקה בכלל ויהודי לוב בפרט מקבל את המקום הראוי לו בשיח הישראלי או שיש צורך במהפכה תודעתית חדשה?

"לדעתי חייבת להיות מהפכה תודעתית. לא מספיק יודעים עלינו. אנחנו קהילה מדהימה, צנועה וציונית מאוד ובגלל הצניעות והענווה היתרה לא שמעו על הקהילה זאת. חייב להיות יום מיוחד שייחד את קהילת יהודי לוב."

איזה מסר מהמורשת של יהודי לוב היית רוצה להעביר לדור הצעיר של היזמים הישראליים המגיעים מהפריפריה החברתית?

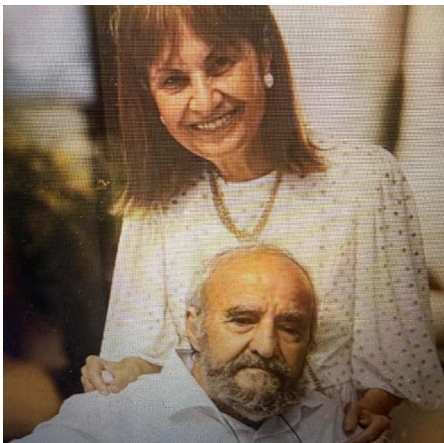
"המסר הוא: 'תהיו גאים במה במורשת שלכם. אין לכם מה להתבייש בה. אני יכול לומר שאם היו נותנים לי את האפשרות לבחור מוצא לא הייתי רוצה להתחלף עם אף קהילה. אני חשוב שהקהילה שלנו הכי מדהימה ומגניבה. הורינו באו מגלות ללא כלום והצליחו להקים כאן מדינה לתפארת. הם עשו כבר את הקפיצה הגדולה אז מה זה

בשבילנו להתקדם עוד."

כיצד השתלבה המסורת התוניסאית של אבא עם המסורת של אימא מהמוצא הלובי?

"הייתה חלוקה בכל אחת מהגזרות. אימא נתנה לנו את המסורת של המאכלים, החום והאהבה ואבא הנחיל לנו ולימד אותנו את המנהגים, המורשת והפיוטים. לקחנו מכל אחד את החלקים הטובים של הקהילה. חשוב לציין כי בישראל יש לא מעט יהודים יוצאי לוב שהצליחו כלכלית והמספרים מרשימים ביחס למספרם באוכלוסייה. לדוגמא יצחק תשובה, חגי שלום, האחים חג'ג', קובי מימון משפחת לוזון וכמובן גם אתה."

האם יש לזה קשר לערכים שאנחנו



**טוני ומרדכי ינאי.
היא מלוב והוא מתונים**

מתחנכים עליהם?

"בהחלט אני יכול לראות קשר מאפיין. אני חושב שלהיות בן אדם, להיות אנושי. זאת תכונה חשובה וגם להיות פיקח. יהודי לוב הם בעלי חריפות מחשבה. אלה בהחלט תכונות שמובילות את אנשי העסקים של יהודי לוב."

לסיים. איך התרשמת ממוזיאון מורשת יהדות לוב באור יהודה?

התרשמתי מאוד מהמוזיאון ומההשקעה שהושקעה בו. מוזיאון מרשים וחייבים לדאוג שיבקרו בו אנשים ויכירו את המורשת והמנהגים של יהודי לוב. לסיכום ניתן לומר שעופר הוא בן גאה ומצליח למשפחה טיפוסית שעלתה מתונים ומלוב ועברו את תלאות העלייה והקליטה, אך מעולם לא שכחו את היותם ציונים. עופר מדגיש זאת לא אחת לאורך הריאיון וחידק הציונות דבק גם בו. אשרי העם שאלה הם בניו, ואשרי הקהילה מוציאה מקרבה אנשי עסקים ערכיים כמו עופר.

העם הנבחר

המאכלים המיוחדים, מנהגי השידוכים, מוסדות הצדקה, האגדות והאמונות הטפלות * קטעים מהספר "יהודי העיר טריפולי תחת השלטון האיטלקי (1911-1943)", כפי שליקט שמעון דורון ממחבר הספר שחי בלוב, ד"ר ח'ליפה מוחמד סאלם אלאחול

מאת: שמעון דורון

שהוכן בתנור פתוח מלמעלה, שכונה במילה היהודית "תנור" אחרי שהלחם הוכן, הניחו אותו על שולחן האוכל וטבלו אותו במרק. מאכל הסוויקה (או הזומיתה) היה מורכב מקמח שעורה מוחמצת, שאותו טוחנים ומערבבים עם כמון ואז אופים בכלים שיש בהם מעט מים, ומוסיפים שמן זית, מה שמקל על אכילתה. ישנו מאכל נוסף של יהודי העיר טריפולי, הידוע בשם קוסקוס, מכינים אותו מקמח חיטה שאותו בוררים לגרגרים קטנים בגודל זהה. מבשלים את הגרגרים בסיר עם חורים מלמטה והוא מחוץ היטב ביריעת בד שמונעת את יציאת האדים, כאשר הוא מאודה אוכלים עם מרק. היהודים בעיר טריפולי אוהבים מאוד את "הבאזין", אותו מכינים מקמח שעורה דק ואוכלים במנות שמשקל כל אחת בין 150-200 גרם. כאשר מסיימים לאכול, שוטפים את הידיים באותו כלי בו אכלו את המנה. הנשים היהודיות, לטענתן, מסוגלות להכין מזון במהירות ובהידור תוך פחות משעה, לפי הדוגמא של שרה אשת אברהם, כל חומרי המזון קלים להכנה. המשקאות המועדפים על היהודים היו יין דקלים ושיכר תאנים. יין הדקלים שימש בהיקף רחב בטקסי הנישואין והמילה וכן ביום שבת, בו התקדשה שתיית סוג זה של אלכוהול והוא התאפיין במחירו הזול. ממשלת איטליה העניקה רישיונות גדיד ליהודים שהיו מומחים במלאכה זו, בתמורה לקבלת הכנסות כספיות מהם.

ברית הנישואין

השלב הראשון בנישואין הוא בקשת היד בחג הפסח. במהלכו עולות הנערות היהודיות אל מרפסות הבתים או עומדות מול הדלתות כשפניהן חשופות, בעודן לובשות את מיטב הבגדים והתכשיטים הנוצצים, בהמתנה לבן הזוג העתידי. כאשר הצעירים, הכשירים לנישואין, עוברים ברחובות, מתחיל החיזור בין הנער לנערה, ודומה כאילו

לעמק השווה. עם זאת הבהרתי שאין באפשרותנו להעביר את הכסף לחשבון הבנק שלו בלוב ושימצא פתרון אחר. בסופו של דבר הכסף הועבר לחשבון בנק של בן משפחה בקנדה והתחלנו במלאכת התרגום והכנת הספר. להלן מספר קטעים מעניינים שליקטתי מהספר על קהילת יהודי טריפולי בעת ההיא.

היבדלות ובידוד

"הרובע היהודי כפה על יהודי טריפולי סוג של היבדלות ובידוד. היהודים התבודדו והתרחקו ממי שעמם חי בדו קיום, ושמרו על מה שהם כינו "טוהר הגזע היהודי", כינוי השאוב במקור מרעיון "העם הנבחר" שהתקבע במחשבתם. הם ראו את העולם הפנימי של הרובע היהודי כעולם יציב ובטוח. כתוצאה מהיבדלות כמעט מוחלטת זו, התפתחות מנהגים ומסורות בחיי החברה שסבבו סביב מאכלים, משקאות, נישואין, מילה, קבורה, בתי קברות ופולחן. נראה כי פתיחותם כלפי התרבות האיטלקית גרמה להם להיצמד לאיטלקים, להעתיק מהם ולחקות אותם.

כשהייתי יו"ר הארגון העולמי של יהודי יוצאי לוב פנה אלי ד"ר דויד ג'רבי מאיטליה והפנה את תשומת ליבי לקיומו של הספר "יהודי לוב תחת השלטון האיטלקי (1911-1943)", פרי עטו של ד"ר ח'ליפה אלאחול, מוסלמי תושב לוב. ד"ר ג'רבי שאל אותי אם ספר זה עשוי לעניין אותנו, ואני כמובן הבעתי עניין רב וביקשתי ממנו לאתר את כותב הספר ולסייע לנו ברכישת זכויות התרגום וההפצה. ד"ר ג'רבי, המקושר לגורמים רבים בלוב, נענה לבקשתי, ולאחר שבועות מספר חזר אלי ובשורה בפיו - האיש נמצא. ביקשתי ממנו אפוא לתווך בנינו, ולאחר מספר חילופי מילים סיכמנו שהוא יעביר לי לתוניס דיסק-און-קי ובו קובץ של הספר המלא. ד"ר דויד ג'רבי יאסוף אותו משם ויעבירו אלינו לקריאה ובחינה. לאחר תדריך בטחוני נפגש ד"ר דוד ג'רבי עם נציג של הסופר וקיבל ממנו את הדיסק-און-קי. במהלך כל הפגישה הייתי עם דויד בקשר לוודא שהכל עובר בשלום. כמה אנשי אקדמיה ועריסטים בכירים בחנו את הספר ואמרו שהוא חשוב מאוד מאחר שהוא מבוסס על מקורות מידע שהיו עד אז חסויים. הבנתי שיש

כאשר הצעירים, הכשירים לנישואין, עוברים ברחובות, מתחיל החיזור בין הנער לנערה, ודומה כאילו היא אומרת לו בחיך מפתה "הרם מבטך, נער, ובחר בי". כאשר בוחר נערה בנערה, הוא מביע את רצונו בפני הוריה על ידי שליחת זר ורדים או סל של עלי חסה

תרבות האוכל

לאוכל ולשתייה אצלם יש כללים מוכרים שנלקחו מהתורה, מהתלמוד ומאורחות חיי הרבנים. כללים אלה מכונים "כשר", כלומר אוכל שמותר ליהודי לאכול. בין המאכלים המועדפים והאהובים עליהם היה לחם שעורה,

בידינו אוצר בלום. יצרתי קשר עם כותב הספר וניהלנו משא ומתן ים תיכוני. הסכום שביקש עבור מכירת זכויות התרגום היה בתחילה גבוה מאוד. אני המשכתי לחוץ ובד בבד נוצר בינו קשר חברי. לאחר שהעניק מחמאות רבות ליהודי לוב והדגיש עד כמה הם (היהודים) חסרים במרקם החברתי של לוב, הגענו

פרסומי מרכז ג'יהאד הלובים למחקרים היסטוריים

סדרת המחקרים ההיסטוריים (55)

יהודי הציר טריפולי

תחת השלטון האיטלקי (1911 - 1943)

מאת

ד"ר ח'ליפה מוחמד סאלם אלאחווול

מערבית: רן אלקים

GATS Translations (www.GatsTranslations.com)

הביא לתרגום: הארגון העולמי של יהודים יוצאי לוב



הקהילה הערבית העממית הסוציאליסטית הגדולה של לוב

2005

המוסדות היהודיים

יהודי טריפולי חיו במצב כלכלי איום ונורא שנוצר ממספר נסיבות ומשברים כלכליים. בשל מצב כלכלי וחברתי זה הוקמו בטריפולי מספר מוסדות צדקה והם:
בית הרבנים - לבית זה היה מעמד ייחודי ביחס לשאר מוסדות הצדקה. הסיבה לכך הייתה מעמדם הרוחני הגבוה של הרבנים, אשר נבע מבקיאותם הרבה בסוגיות אקדמיות, הלכתיות, גזעיות, חברתיות ומוסריות.
בית היתומים סרוסי - בבית סרוסי שוכנו

סכום של כסף, הוא מכיל כמה תפילות ופיוטים שבהם הוא מציין לראשונה את שם הילד.

ברית המילה היא מצווה אישית של האב. במידה והוא לא נוכח, היא עוברת לקרובים. במידה והם לא נוכחים, היא עוברת לשכנים ובסופו של דבר לציבור הקהילה. מי שאיננו נימול מגורש מן הקהילה, מפני שהוא נחשב מורד לאלוהים. הנימול נישא לאורך כל היום בזרועות אביו או אחד מקרוביו רחוק ככל האפשר מזרים, וזאת מחשש לעין הרע שאורבת לו בכל מקום.

היא אומרת לו בחיך מפתה "הרם מבטך, נער, ובחר בך". כאשר בוחר נערה בנערה, הוא מביע את רצונו בפני הוריה על ידי שליחת זר ורדים או סל של עלי חסה.

קבלת המתנה נחשבת להסכמה מובלעת לנישואין. והיהודים מכנים שלב זה בשם "שידוכין" כלומר הסכמה לנישואין. אימו של החתן לוקחת את הכלה המיועדת אל בית המרחץ, כדי לוודא שאינה סובלת מפגם גופני. לאחר מכן עורכים עבור המוזמנים שולחן עליו פורסים בשר, לחם ויין ומחלקים ממתקים לילדים.

מייד בסיום האכילה מתחיל הטקס באווירה משפחתית. הנערה המאורסת יושבת על הרצפה כשפניה מכוסים מטפחת, ואז מגיע החתן ומפזר עליה ורדים ופרחים ובעקבותיו באים המוזמנים. באירוע זה קוראים את "שבע הברכות". הספר מתאר בפירוט רב מה עושים בכל יום במהלך שבעת הימים שקודמים לחתונה.

גידול ילדים

יהודי טריפולי דאגו היטב לגידול בניהם ובנותיהם. האישה היהודייה דאגה לשלבי ההריון והלידה. ברגע שחשה בוסת-שנמשכה שבעה ימים- הייתה הולכת מידי יום למקווה כדי להיטהר. בטריפולי היו שני מקוואות הראשון נקרא "דאר אלכרמה" והיה ממוקם ליד בתי הכנסת שנבנו בשיטה מודרנית. השני נקרא "דאר בו טביקה" והוא נמצא באתר ששימש במקור כבית קברות. בין הדברים שהיו אסורים על אישה היה לראות חתולים, לבקר בבתי קברות ולטפוח על הלחיים. כולם מנהגים שמבוססים על אמונות טפלות ועתיקות מימי הביניים. שלושה שבועות לפני הלידה היו מקדישים חדר בבית היולדות לקבלת הילוד החדש ואיש לא נכנס אליו מחשש לעין הרע המנסה לארוב לה ולילוד. בחדר זה נהגו להניח כיסא קדוש שנקרא: "כיסא הנביא אליהו".

ואלו שמות

השם המועדף על יהודי טריפולי הוא השם "כמוס" כלומר מספר 5 שהוא מספר מזל. השמות "חי ו"חיים" קשורים לאריכות חיים. בין השמות המועדפים נמצא גם את: שמעון, מאנ, דידו, דוד, ספאנ, גוזף ומאמוס. גילוי השם חייב להתבצע על ידי אחד מחברי הקהילה העשירים, שמעוניין להעניק לילד



550 ילדים שאיבדו את משפחותיהם. צוות בית היתומים טיפל בילדים אלו ולימד אותם קרוא וכתוב. מימון הבית התבסס על סיוע ותרומות שנאספו בשמחות ובימי אבל ועל ניהולו פיקח נציג מטעם הקהילה. בית ארביב לעבודה וחסד- נוסד בשנת 1908 על ידי פורטונה ארביב, רעייתו של ויטוריו ארביב. בשנת 1912 הצטרפו למוסד זה נשים ממשפחות לוי, נונס-וייס, נחום, סילבה וחג'אג'. המוסד פיתח מספר תוכניות לטובת הקהילה וביניהן תוכנית שנועדה לקידום נשים יהודיות בעיר טריפולי, עד שיגיעו לרמה תרבותית וחברתית של נשות איטליה. מרכז החינוך, הרפורמה וההכשרה- מרכז זה נוסד בתוקף החלטת המושל הכללי בתאריך 29 ינואר 1936 ונודע בשם "מרכז האירועים באל ג'דידה" מטרת המרכז הייתה למלא את מקומו של בית הכלא המשפטי. בית הכלא היהודי- נחשב לאחד ממוסדות הצדקה בשל השירותים שנתן. מחלקת בית הכלא הקצתה שני מדורים ליהודים אחד לגברים ואחד לנשים. המרכז לטיפול באם ובילד- הוקם בשנת 1932 בסכום של 16,000 לירות איטלקיות וזכה לכינוי "בית הילד". תפקידיו היו לספק טיפול רפואי וסוציאלי לכל הנשים ההרות ברובע היהודי של טריפולי, לצד אספקת מזון ובגדים לילדים עד גיל שלוש. גינת הילדים- הוקמה על ידי הנהלת הקהילה וכללה מתחם ספורט לאימון במשחקים שונים. מטרתה הייתה להכין את הילדים לחיי עבודה, כדי שיגדלו להיות חזקים, מחוסנים מפני מחלות ובעלי יכולת להשתלב בחברת הילדים האחרים.

הזהות היהודית מפני סטיה דתית, טקסי יום השבת נחשבו מבחינתם ליסוד הראשי בהלכה היהודית. בשנת 1672 היה בטריפולי בית כנסת אחד. בשנת 1816 היו כבר שלושה בתי כנסת ובתקופה שבין 1805 ל- 1850 הוקמו חמישה בתי כנסת נוספים, בהם בית הכנסת העתיק של הרב שלום טייטל. בתחילת הכיבוש האיטלקי נספרו כבר עשרה בתי כנסת כאשר ממשלת טריפולי הכירה בשישה מהם: בית הכנסת "אל ווסעאיה", בית הכנסת "סרוסי", בית הכנסת "אלצלאת אלכברא", בית הכנסת "דאר אלקאיד", בית הכנסת "דאר א-סטלאני" ובית הכנסת "דאר בו דעודש" בשנת 1928 הוקם גם בית הכנסת "דאר ביישי".

בין הדברים שהיו אסורים על אישה היה לראות חתולים, לבקר בבתי קברות ולטפוח על הלחיים. כולם מנהגים שמבוססים על אמונות טפלות ועתיקות מימי הביניים. שלושה שבועות לפני הליגה היו מקדישים חדר בבית היולדות לקבלת הילוד החדש ואיש לא נכנס אליו מחשש לעין הרע

כל משפחה ישבו יחד, זה לצד זה, כדי לצפות בטקסי התפילה. במהלך הזמן נוצרו הבדלים חברתיים בין היהודים, שבעקבותיהם התרגלה השכבה העשירה לשבת באמצע בית הכנסת, בעוד שדלת העם מצופפת במעברים ובמסדרונות. הרבנים טענו, שבית הכנסת שמר על

בתי הכנסת בלוב

בית הכנסת בעיר טריפולי זכה למעמד נכבד והוא שימש אתר לפעילות קהילתית בכל המישורים. בבית הכנסת התפתחו קשרי המשפחה, כאשר בני

רוב השמות ביהדות טריפולי קשורים לקמעות. השם הנפוץ ביותר בקרב הגברים היה ח'מוס ובקרב הנשים ח'מיסה, מה שרומז על המספר 5 שהינו מספר הקודש של חמישה חומשי תורה. אחד הקמעות העממיים הוא ציורים של חמסה, דג וקרן, שמרחיקים מהיהודי כל עין הרע ומגינים עליו

ונישופים, הן נחשבות לצרות ולאסונות כגון הפלות ומחלות נפש. האמונות התפלות הביאו להופעתה של רפואה עממית, שטיפלה במחלות רבות אשר פגעו בילדים היהודים בעיר טריפולי. כישוף- התורה התייחסה לכישוף וציוותה על האנשים להתרחק ממכשפים ולא להאמין לדבריהם, מפני שהם מבוססים על הונאה יותר מאשר על אמת.

הגדת עתידות- המדובר בקווים שמשרטטים על הקרקע ובאמצעותם קובעים את "המזל", לפיו יודעת הנערה מי יהיה בעלה לעתיד. הדבר נעשה אחרי שנועצים מחט בקיר וקוראים מספר תפילות הקשורות בשדים. פירוש החלומות- אישה שבעלה נעדר תקופה ארוכה הייתה הולכת לאפיק מים כלשהו שמוביל לבאר שחורה כדי להטיל שם את מימיה. מיד לאחר מכן הייתה חוזרת לביתה מבלי לרחוץ את ידיה ומבלי לדבר בדרך עם איש. מניחה בגד של בעלה מתחת לראשה וכך הייתה חולמת האם הוא בחיים או עטוף בתכריכים.

יש גם שיר המדבר על כך: "החברתי את בגדו מתחת לכר, מתחת לראשי

מאה שדים סוררים התייפחו בבכי מה מבקשת אישה זאת?

לא עושר ולא מגן

לא עגיל ולא אפודת קטיפה

רק את פלוני (אהובי) בן האלמוות

הביאו לי אותו, הניחוהו בין ידיי".

הספר כולל עוד המון חומר בהמון נושאים השופכים אור על חיי הקהילה היהודית בעיר טריפולי וביניהם נושאי כלכלה ומסחר, מימון, הפעילות הפוליטית, הארגונים הפוליטיים של היהודים, המועדונים והפורומים, יהודי טריפולי ותרומתם להקמת הישות הציונית הלאומית בארץ ישראל.

את הספר ניתן לרכוש בארגון העולמי של יהודים יוצאי לוב באור יהודה רחוב משה דהדי 4, שם גם ממוקם מרכז מורשת יהודי לוב.

נושאים כגון:

אגדות- כמו אגדת "לילית", לפיה בעת הלילות הנשמות היהודיות משוחחות זו עם זו.

קמעות- רוב השמות ביהדות טריפולי קשורים לקמעות. השם הנפוץ ביותר בקרב הגברים היה ח'מוס ובקרב הנשים ח'מיסה, מה שרומז על המספר 5 שהינו מספר הקודש של חמישה חומשי תורה. אחד הקמעות העממיים הוא ציורים של חמסה, דג וקרן, שמרחיקים מהיהודי כל עין הרע ומגינים עליו.

עין הרע- יהודי טריפולי האמינו שמכל 100 ילדים שנפטרו 99 מהם היו בשל עין הרע ולכן היה להם סט כלים להגן על הילד מעין הרע. לדוגמא:

"ברגע שעין הרע פוגעת את פגיעתה,

ממהרת האם לעטוף את צווארו של

בנה ביריעת צמר, כדי שגופו יזיע. אחר

כך היא מביאה את יריעת הצמר אל

הרב, שמה אותה בידיו ואומרת לו את

שמה ואת שם הילד שנפגע מעין הרע.

כאשר הוא מקבל את הנתונים האלה,

הוא פורס את בגדו של הילד הנפגע על

הרצפה ואז מודד אותו פעם או פעמיים

באצבעות פתוחות וקורא עליו כמה

פיוטים ותפילות בשפה שאיש לא מבין.

במידה ועין הרע שפגעה בילד הינה

בדרגת מסוכנות גבוהה, הרי שתווי

פניו ישתנו מייד בטענה שהיא עברה

אליו. מאחר והיא לו גורמת לו נזק,

הוא יתעקש לקית מאמו כופר תמורת

ריפוי ממנה. תוך שהוא מציין שמות

של גברים ונשים שעין הרע גרמה להם

נזק. אחרי סיום התהליך הזה, הוא מוסר

את הבגד לאם, ומייד כשהיא מגיעה

הביתה היא מעבירה את הבגד מעל ראש

הילד, פותחת את הקשר ומנענעת אותו

היטב, מתוך מחשבה שעין הרע סולקה

לחלוטין".

רוחות רפאים- רוחות הרפאים הן

היפוכן של הרוחות הרעות. הן מדברות

ומשיבות לשאלות. כדי להיפטר מהרוע

שלהן, יש להשתמש בקמעות בכניסה

לבית שמכילים את שם האל.

אמונות טפלות- יהודי טריפולי האמינו

שכאשר נשים רואות כלבים משוטטים



בדומה לגברים, גם נשים יהודיות השתתפו באופן פעיל בבניית בתי כנסת. בניהם ניתן למנות את בית הכנסת "דאר שוויחה" של בת משפחת גואטה מהעיר יפרן ובית הכנסת שהוקם על ידי גברת חודירה, אלמנתו של אליהו חלפון. בית הכנסת "חאטומה", שנודע בזמנו כבית התפילה "אלפרנק" הוקם ברחוב "אלארבע ערצאת" ברובע היהודי הגדול. הנכס היה בבעלות טריפוליטאי מקומי שהשכיר את המקום לקהילה. בסוף אותו עשור הנכס נרכש ממנו תמורת סכום של 30,000 לירות איטלקיות.

אמונות עממיות

האמונות העממיות נחלקו למספר

הגיבור שלנו

אחרי 843 ימים בלי אוויר לנשימה לכל פטריוט יהודי וישראלי הובא גיבור ישראל, רן גואילי הי"ד, לקבר ישראל ביישובו מיתר שבדרום. ראשי המדינה ומיליוני אזרחים חלקו כבוד אחרון והצדיעו לשוטר היס"מ הגיבור בן ה-24 שיצא להילחם ראשון עם כתף שכורה במרצחים הנאציים, היסל 14 מחבלים, וחזר אחרון. אימו טליק ואביו איציק, אחיו עומרי ואחותו שירה, גיבורים מעוררי השראה בפני עצמם, אמרו "הכאב והעצב גדולים מאוד אבל הגאווה ברני המלאך שלנו גדולה עוד יותר". קהילת יוצאי לוב שרני ז"ל הוא אחד מבניה, בוכה על האובדן היקר, גאה, אוהבת ומחבקת

מאת: אהרון אורגד | צילומים: באדיבות המשפחה



רני ז"ל עם הסבתא אילנה וההורים

למנוחת עולמים זוקקו הדברים על ידי הקרובים אליו ביותר, משפחתו הקרובה וחבריו האישיים, ומנגד ראשי המדינה המבטאים את רחשי לב הציבור. ריכוזו כאן בכתבת זיכרון-נצח זו את עיקרי הדברים, למען נדע ויידעו - הווה ועתיד.

האמא: ערכים ורוח

האמא טליק גואילי, עורכת דין שהייתה שלא מרצונה אורחת בכל בית בישראל בלטה באצילותה, באיפוקה ובהירות דבריה הנחושים אך הבלתי מתלהמים. היא עמדה זקופה מול ארונו של בנה: "אני אמא גאה של רן, שוטר יס"מ,

האומה. טקס ההספד במיתר היה מהמרגשים והמכובדים בחיי המדינה. חמישה ערוצים העבירו אותו בשידור חי והטמיעו בתודעה את מה שהוטמע בלב בשנתיים שקדמו לכך. גדל כאן דור של גיבורים, ורני הוא אחד הסמלים הבולטים של הדור הזה. על גבורתו, גבורת אלחנן קלמנזון, ענר שפירא הי"ד ועוד מלאכים מופלאים, יגדלו כאן דורות על גבי דורות. בשנתיים ושלושה חודשים שחלפו מיום חטיפתו הארוך ועד שהוחזר אחינו, למדנו לא מעט על אישיותו של רני, אך דומה שביום הבאתו

ביום מתוח של סוף חודש ינואר 2026, כשהעולם בכלל וישראל בפרט, עוצרים נשימה וממתינים לראות אם ומתי ייפרע טראמפ מחמינאי, ואיך בדיוק, ואיפה אנחנו בתמונה, הצליח מבוק אחד, קצת לפני ארבע אחר הצהריים לאחד עם שלם ומקוטב - רני הי"ד זוהה, הגיבור האחרון חוזר הביתה. שמחה אדירה לצד עצב תהומי. "עין במר בוכה ולב שמח". הפסוק מהמקורות כאילו נכתב בדיוק לסיטואציה הזאת. מחד, גם מאית הסיכוי שאולי רני בחיים, אבדה. מאידך, לב שמח, לב שלם, שגיבור העם הושב לרגבי ארצו, לא בין החיים אבל שלם כפי עדות אביו איציק, ויחיה לנצח בלב

הראשון לצאת והאחרון לחזור. תודה לכולם על התמיכה החיבוק והליווי בתקופה המטלטלת הזו, היא אמרה בהספד. "רני, אני מדמיינת אותך שם למעלה על הטריבונה עם כל גיבורי המלכות, עם כל הגיבורים שחירפו את נפשם. אני מדמיינת אותך מכנס את כולם ואומר להם - אתם חייבים לבוא לשמוע את ההספדים שלי, יהיה מגניב. אני מדמיינת את כולכם על הטריבונה - כולם גיבורי מלחמת התקומה. מאותו יום ארור, בכל פעם שמבצבצת דמעה אני נזכרת בך לוחש לי 'אמא שלי הגאה'. בכל התקופה הזו סיפרנו

אותנו ולהבהיל את עם ישראל - תראו מה נשאר מכם, חכו תראו מה יישאר מכם. "תדעו לכם נמושות שרני וגיבורי המלכות נותנים לנו את הכוח להעלים אתכם מהעולם. גיבורי המלכות שלנו מחכים לכם גם למעלה. אתה כל כך איתי, כל יום ודקה, אני טליק גואילי, אמא גאה. ותודה לכם שאתם פה, לראות אותכם בכל צומת עם הדגלים לאורך כל הדרך זה כזה מרגש ומחזק. אין לכם מושג. אני לא יודעת איך היינו עוברים את כל השנתיים וארבעה החודשים בלעדיכם, תודה."

איציק גואילי: "רני היה הגופה ה-250 בחפירות 250 בגימטרייה זה רן, זה עוד אחד מהדברים שקיבלנו ממך, כאילו אתה מסדר לנו מלמעלה את הכל. אפילו בבית העלמין, סיימו לשפץ את החלקה הצבאית רק לפני כמה ימים. את הסיפור שלך כל עם ישראל וכל העולם יודע, כולם מחבקים אותך, אתה הילד של כולם"

האבא: שידר תיקווה

איציק גואילי, אביו של רני, בן להורים שנולדו בלוב, וממשיך מסורת הציגות האדוקה, לא הרבה להופיע בתקשורת בשנתיים האחרונות. הוא פעל המון מאחורי הקלעים, היה שותף לפורום תקוה וגבורה ו"יצא לאור" רק באחרונה משהתברר שרני שלו בין החטופים האחרונים שנותרו. עד לרגע האחרון הוא שידר תקווה נוגעת ללב שבנו אהובו אולי בין החיים, מוחזק אי-שם. הסיכויים היו נגדו אבל הישראלי-לובי הזה, חזק וגם רגיש, לא חדל להאמין ולקוות. "רני, אני לא כתבתי כלום כי אני תמיד מדבר מהלב עם מה שאני מרגיש באותו רגע", הוא אמר בהלוויה. "לראות פה את כולם עומדים מולך, מה שאתה עשית והצללת ואיחדת, זה לא דבר שהוא מובן מאליי. ואני רוצה להגיד שכל יום אנחנו מוצאים עליך משהו חדש. גם לפני כמה שעות שקיבלנו אותך במחנה שורה ופתחנו את הארון ונגענו בך, אתה אחרי שנתיים וחצי שלם לגמרי, נישקנו אותך, ולמי שלא יודע, רני היה הגופה ה-250 בחפירות 250 - בגימטרייה זה רן, זה עוד אחד מהדברים שקיבלנו ממך, כאילו אתה מסדר לנו מלמעלה את הכל. אפילו בבית העלמין, סיימו לשפץ את החלקה הצבאית רק לפני

עליך בלי סוף, נדמה שהפכת לילד של כולם. הם מכירים אותך בכל העולם רני, במהלך השנתיים האלה שמעתי הספדים רבים על גיבורי מלחמת התקומה, וכל הספד הזכיר לי אותך. אותו ערכים ורוח, כאילו העתיקו אותך אחד לאחד, גולנצ'יק ושוטר גאה שאוהב את המדינה. "מייד אחרי היום הארור שנחטפת נזכרתי שחזרת יום אחד מהעבודה וסיפרתי לי שירקו עליך ואמרת 'מה הם לא מבינים? שאני זה הם ואנחנו באותו צד? שאני שוטר ואני בעבודה?' זה משפט שמהדהד בי והבנתי שזו המשימה שלי - להוכיח שאנחנו עם אחד חזק, שנמצא כאן כדי להישאר, שכולנו באותו צד. אז רני אוהב שלי, אני מבטיחה לך שהרבה בזכותך נזכרנו עם ישראל שלמרות המחלוקות אנחנו עם אחד גדול וחזק. רני, כמות החיבוקים והאהבה מכל הצדדים היא בלתי נגמרת. "יצאת להגן על כולם והם כולם ראויים להקרבה שלך. 700 חיילים חיפשו ומצאו אותך, החזירו אותך. אין על עם כזה בעולם. 'עין במר בוכה ולב שמח'. רן תדאג שם מלמעלה לאחד את כולם, כי אני פה למטה קצת דואגת. תבקש מגיבורי המלכות לחזק את החיילים והשוטרים שלנו כי אנחנו עדיין במשימה לחסל את האויבים - חמאס, ג'יהאד, טרוריסטים מזוהמים ניסו להפחיד

כמה ימים.

"את הסיפור שלך כל עם ישראל וכל העולם יודע, כולם מחבקים אותך, אתה הילד של כולם. אני כל כך גאה להיות אבא שלך. אתה חסר לי כל שניה, וכל דקה, אוהב אותך, אוהבים אותך, מתגעגעים אליך, תודה רבה לכולם על הכבוד שאתם נותנים לו, זה כבוד בשבילי ולא בשבילנו."

האח הגדול: רני המודל

עומרי גואילי, אחיו הגדול של רני, אף הוא איש כוחות הביטחון. עומרי טבע את האימרה "הכאב שלנו ענק אבל הגאווה ברני גדולה וחזקה יותר": "מי כמוני מכיר את רני הגיבור שלנו, אני פשוט גאה להיות האח הגדול שלך. גדול בגיל אבל הוא המודל שלי, מודל הגבורה", הוא אמר. "היום אני יכול להגיד שהחיים שלנו יכולים להמשיך. הייתה לנו חברות ואהבה מעבר לכל דבר ובעוצמות מטורפות. אני נזכר בשיחה האחרונה שהייתה לי איתך ביום הארור הזה בשעה 10:45 כשאני אומר לך - הנה, אתה רואה שכל המדינה בוערת ואתה במחלה בבית, ואתה עונה לי 'עמרי, אני באמצע היתקלות זה דחוף?' ככה בקור רוח. ואני מתחיל להילחץ ולא מבין מה קורה פה ואחרי שנייה הוא אומר לי שידבר איתי אחר כך. "בשיחה השנייה רני אומר לי שהוא צריך לסיים את מה שהוא עושה וידבר איתי אחר כך. עד היום אני מחכה לשיחה הזאת. אבל היום סגרתי את המעגל, היום אח שלי הגיבור הגיע הביתה. אני רוצה שתבינו שהיום הגאווה היא אמנם משפחתית אבל היא גאווה של כל העם. אני מאחל לעם הנפלא שלנו שכולם יהיו רני. אני רוצה להגיד תודה לכולם. מהממשלה עד אזרחים והמדינה, מטה החטופים, משפחות החללים, משטרת ישראל, המשפחה שלנו, הצבא האדיר והעצום עם העוצמות בלתי נגמרות. להחזיר את אח שלי הביתה, אין תמונת ניצחון יותר גדולה מזאת. "להגיד תודה למשפחה, לאשתי הלבאיה, להורים שלי, לאמא שלי שהפכה להיות לביאת אלפא, לאבא שלי וסבא וסבתא וכל המשפחה. אני אומר לך רני ומתחייב שאתה יכול להיות למעלה בשקט, אני אשלים לך פה את המשימה של לשמור על המשפחה - אני אקח את זה על עצמי. ואסיים במשפט ששמעתי בדרך הביתה



רן גואילי ז"ל בזמן השירות

אחרי שהודיעו לי שאתה חוזר - נכון הכאב שלנו ענק ועצום, אבל הגאווה שיש לנו בכך חזקה יותר מהכאב".

האחות: מופיע בחלומות

הספד מרגש נוסף נשאה האחות שירה גואילי, צעירה מקסימה שעם ישראל היטיב להכיר בחודשים האחרונים בעיקר כלביאה שפעלה נמרצות בארץ ובחו"ל להאיץ את חזרת אחיה האהוב. "היי רני, חיים שלי, החבר הכי טוב שלי. אני פשוט לא מאמינה שאתה כאן. כשאמא נכנסה אליי לחדר יומיים אחרי ה-7 באוקטובר ואמרה שייקח זמן עד שתחזור, לא תיארתי לעצמי שזה ייקח 843 ימים שבהם הכאב פחד והדאגה יהיו חלק בלתי נפרד מחיינו.

"אתה יודע שביום שיצאת הרגשתי שמשוהו רע הולך לקרות? כשישבת על הכיסא בחדר של עומרי ואמרת לאמא, 'רואה שאני יכול להזיז את היד'? אמרתי לעצמי בראש, תרימי את העיניים כי זו תהיה הפעם האחרונה שתראי אותו. אין יום שלא עוברת לי בראש המחשבה מה היה קורה אם הייתי נלחמת איתך להישאר בי"ת, מה היה קורה אם הייתי יוצאת בתור מבלה לנובה? או לוקחת את המפתח לרכב ועושה אותי מגן אנושי שלא נותן לך לצד מהדלת.

"היער הוא לא אותו יער, בקניון אין יותר בגדים יפים ושניצל לא טעים לי כמו פעם. אבל אני מביטחה לך שאהיה שמחה בחיים ותמיד תהיה לצידך. כל פעם שהתחברתי לעצמי ככה הגעת אליי, בחלומות. תמיד ידעתי כשאני אהיה בטוב אתה תהיה שם איתי. "כשטיילתי במזרח עשיתי את זה על אופנוע כדי להבין מה ריגש אותך בכלי המסוכן הזה. הרגשתי על האופנוע שהראיתי לי את הדרך. אתה יודע שבחודש האחרון טסתי לאמריקה עם מטרה אחת להחזיר אותך הביתה. רני הגעתי למקומות שבחלומות שלי לא האמנתי שאגיע, שיגעתי אנשים, דיברתי עליך בכל הזדמנות באמת עשיתי הכל. דיברתי באו"ם ובקונגרס ובבית הלבן והכל באנגלית, אתה גאה בי?

"באמת עשיתי הכל כדי שתחזור, זו באמת הייתה המשאלה שלי. ועכשיו, אחרי שהמאבק להחזרת הושלם תרשה לי להוריד את המדים והטייטל, אחות של חטוף, תן לי פשוט לחזור להיות האחות של רני. אתה זוכר מה החלום שנשאר לנו להגשים? לטיול הזה כבר היינו סגורים, אישור מהמפקדים ורצון

אחד לעשות את זה יחד עם אחותך הקטנה. את דרום אמריקה אני אעשה כשאתה איתי בלב, בזמן שתגיד לי. "אני אוהבת אותך האח הגדול האהוב שלי, מבקשת שלנצח תופיע לי בחלומות. שתעזור לי כשקשה לי, אל תשכח לדאוג לכולם למעלה, ואני מטפלת בלונה פה איתי". שירה סיימה את הספדה בהשמעת קולו של רני בהודעה ששלח לה - "אל תדאגי הכל בסדר" ואמרה "אני אוהבת אותך והכל בסדר אני לא דואגת".

הנשיא: אהבת חינם

דברי זיכרון חמים אמרו גם חבורת החברים הקרובה, גברים שלא התביישו להזיל דמעה, וכן שרון, גיסתו של רני, מפכ"ל המשטרה רב ניצב דני לוי, הרב הראשי הספרדי לישראל דוד יוסף, ולפני כן ראשי המדינה - הנשיא ורוה"מ. הנשיא יצחק הרצוג נאם בהתרגשות: "רני הגיבור מובא, סוף סוף, למנוחת

עולמים, באדמת הבית. הבית אותו אהב, הבית שלמענו נלחם, יחד עם חבריו. הבית עליו יצא להגן בגבורה עילאית ובחירוף נפש - באותו יום מר ונמחר. הבית שלו, הבית שלנו. של כולנו. התרגשתי כל כך לשמוע את דבריכם כאן - טליק ואציק, עומרי, שרון ושירה היקרים והאהובים. הרגשתי שאני מבין באיזה בית גדל גיבור כזה, כמו רני, מאלו תעצומות נפש, גבורה, ערכים ויופי הוא ינק. נפלה בחלקנו זכות עצומה, ללוות אתכם בתקופה ארוכה ומייסרת של חרדה, של געגועים ושל כמיהה. עם שלם ליווה אתכם ואת כל משפחות החטופים מאות רבות של ימים.

"גילינו בכם שוב ושוב, בכם ובכל משפחות החטופים, וכמובן בחטופים עצמם אור גנוז של ישראל היפה. גילינו בכם, ובמשפחות החטופים, כמובן בחטופות ובחטופים האהובים, יהלומים של ממש, שהתגלו בעומק התופת האפלה. ראינו משפחות חטופים רבות



**הסבא והסבתא הלוביים: מנטה וכלאפו אלפונזו ז"ל.
רני ז"ל משמאל**

ומגוונות, פסיפס של אינספור אמונות, השקפות, עמדות ואורחות חיים. ובה בעת ראינו אותן כסמל אחד בולט וייחודי של ישראליות מופתית. גבורה אינסופית, נחישות, פטריוטיות, אנושיות וחמלה, זקיפות קומה, ועמוד שדרה עשוי פלדה.

"משפחת גואילי היקרה, הנה, רני שב סוף סוף לגוף מולדתו, למנוחת אמת באדמת הבית; והיא מקבלת אותו אל חיקה, באהבה, ובהכרת תודה. שיבתו היא גם רגע עצום עבור אומה שלמה. רגע בו הגאווה חזקה מהעצב. ברגע הזה, אני מבקש מכם, כנשיא מדינת ישראל, בשם מדינת ישראל: סליחה. סליחה שלא היינו שם בשבילו, סליחה שיחד עם משפחות רבות כל כך נאלצתם לחכות לשובו של אהובכם ימים ארוכים כל כך, מייסרים כל כך.

"כעת, מתוך קדושת המעמד הזה, רסיסי הרסיסים של ליבנו יכולים להתחיל אט אט להיאסף אל הריפוי, ואל התיקון, שכה דרושים לנו כעם. עם שלם מביט בכם היום, כואב איתכם היום, מאמץ אתכם אל הלב בדמעות, ויודע בדרככם, ובדרכו של רני, עלינו לקום מהכאב הנורא הזה. לקום אל הפרק הבא שלנו כעם. לקום חזקים, בטוחים בדרכנו, לקום שלובי ידיים, עם הרבה יותר אהבת חנם, מאמינים בעם שלנו, מאמינים במדינת ישראל שלנו היהודית והדמוקרטית ושומרים עליה מכל משמר, כמו שרני שמר."

ראש הממשלה: תהיה הנצחה

ראש הממשלה בנימין נתניהו, שניכר כי פיתח עם משפחת גואילי יחסים חמים, אמר בהספדו:

"נפשנו נקשרה בנפשכם. שוחחנו פעמים רבות. נפגשנו פעמים רבות. חצינו יחד יבשות וימים, כולל לאחרונה, במפגש מרטיט-לב עם הנשיא טראמפ בפלורידה. ראינו מקרוב, בהתרגשות עזה מהי אהבת הורים, ומהי אהבת אחים.

"צפיתי בחיילינו ובמפקדינו חדורי השליחות, בתוככי עזה, כשהשלמנו את המשימה הלאומית. כשרני זוהה – החיילים שלנו פרצו בשירה אדירה. הם שרו במלוא הגרון את התקוה. זה הרטיט את ליבי. והם שרו 'אני מאמין באמונה שלמה'. אם לא היינו מאמינים לא היינו מוצאים. אם לא היינו פועלים לא היינו מוצאים. אם לא היינו מוצאים הפצעים היו פעורים לעולמים. אבל אנחנו

האמנו, פעלנו, ואנחנו מצאנו את רני. "יידעו מבקשי נפשנו, שמי שיניף יד על ישראל, ישלם מחיר כבד מנשוא. יידעו כל אלה שחושבים שהם יכולים להכריע אותנו, אני אומר להם: בואו למיתר. יידעו כל אלה שחושבים שהם ינצחו אותנו, תשמעו את טלי גואילי, לא אתם תנצחו אותנו. אנחנו ננצח ונכריע אתכם. הפלאנו בציר האיראני את מכותינו. עשינו זאת גם בשמם ולמענם של אהובינו: הנרצחים, החללים, הנופלים – במדים ושלא במדים. דור הגיבורים, דור הניצחון שרני גואילי הוא אחד מנציגיו הבולטים – התגלה בכל תפארתו. רני הציל חיים רבים מאוד. למרות שנפצע בקרב מול המחבלים, נורה פעמיים בגופו עם הכתף הפצועה. הוא הגן על קיבוץ עלומים, והרג 14 מחבלים ארורים. הלחימה המופתית שלו, עד הכדור האחרון, הלחימה הזאת תיזכר לדורות."

נתניהו הוסיף: "גורלו של רני, כמו גורל החטופים האחרים, העסיק אותנו ללא הרף. הנשיא טראמפ, כמוני, וראיתי את זה על פניו, התפעם עמוקות מאצילות נפשם של איציק וטליק, וגם של עומרי ושירה. שם במפגש בפלורידה, חשבתי לעצמי שרני זכה להיות בן להורים גדולים, והוריו זכו בבן גדול. הבטתי

בעיניים של איציק וטליק, והבטחתי להם: 'נמצא את רני, נחזיר אותו אליכם'. "רני גואילי מובא למנוחת עולמים באדמת מיתר. המיתר נקרע, אבל מנגינת חייו של רני תימשך. לי ולממשלתי יש את הזכות לקדם את הקמתו של יישוב חדש בנגב שינציח את רני. היישוב המתוכנן "רננים", ממזרח לבאר שבע, יבטא בשמו את גודל עשייתו של רני. אנחנו נקדם יוזמה נוספת – להקים מכינה קדם-צבאית על שמו של רני, מכינה שתכין צעירים לשורות המשטרה, משמר הגבול והיס"מ. מכינה שתנחיל את שמו לדורות של לוחמים. הנביא יואל אומר: 'כגיבורים ירצו, כאנשי מלחמה יעלו חומה'. גבורתו מעוררת ההשראה של רני גואילי תהיה אבן-יסוד בחומת המגן של מדינתנו לעולמי עד. יהי זכרו ברוך."

מערכת "לבלוב" הציעה להנהלת הארגון העולמי להקדיש בבית מורשת יהדות לוב פינת הנצחה מיוחדת לנרצחי הטבח בשמחת תורה, חללי מלחמת התקומה וכמובן לרני גואילי ז"ל, נצר למשפחה יוצאת לוב וסמל הגבורה.

על הריצפה עם שולחן ארוך. רני ממש מזכיר את אבא שלי. טוב הלב שלהם. האומץ של שניהם. היה בסיני, בלבנון והרבה בגבולות. לא היה לו פחד מכלום. אלו כנראה הגנים שרני קיבל בירושה. גם לו היה לב זהב והוא לא חשש מכלום. כך היה גם בקרב הגבורה שלו.

“תמיד היה נותן יד לעזרה”

דודתו של רני ז”ל, יעל גן, מספרת על הקשר המיוחד ביניהם ועל המורשת הלובית לאורה גדל ולאורה היא מחנכת את ילדיה. “ב- 7 באוקטובר. הוא לא שאל שאלות וישר יצא לקרב. אלו הערכים עליהם הוא גדל”

גם בין רני גואילי ודודתו מצד אביו, יעל גן, נשואה עם שלושה ילדים, היה קשר מיוחד מאוד. “הוא היה עושה בייביסיטר לבתי נילי, היום בת 7. בכלל הוא אהב ילדים והם אהבו אותו. תמיד ידעתי שאם צריך משהו אז לפנות לרני. היה לו לב של זהב, ממש כמו של הסבא שלו, כלפו אלפונסו ז”ל. הם גם היו דומים במראה החיצוני. חשוב לי להדגיש את המורשת הלובית לאורה גדלנו וכך גם היה עם רני. זו מורשת שאני מעבירה לילדי”.

היא מספרת על האווירה שהייתה בביתם של ההורים, “אוירה של אהבת האדם ואהבת הארץ. תמיד הבית היה מלא באנשים ובחברים ובמאכלים מדהימים. רני, ממש כמו אביו וסבו, אהב את המדינה בכל ליבו. זה הבית שהוא גדל בו. את הכל הוא היה עושה בשקט ובצנעה. תמיד עוזר, תמיד עושה חסדים”.

לדבריה זו בדיוק הייתה התנהגותו של רני ז”ל ב- 7 באוקטובר. “הוא לא שאל שאלות וישר יצא לקרב. אלו הערכים עליהם הוא גדל. הוא אף פעם לא ביקש לעצמו דבר. הכל למען המדינה ולמען החברים. היה משקיע את כל כולו, גם בלימודים, גם בספורט וגם בשירות במשטרה. הוא תמיד הקרין רוח חיובית. ידענו שהוא תמיד ידאג לנו. אפילו בארוחות שיש, כשהבית היה מלא באנשים, עוד כנער הוא היה מגיש, מפנה ושופך כלים, לא משהו שהכי מקובל אצלנו. כך גם כשגדל. גם בחתונות ולהבדיל בהלוויות. תמיד היה נותן יד לעזרה, למניין. גם אחרי שהוא נחטף גילינו עוד ועוד סיפורים מדהימים לגביו. הוא פשוט אהב אנשים ואהב את החיים”.



רן גואילי ז”ל ודודתו האוהבת יעל גן

עם עשרה אחים ואחיות נוספים, שלושה מהם כבר לא בחיים. בני משפחה אחרים מספרים כי רני ז”ל ירש את שמחת החיים, אהבת האדם והאומץ מהוריו, סבותיו וסביו.

המורשת הלובית נכחה בבית שלכם?

“בוודאי. המנהגים, האמונה, המאכלים המיוחדים. אבא היה טבח בצבא והוא בישל לנו מטעמים מדהימים. הוא היה הטבח של סירת שקד בשנות ה- 70 וה- 80. כל מי שהיה בסירת באותן שנים יגיד לך מי היה כלפו אלפונסו גואילי ואיזה מטעמים הוא בישל. על המצבה שלו הוא ביקש לשים את סמל סירת שקד, וכך היה”.

איך היה הקשר שלו עם רני ז”ל?

“אבי היה הסנדק של רני בברית ואהב אותו מאוד. היינו באים אליהם הביתה, נהנים מהמאכלים וחוגגים בחגים, בסדר פסח היינו כל המשפחה יושבים

“רני קיבל את הגנים והאומץ של אבא שלי”.

איציק גואילי, אביו של גיבור ישראל, רן גואילי ז”ל, מספר על הקשר המיוחד בין אביו, כלפו אלפונסו ז”ל, ובין רני. “אבא היה הסנדק שלו בברית ואהב אותו מאוד”, הוא מספר. “שניהם לא פחדו מכלום והיו בעלי לב זהב ואומץ לב בלתי רגיל”

מנטה וכלפו אלפונסו ז”ל, סבתו וסבו של רן גואילי ז”ל, נולדו בטריפולי שבלוב. אביו איציק גואילי, מספר שהאבא שלו עלה לישראל בשנת 1948 ואימו שנה אחר כך. “הם לא דיברו על מה שעבר עליהם בלוב”, הוא אומר. “רק אחר כך נודע לנו ששתי אחיותיה של אימי נפטרו בלוב, אבל הם לא סיפרו לנו מעולם את נסיבות המוות. ההורים נפטרו זמן קצר לאחר שהמדינה הכירה בהם כניצולי שואה”. גואילי מספר כי הוא נולד וגדל בבאר שבע יחד



מקאובוי לטריפוליטאי אוריגינל

משה רוקח נזכר בימי הפורים של ילדותו איך אמו גמילה ז"ל, הייתה מכינה עבודו את תחפושת האקדוחן, איך הפתיעה אותם המורה בתחפושות לפי המוצא וכמובן במשלוחי המנות עם הארומה הנפלאה שהכינה

מאת: משה רוקח

קל וזול.

שינוי בתחפושת

בכתה ו' לפני פורים המורה גילה מודיעה: "השנה אין קאוביים, כל הכתה מתחפשת לעמים מארצות בעולם".

ואנחנו מביטים האחד בשני, היא טרפה לנו את הקלפים ושיבשה את כל התוכניות, אבל צריך להישמע להוראות. ביקשנו הסבר נוסף. ופתאום ההוא מהפינה שואל: "המוגה אפשג להתחפש לטריפוליטאי"? ובתוכה היא מחייכת, דופקת על השולחן בכף ידה ואומרת: "יש לי רעיון, תתחפשו, כל אחד לפי העדה שממנה הוא בא/". זה כבר נשמע יותר סביר, צהלנו. המורה גילה חילקה את הכתה לפי מוצאם של התלמידים: מרוקאים, תימנים, טריפוליטאים, עיראקים. והיא מעירק שואלת איזו תחפושת יש לעירקים? והמורה בלי להתבלבל משיבה: "תבואי עם פיג'מה עם פסים" וכך היה. הייתה לנו בכתה גם תלמידה אחת ממזרח אירופה, אסתר צפליר שמה. "ואת", קוראת לעברה המורה, "תתחפשי להולנדית ואני אביא לך אביזרים מתאימים". כנראה שזו הייתה משימה בית ספרית.

בבוקר התייצבנו מחופשים להפליא ויצאנו למגרש הגדול. מורים החזיקו שלטים גדולים ועליהם שמות ארצות תבל. מצאנו את מקומנו, כל אחד לפי מוצאו ויצאנו להתהלכה ברחובות העיריה. האימהות בצידי הדרכים משמיעות קוללולול, זורקות בונבונים ומוחאות כף. ואני שומע קריאות האימהות לילדיהם וגם אימי ביניהן קוראת: "מושי, כאפארה עליך". ולידה אמו של דוד: "הראני נפדיק". וכך התהלכה "מתגלגלת" לרחובות



היה לו "הכל לפורים". וכמובן גם נרתיק לאקדח נקנה שנוכל "לשלוף" כמו במערבונים, עם כל התנועה ו"הפוז". וגם קפצונים קנינו, הכל מוכן-ורק חסר כובע והנה גם הוא מגיע. בכיתות ד' ה' ביסודי ב"רבי עקיבא", באור עקיבא היה לנו מורה למלאכה, בן ציון קראו לו. נמוך קומה חובש כובע קסקט. קולו צרוד מעט ובקיץ הוא היה מפשיל שרוולי חולצת החאקי שלו ועל ידו היה מספר. אנחנו לא שאלנו מה זה והוא לא אמר. המורה הזה היה מומחה בהכנת עבודות מקרטון ובריסטול והוא בטובו, עם הוראות מוקפדות, לימד אותנו להכין כובע של קאובוי מבריסטול שחור ועליו הדבקנו עיגולי זהב ואדום. עד היום יש לי אלבום תמונות של מה שהכנו בשיעור. זהו הקאובוי מוכן. ובשכונה כולם היו קאוביים כי זה הכי

"מאזל מרראה" (שוב פעם) קאובוי? אני קורא לעבר אימי ג'מילה. והיא: "האדה ליצ'מה" (זה מה יש).

לא הייתי קלינט איסטווד אבל הייתי קאובוי לתפארת. התחפושת הורכבה ממכנסי כותנה וחולצת פלאנל משובצת. בצידי המכנסיים ובשרוולי החולצה אימי, גמילה ז"ל, הייתה מכינה מנייר עטיפה צבעוני רצועות ארוכות מקפלת לשניים וגוזרת אותן במרחק ס"מ לכל אורכו ואחר כך מסלסלת ותופרת על המכנסיים ובשרוולים. על החולצה, "פראמלה" ש"עלתה" עם משפחתי מטריפולי רקומה בחוטי זהב וכפתורים "מלאכת מחשבת" של ממש, זו הייתה רקמת אימי האהובה. באקדח השקענו. תמורת כמה לירות היינו מגיעים ל"חנות של פינקו" ושם

אופן ההכנה:

לתוך קערה בינונית ללוש את המצרכים לבצק נעים. לחלק את הבצק ל-4 ולרדד כל חלק לעלה דק דק עד כדי כך שייראה שקוף באורך כ-40 ס"מ ולקמח קלות את משטח העבודה.

לחתוך רצועות ברוחב 6 ס"מ ובאורך 40 ס"מ בעזרת סכין (כיום אני עושה זאת עם גלגלת פיצה). לטגן בשמן עמוק שרתח תוך כדי סיבוב על מקל מיוחד או מזלג ליצירת צורה כפרח השושנה. לצנן על נייר סופג.

כשמתקרר לטבול את הדבלה בסירופ בטמפרטורת החדר ולפזר מעל שומשום וסוכריות צבעוניות. אמי ז' גם כתבה על הדף הערה "אם נוצרות בועות בזמן הטיגון זאת אומרת שהדבלה הצליחה".

הסירופ לדבלה

5 כוסות מים

5 כוסות סוכר

1/2 לימון סחוט

עלי עאטרה

2 סוכר וניל

4 גרגרי מסקצ'ה

לבשל הכל על אש נמוכה כ-7 דקות עד להסמכה קלה.

בתיאבון!



צילום: מרים זוארץ נגר



משה רוקח בתחפושת קאוכוי

לקבל בחזרה ומניח את ה"פתק" וחלילה שלא אתבלבל ואחליף. וכל השכנות אהבו את מה שהיה בצלחת של אימי ובעיקר הייתה שם אהבה גדולה לאפייה וידע מדויק ובלי תנור אפיה - הכול בסיר פלא על הפתילייה.

את אהבתי ל"מתוקים" כנראה "ינקתי" ממנה והשבוע "גאלתי" מתכון ל"דבלה" (שבחיי לא הכנתי) שמצאתי בין

המתכונים שיש ברשותי ועליו התאריך "פורים 1972", על דף עם שורות בכתב כחול. הוראות מדויקות לטיגון רצועות העלים המרודדות דק דק וכיצד לגלגל שיראו בסוף כשושנה וכמובן גם כמויות מדויקות.

אימי עליה השלום תשמח לדעת שאני משתף את המתכון שלה איתכם הקוראים ואני כמותה, משקיע ב"משלוחי המנות" שלי "מכל הלב", והן עשירות והעוגות ממזרח וממערב. הכל מאפה ביתי וכל שיטעם ייערב לחיכו.

כותרת: דבלה של משה רוקח משנה: על פי המתכון המנצח של אימו גמילה עליה השלום

אמי ז' גם כתבה על הדף הערה "אם נוצרות בועות בזמן הטיגון זאת אומרת שהדבלה הצליחה"

מצרכים:

8 ביצים

2 כפות שמן

2 כף חומץ

5 כפות מים

קמח כמה שנכנס כ-800 גרם

1/2 כפית סודה לשתייה. או 1/2 כפית

אבקת אפייה.

אור עקיבא והתושבים משתאים, "כזה דבר לא היה ברחובותינו". עשינו פעמינו בחזרה בצורה מופתית לכיוון הספסל והלוח. השעון הראה 12:00 החלפנו "משלוחי מנות", סיימנו והגיע החופש לו היכינו כל כך.

בערב פורים היה מנהג מיוחד בקהילתנו. הולכים לבית הכנסת עם נרות גדולים צבעוניים מקושטים. היינו מומחים ב"לקשט", אספרגוס ירוק צמח בגינה, קטפנו ממנו ועטפנו בו את הנר, ליפפנו בחוט רקמה והנר מוכן. ו"קריאת המגילה" הייתה מתנגנת בפי החזן וקולות הקפצונים ו"הבומים" ממפתחות הקשורים לחוט ומסמר שנועץ את הגופרית שקילפנו מהגפרורים.

ביום פורים אימי הייתה גוזרת מעיתון את המן ובנינו ואנחנו היינו חופרים גומה בחול ו"שורפים את המן" צאצא עמלק. כי מצווה היא "מחה תמחה את זכר עמלק". כשבגרתי והייתי מורה בעצמי, בכל שנות עבודתי שיננו התלמידים את ארבעת המ"מים: מקרא מגילה, משלוח מנות, מתנות לאביונים, מאכל ומשתה. ואת אלה עשינו אז ועושים גם היום.

משלוח מנות

"יא מושי", אימי הייתה קוראת לי. "הנה על השולחן במטבח עשרה משלוחי מנות".

ואני בבת אחת הייתי מחשב את המסלול למי כדאי להגיע קודם. הייתי מעמיס אותם על העגלה, אותה עגלה ששימשה אותנו להעביר עליה את הירקות מהירקן ועוד, ואנחנו הילדים הרכבנו אותה בעצמנו. ארגו ירקות מעץ, שני לוחות לרוחב ואחד לאורך ובצדדים גלגלי "קושיניתי" (בשביל הרעש) וחבל קשור מימין לשמאל.

והיום הוא יום פורים אמצע שנות ה-60. על השולחן "משלוחי המנות" בצלחות זכוכית רחבות ומפית בד רקומה ו"מנדיל" מכסה הכל. ובתוכן, כל מה שאימי עמלה להכין במשך שבוע שלם: מקרוט, דבלה, כעכים מתוקים, בולו ור'רייבה. וגם סוכריות ומטבעות כסף היו בתוך הצלחות.

ואני מניח עליהם פתקים בכתב יד בעיפרון של ילד בכתה ד': כלימה רבקה רמו גאמילה, נסריה מחו סתורי, טוני רינה ומנטינה ועוד ועוד. וכשאני מגיע אני מתקבל ב"מטר" של ברכות בשפת אימי "בורים בלפארח", "עאק'באל דאייר כיר מסנא" ואז, אני "מחליץ" את המשלוח המתאים ומחכה



מבט זוגי: דבֿלָה של אהבה

ההבדל הזוגי שבין ושתי לאסתר. מול המודל הפוליטי, הקר והמרוחק של נישואי ושתי ואחשוורוש, מציבה המגילה מודל אחר לגמרי של אסתר ומרדכי. הדבֿלה כמשל במשלוח המנות של יהודי לוב - מעבר למצווה הייתה כאן אמירה: "אני בוחר בך, אני קושר את גורלי בגורלך"

מאת: ענת טייב - בס"ד

ומרדכי הפכו לרצועה אחת שאמנם התקפלה, התפתלה, נטבלה בשמן עמוק ורותח של ניסיונות ואתגרים אך לא ויתרה על החיבור. ובסופו של דבר, ונהפוך הוא - היום שנהפך מאבל יום טוב ומשמן רותח וצורב לדבש מתוק של בית משפחה ועם.

פורים הוא הזדמנות לכל זוג לחזור אל ימי האירוסין, להיזכר בימים שבהם משלוח מנות היה לא רק מצוות בפורים אלא שפת אהבה. לבחור זה בזו מחדש, יום אחר יום להיות בית אחד שלם כזה שמתפתל, מתקפל, מתמודד אך בסופו של דבר נשאר רצועה אחת והופך לשושנה דבלה מרהיבה וטעימה שבה אי אפשר עוד להפריד בין השכבות. אז השנה, שנכין או נקבל משלוחי מנות עמוסים במקרוט, בוריק מתוק ודבלה זהובה, נביט בדבלה וניזכר אצל ושתי נדרשה אות ו' כדי לחבר בכוח זה לא צלח ואצלכם?

תזכרו שאתם רצועה אחת שמחה, מחוברת ומתוקה. אז תאכלו ביחד עוד שושנת דבלה ותחייכו זה לזו באהבה!

פורים שמח!!!

ענת טייב

0505794232

קדושת השיח - מלווה זוגית, מדריכת כלות, מנחה למיניות בריאה ולחיי אישות



על תכתבי נישואים פוליטיים של הסכם קר בין שני מלכים שהאישה טפילה לאיש.

וזהוהו השנייה שהיא הגיעה איתה מהבית, שהיא בת מלך ולכן היא מלכה בזכות עצמה! שתי זהויות, שתי מלכויות שלא הפכו לבית אחד. שתי הזהויות הללו נזקקו לאות ו' שתחבר אותן אך זה לא הצליח ולכן הבית הזה מתפרק.

שתי זהויות של אסתר

מול המודל הפוליטי, הקר והמרוחק של נישואי ושתי ואחשוורוש, מציבה המגילה מודל אחר לגמרי המודל של אסתר ומרדכי. על הפסוק "לקחה מרדכי לו לבת" דורשים חז"ל: אל תקרי לבת אלא לבית, כי ביתו של אדם זו אשתו.

כאן אין צורך באות ו' מאולצת, החיבור אינו טכני אלא מהותי. בעם ישראל, החיבור הזוגי הוא לא הסכם בין אינטרסים אלא חיבור מחודש של שתי זהויות שונות למען מטרה משותפת אחת! הבית היהודי נבנה מתוך רצון, קדושה וחיבור נפשי עמוק בין שתי נשמות שמתאחדות לנפש אחת. את סוד החיבור הזה אנחנו פוגשים גם במשלוח המנות של יהדות לוב.

בימים של שידוך ואירוסין, היה המשוך שולח למשודכת משלוח מנות עשיר ומלא בדברי מתיקה ותכשיטים. מעבר למצווה הייתה כאן אמירה: "אני בוחר בך, אני קושר את גורלי בגורלך". ואם נרצה סמל טריפוליטאי מתוך לחיבור המיוחד הזה - נמצא אותו בדבלה! שזה בצק שכרוך בהמון אהבה.

כדי ליצור דבלה מושלמת דרוש בצק דק ועדין, אך הסוד האמיתי טמון במלאכת הגלגול: יש לקחת רצועה אחת ארוכה, שאינה נקרעת לשתיים אלא מתפתלת שוב ושוב עד שהיא הופכת לשושנה אחת שלמה.

ושתי המלכה נשאר רצועה שהתפצלה, היא נקרעה בין שתי זהויות. אסתר

חג פורים מזמין אותנו להיכנס לעולם של הסתרים. עולם שבו דברים אינם תמיד כפי שהם נראים, שבו זהות מוסתרת יכולה להפוך את הגורל, ושוב "ונהפוך הוא" איננו רק מהלך היסטורי אלא תהליך פנימי. הסתרת זהותה של אסתר ידועה: "אין אסתר מגדת עמה ומולדתה". אך כשצוללים אל עומק המגילה, מגלים שהסתרת הזהויות אינה נחלתה של אסתר בלבד. כמעט כל דמות במגילה נעה בין פנים לחוץ, משנה את דעותיה ויש פער בין מה שנראה לבין מה שמוסתר.

שתי זהויות של ושתי

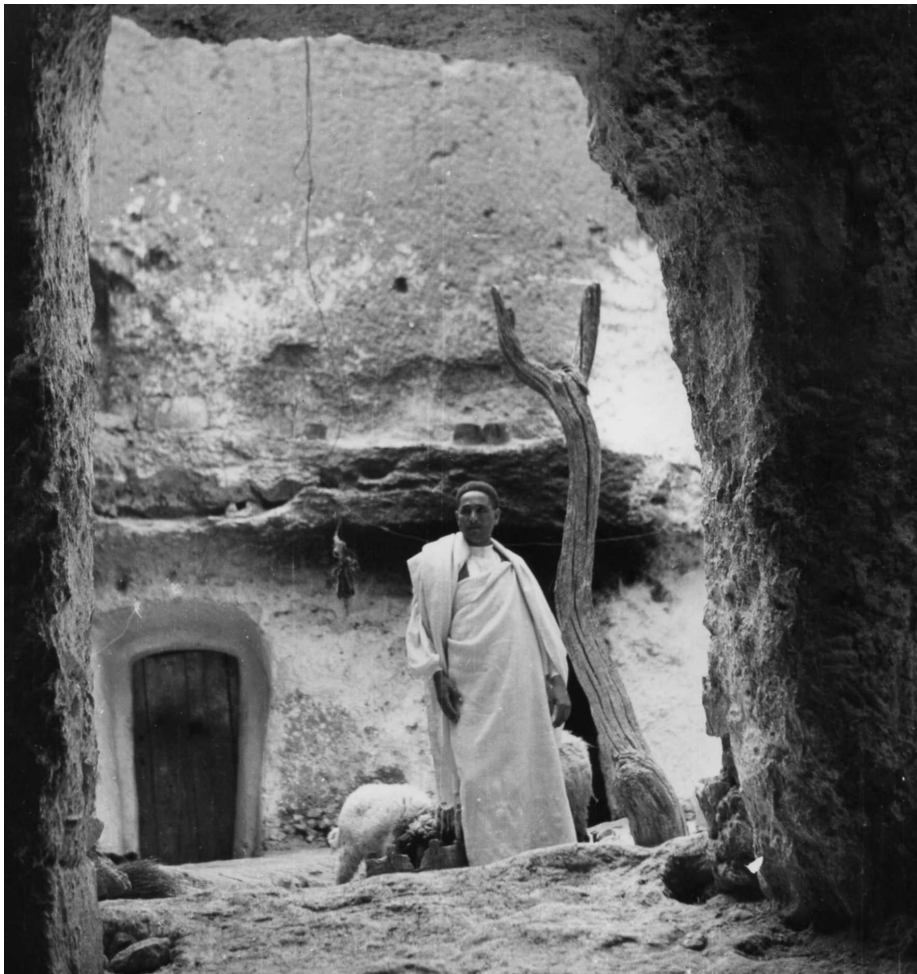
גם ושתי, אשתו הראשונה של אחשוורוש, נושאת בתוכה סיפור זוגי מורכב.

חז"ל במדרש (אסתר רבה ג' ט') מאירים נקודה חדשה וכואבת: ושתי חיה בתוך מתח פנימי של שתי מלכויות. מצד אחד, היא אשתו של אחשוורוש מלך פרס ומדי, וככזו מצופה ממנה להיות כפופה לו וללכת אחריו. מצד שני, ושתי הייתה בתו של מלך בבל, נצר למלכות מפוארת ולכן היא אישה שראתה את עצמה כמלכה בזכות עצמה! כבת של מלך!! לא רק כאשתו של המתח הזה התבטא במעשיה של ושתי: היא הרשתה לעצמה למאן לבוא בדבר המלך, ובפסוק נוסף "גם ושתי המלכה עשתה משתה". חז"ל מלמדים כי כשם שאחשוורוש הראה בכל יום אוצר אחר מכלי המקדש לאורחיו, כך עשתה גם ושתי. היא לא נתפסה כטפילה למלכות אלא כמי שמעמידה את מלכותה שלה לצידי ולעיתים אף מולו.

וכל זה כבר רמוז בשמה ו- שתי: ו' האות ו' עומדת כחיץ המפריד בין שתי זהויות מנוגדות שלא השלימו זו את זו. היא סירבה להתחבר לאחשוורוש באמת, כי בבסיס הקשר לא עמדה שותפות, אלא מאבק סמוי על כוח, מעמד והובלה. שתי: שתי מלכויות שתי זהויות שונות שהיו בה: האחת מבוססת

יהודים בחגווי הסלע

מרומנטיקה לאתנוגרפיה, סיפורם של תושבי גריאן, "שוכני המערות של טריפוליטניה", על פי עבודתו של החוקר פרופסור הארווי גולדברג | צילומים: מתוך סדרת תצלומים שצילם העיתונאי עמוס גורדון, ושתרמה אלמנתו אסתר ל'ארגון העולמי של היהודים יוצאי לוב"
מאת: רבקה צור (מתוך מחקריו של פרופסור הארווי גולדברג)



המושג "שוכני המערות של טריפוליטניה" היה ידוע בתקופת העלייה הגדולה לאחר קום המדינה. הוא משך את תשומת הלב של קבוצות שונות, כמו עובדי הסוכנות היהודית וחוקרי העלייה, ואף הופיע מדי פעם בעיתונות היומית. למרות השימוש במונח הרחב טריפוליטניה, הכינוי "שוכני מערות" מכון לחבל ארץ ספציפי, לחבל הגריאן. האוכלוסייה היהודית באזור מנתה בסך הכל כ-500 נפש שגרו בשלושה מקומות: בעיר גריאן עצמה כ-100 אנשים, בטיגרינה, ששכנה כ-4 ק"מ מדרום לעיר המחוז, כ-300 אנשים ובבנעבאס, ששכנה כ-14 ק"מ מצפון לעיר המחוז עוד 100 נפשות. למרות הממדים הצנועים של קבוצה זו, הדימוי של שוכני המערות הכה שורש בין הדימויים הרומנטיים שתיארו את העולים מארצות האסלאם באותם ימים. המושג שוכני המערות והקבוצה שהוא מתאר הופיעו בספרות עוד לפני עלייתם של תושבי גריאן לארץ. הדימוי מוכר מכתביו של הסופר, ההרפתקן והחוקר, נחום סלושץ, שבביקורו הראשון בטרפולי, בשנת 1906, פקד את אזור גריאן ודיווח על זה. כשלושים שנה לאחר מכן, כאשר החוקר על חיי היהודים בארצות המזרח קיבל תנופה בישראל, זכו חיבוריו של סלושץ לתשומת לב מחודשת. במקרה של יהדות טריפוליטניה התברר שחלק נכבד מהחומר שהציג סלושץ מקורו בקשריו עם חכם מקומי, יליד טריפולי, מרדכי הכהן שחי בין השנים 1929-1856. הכהן הוא המחבר של "הגיד מרדכי", חיבור מקיף על תולדות יהודי לוב, הנהגותיהם ומוסדותיהם הכולל חלק על היהודים השוכנים בקהילות קטנות. למרות ההשפעה ההדדית בין הכהן לסלושץ קיים הבדל ניכר בהתייחסותם ליהודי הכפרים המרוחקים. סלושץ כתב מנקודת מבט רומנטית מצד אחד ואבולוציוניסטית מצד אחר. יהודי הכפרים ייצגו בעיניו תקופות קדומות בתולדות עם ישראל, אליהם חש קרבה.

הדגיש את נידחות האזור, אף שציין כי הגיע אליו בפחות מיום נסיעה באמצעי התחבורה החדשים שהביאו האיטלקים. לאווירה הרומנטית ולדרמה של הגאולה המשתמעת מעדותו מצטרפת האמירה שלו שבני שיחו "בקשו ממני לקחת את כולם איתי לארץ ישראל".

יישובי היהודים בגריאן ומגוריהם: מבט אזורי

אוכלוסיית טריפוליטניה התרכזה בשלושה אזורים: העיר טריפולי וסביבתה; מישור החוף ממזרח וממערב לטריפולי; הג'בל (האזור ההררי). בין הג'בל, גריאן, תרהונה ומסלאטה, למישור החוף מפריד מישור המורכב

לעומת זאת הכהן, אף שגם הוא הוקסם מהחיים הפשוטים בהרים, תיאר דברים כהווייתם ונמנע מלתת לתפיסה רומנטית גורפת לעצב את תיאוריו. היום ברור לנו שבמקרה זה ראוי לסמוך יותר על התיאור ועל שיקול הדעת של הכהן, בן המקום, אף שניתן ללמוד מכתביו של סלושץ דברים חדשים וחשובים. אברהם אלמליח, עיתונאי ומנהיג הקהילה הספרדית בארץ ולימים חבר כנסת בכנסת הראשונה ביקר בצפון אפריקה בשנת 1923 מטעם "הקרן קיימת לישראל". את רשמיו הוא פרסם רק בשנת 1943 בכתב העת "הד המזרח". הוא אימץ את סגנונו הרומנטי של סלושץ ותיאר את יושבי המערות כדוגמה ל"אדם הקדמון". הוא

מרכסי נפוסה, ג'פארה דליל היישוב, ההולך וצר ממערב למזרח. 15 ערים ברכסי הג'בל היו ערי שוק מרכזיות, שהתגוררה בהן אוכלוסיית קבע קטנה יחסית, אך בימים שבהם התקיים בהן מסחר, נהרו אליהן אנשים מכל האזור. בתקופה האיטלקית גדלה במקצת אוכלוסיית הקבע בערים אלו, ובמפות איטלקיות רשומות ערים שהיו למעשה כינויי האזורים שהיו העורף של השוק. בחיי היום יום כינו תושבי האזור את העיירה בפשטות השוק. כך היה בחבל גריאן הנמצא מדרום לטריפולי והנישא לגובה כ-700 מ' מעל פני הים. גריאן מרוחקת מטרפולי כ-100 ק"מ, מהלך יומיים וחצי לפני השימוש באמצעי תחבורה ממונעים.

עיירת השוק הייתה מקום מושבם של חלק קטן בלבד מיהודי חבל גריאן בעיקר מהתקופה האיטלקית ואילך. רובם התמקמו בכפרים טיגרינה ובנעבאס, שהיו קרובים לדרך הראשית. בתקופה האיטלקית פתחו כמה יהודים חנויות בגריאן, שהיו בהן בימי חול, וחזרו לבתיהם שבכפר לשבת.

אוכלוסיית הקבע של היהודים בעיירה גדלה עד 100 נפש בעת ההפצצות על העיר טריפולי במלחמת העולם השנייה, עובדה שחיזקה את הקשר בין המקומיים לעיר הברירה. אך קשרים כאלה היו קיימים במידה זו או אחרת מאז ומעולם וגריאן לא נבדל מבחינה זו מאזורים אחרים בחלקים הכפריים של צפון אפריקה שישבו בהם יהודים.

מידות. אך כאשר ביקרתי עם ידידי מהמושב דיסי חג'ג' במערת אליהו הנביא שבכרמל, הוא העיר שגודלה של המערה מזכיר לו את הבתים בגריאן. מתברר שהדיווח ה"ילידי" לא היה רחוק מהאמת למרות הספקנות שהביעו שומעיו בארץ.

כל בית-מערה בגריאן נקרא "חוש", ומפלס החצר שלו היה נמוך כ-8-10 מטרים ממפלס הקרקע. הכניסה לחצר הייתה דרך מנהרה-פרוזדור ארוכה וחשוכה, שירדה מהכניסה אל החצר. בתחילת הפרוזדור נבנתה כניסה ונקבעה דלת מעץ שאפשר היה לנעול. שטח החצר היה כ-8 מ"ר, והתפצלו ממנה חדרים, רובם חדרי מגורים ומיעוטם חדרים שנועדו למטרות ספציפיות כמו מטבח, מחסן או בית מלאכה.

חדר מגורים יחיד נקרא "דאר", ובדרך כלל התגוררה בו משפחה גרעינית אחת. פרטים אלה ואחרים מסרו לי התושבים היהודים של חבל גריאן לאחר עלייתם והתיישבותם במושב פורת. רק מאוחר יותר נחשף לפני בכתב-היד של מרדכי הכהן תיאור מדויק וקולע של אופי המגורים באזור:

"כל חצר חפירה אחת מרובעת, ערך ט' מטרים על ט' הוא כתב. "גם העומק ט' מטרים. יורדים לחצר מן הפתח אשר הוא עומד על פני האדמה בדלתיים ובריח. בית שער יורדים במדרון חתירה חשוכה, אורכה ט' מטר עד הגיעם לעזרת החצר. העזרה היא רחבה, ויש

החברים במושב פורת סיפרו שחפירה - בנייה של מערת מגורים אחת דרשה שנתיים עבודה. לפי תיאורם את אופי הבנייה אפשר לחפור באדמה ללא צורך בקורות תומכות, והמערות סיפקו חום בחורף והיו קרירות בקיץ

יוצאים חדרי מגורים לכל הכיוונים. בגריאן נבנה הבית בחפירה באדמה, ואילו הבית הים תיכוני נבנה באבן או בטיט על פני הקרקע. גריאן לא הייתה יוצאת דופן בסביבתה - כך עולה מן העובדה ששיטה זו הייתה נפוצה גם באזור מטמאטה שבדרום טוניסיה. החברים במושב פורת סיפרו שחפירה-בנייה של מערת מגורים אחת דרשה שנתיים עבודה. לפי תיאורם את אופי הבנייה אפשר לחפור באדמה ללא צורך בקורות תומכות, והמערות סיפקו חום בחורף והיו קרירות בקיץ. ככלל יש לראות במערות אלה צורת בנייה מפותחת שהייתה מותאמת לסביבתן, ולא תוצאה של היעדר ידע טכנולוגי או של חוסר היכרות עם צורות מגורים אחרות.

עם זאת בצד ההבנה שצורת בנייה זו הייתה יציבה, הגיונית ומעשית בתנאי השטח הנתונים, אי אפשר להתעלם מכך שניתן להציגה בעולם באופן אקזוטי. בתי המערות של מטמאטה בדרום טוניסיה שימשו תפאורת רקע לביתו של לוק סקיווקר מגיבורי סדרת הסרטים "מלחמת הכוכבים". השמועות על אודות היהודים שוכני המערות מהרי טריפוליטניה עשו להן כנפיים ברחבי הארץ, ולאחר התיישבותם במושב פורת עוררו אנשי גריאן את התעניינותם של עיתונאים וחוקרים למיניהם.

בשנת 1972 זכיתי להוציא לאור ספר שסיכם את תוצאות מחקריי במושב פורת, הן על העבר בגריאן והן על השתרשות הקהילה בישראל. בחרתי לספר את השם "שוכני מערות ומגדלי הדרים".

עם השנים שככה ההתעניינות המיוחדת בקהילה, כנראה מכיוון שבני קהילת שוכני המערות וצאצאיהם עמדו באתגרי ההתאקלמות ונקלטו בארץ, בדומה לעולים אחרים מרקע מקביל. בשנת 2009 הוצגה לציבור סדרת תצלומים של גריאן שצילם בשנת 1947 העיתונאי והצלם יליד הארץ עמוס גורדון.

בנו של הצלם, גיל גורדון, יזם בדיקה של המשמעות ההיסטורית והתרבותית של שמונה עשרה תמונות אלה שנשארו בעיזבונו של אביו, ובדיקה זו הביאה את משפחת גורדון להתוודע ל"מרכז מורשת יהודי לוב" באור-יהודה ולארכיון של "הארגון העולמי של יהודים יוצאי לוב" הנמצא במרכז. אסתר גורדון, אלמנתו של עמוס, החליטה לתרום את התמונות לארכיון, ונפתחה במרכז תערוכה עם הצילומים הנדירים האלו.

בה אורה המקבלת מן החפירה תוך החצר. מקבלות אורה מן השמש הזורחת בחפירה תוך הח"החדרים בדפני החפירה מערות חתורים בחיק האדמה בלי שום חלונות, כי צר. כשאר הבתים המוקפים גדר הם אינם מקורים, רק החדרים".

בית ים תיכוני

גריאן דמה אם כן לבית ים תיכוני מקובל, מבחינת התפיסה האדריכלית שבו חצר מרכזית לא מקורה, שממנה

בתי היהודים בגריאן

כשם שראוי להוציא את העוקץ האקזוטי מתיאור מקומם הנידח כביכול של שוכני המערות, כך גם כאשר לצורת המגורים שלהם. בעבודת שדה אנתרופולוגית שעשיתי החל מחורף 1963 בקרב עולים מאזור הגריאן שהתיישבו במושב פורת, שוחחתי גם עם אנשים שעבדו במושב, כגון אנשי הסוכנות היהודית. כולם הכירו את סיפור המערות וטענו שבני המושב הגזימו בתיאור בתייהם בחוץ לארץ כבתים מרווחים ובעלי



פרופסור הארווי גולדברג (משמאל) שוקד על מחקרו

כן יזם שיתופי פעולה רבים בין הארגון העולמי של יהודים יוצאי לוב ומוזיאון מורשת יהדות לוב לבין חוקרים מהארץ ומהעולם החוקרים את האנתרופולוגיה של יהודי לוב.

התובנות האנתרופולוגיות והניתוחים המעמיקים של פרופ' גולדברג מאפשרים הבנה טובה ואינטימית יותר של קהילת יהודי לוב. אי לכך הספר פרי מחקריו ועבודתו יאיר באור חזק יותר את קורותיה של קהילת לוב העתיקה ויזמין עוד חוקרים ללכת בעקבותיו.

אנו מעריכים מאוד את עבודתו, את מחקריו ואת סיועו של פרופ' הארווי גולדברג במרוצת השנים לחשיפתה האנתרופולוגית של יהדות לוב.

והמסורת שלה. באופיו השקט והצנוע הוא הצליח להתחבר לבני הקהילה ולרתום אותם לספק לו מידע אותנטי וייחודי, שעד אז נותר בחיק המשפחה. מקצת מחקריו על יהודי ג'ריאן

(יהודי המערות) הציגו לפני העולם האקדמי והכללי את אחת מקהילות לוב העתיקות ביותר. פרופ' גולדברג ליווה אותם תקופה ארוכה ותיעד רבות מאורחותיהם הן בארץ והן במערות בלוב.

פרופ' הארווי גולדברג מרצה על מחקריו והביא לתפוצה רחבה את המידע על קהילה מיוחדת זו. הוא נהג להביא סטודנטים לביקור במוזיאון מורשת יהדות לוב באור יהודה וסייע לנו בניתוח והבנת מסמכים לאור ניסיונו הרב. כמו

"מחקריו של פרופ' הארווי גולדברג מאפשרים הבנה טובה ואינטימית יותר של קהילת יהודי לוב"

דברי ברכה שכתב שמעון דורון, יו"ר הארגון לשעבר, כאשר יצא הספר המומלץ "יהדות לוב וסביבתם" בעריכת אורית אבוהב, יורם בילו והגר סלמון, שאיגד את אסופת מחקריו האתנו-היסטוריים של פרופ' גולדברג

פרופ' הארווי גולדברג מלווה את קהילת יהודי לוב שנים רבות, וסייע רבות לחשיפתה של קהילה בת יותר מ-2500 שנה, על מנהגיה, חגיה, התנהלותה

החוקר הניו-יורקי שהתאהב ביהדות לוב

כל מה שאנו יודעים על היסטוריית אזור גריאן בלוב, הוא פרי עבודת השטח המופלאה של פרופ' הרווי גולדברג אשר שילבה אנתרופולוגיה ומדעי היהדות יחדיו

פרופ' הרווי א. גולדברג נולד ב־16 במאי 1939 בניו-יורק, ארה"ב. נשוי מ-1962 ליהודית ג'ודי, "עזר כנגדו" בפעילותו האקדמית חובקת העולם. הוא אב לארבעה, דניאל השופט בבית הדין לעבודה, אילנה ד"ר לאנתרופולוגיה ומתרגמת, מיכל שהיא פסיכולוגית קלינית והצעיר פרופ' יהושע גולדברג, חוקר מדעי המוח. הרווי גולדברג הוא פרופסור אמריטוס

במחלקה לסוציולוגיה ולאנתרופולוגיה באוניברסיטה העברית בירושלים, וחוקר בעל שם עולמי בתחום האנתרופולוגיה של יהדות צפון אפריקה, בפרט יהדות לוב.

פרופ' גולדברג ערך מחקרי שדה בקרב קהילות יהודיות בלוב, בעיקר בעיר גריאן שבמערב המדינה, וכן בקרב יוצאי לוב שעלו לישראל והקימו את מושב פורת בגוש תל-מונד שבשרון. מחקריו שילבו עבודה אתנוגרפית מעמיקה, ראיונות עם בני הקהילה ותיעוד טקסים, מסורות, והיבטים של דת וחברה. הוא נחשב לדמות מפתח בהבנת תהליכי ההגירה והקליטה של קהילות יהודיות מזרחיות בישראל.

הקשר שנוצר בינו לבין קהילת יהדות לוב חורג מקשר אקדמי גרידא. מדובר באהבה של ממש, דו סטרית, של החוקר, ולפני כן האדם, לנשואי מחקריו

ולבני הקהילה אשר מעריכים, מעריצים ובעיקר אוהבים את הפרופסור ואת תרומתו האדירה לחשיפת קסמה של יהדות לוב על אנשיה, אורחות חייה ומנהגיה.

במהלך הקריירה האקדמית שלו כיהן כמרצה וחוקר, פרסם מאמרים רבים בכתבי עת מדעיים, וכן ערך ספרים חשובים, בהם "Judaism Viewed from Within and Without" ו-"The Life of Judaism" * ועוד.

גם לאחר פרישתו המשיך לקחת חלק בכנסים מדעיים ולהנחות סטודנטים לתארים מתקדמים. השפעתו ניכרת עד היום בשיח המחקרי על יהדות לוב והמזרח התיכון.

מערכת "לבלוב" מאחלת לפרופ' גולדברג ולרעייתו ג'ודי וב"ב בריאות איתנה ועוד שנים רבות של פעילות ברוכה למען החברה בישראל.



בית הכנסת ע"ש "אח"י דקר" בנתניה: הצוללת שלא שבה – והקהילה שלא שכחה

בית הכנסת הידוע בנתניה שהקימו עולי לוב אינו רק מקום תפילה ומסורת, אלא אנדרטה חיה לזכר 69 לוחמי אח"י דקר ז"ל שנעלמו במצולות הים בשנות השישים, וסמל לזיכרון, שורשים וערכות הדדית. ב"דקר" עברו ועוברים לפני התיבה גדולי הפייטנים ובו נשזר סיפור הקהילה ברצף של תרבות, אמונה וזהות יהודית-ישראלית עמוקה. גם ספר התורה הגבוה בעולם נמצא בהיכל. אהרון אורגד, שהתפלל במקום כנער ומקיף לבקר במקום בקביעות, מביא את סיפורו המרגש

מאת: אהרון אורגד



גדולי הפייטנים הגיעו אליו. בית הכנסת דקר בנתניה

הזה.

גשר הדקר

את סיפור הקמתו של בית הכנסת פירט בהרחבה ענק רוח של הקהילה, הרב, המחנך, הסופר וחוקר תולדות קהילת יהודי לוב משה ג'עאן (זרקינא) זצ"ל שנפטר לפני כשלוש שנים. הוא עצמו היה ממקימי בית הכנסת, עמד בראש הוועד, וגולל בספרו "גשר הדקר" המביא פרקים מתולדות עולי לוב, את סיפור

ניסגובים, גליקסון, רזיאל, פינס, ריינס והסביבה. אלה ביקשו להיאחז במסורת אבותיהם בארץ החדשה ובחרו לקרוא למקדש-מעט על שם 69 לוחמי הצוללת אח"י דקר שנעלמה במצולות הים בימי הקמת בית הכנסת, והפכה לאחד הסמלים הטראגיים של המדינה. בין נוסח התפילה הלובי האותנטי, כאשר מיטב חזני ופייטני העדה מפליאים בקולותיהם, נרקם בדקר מפגש נדיר בין תרבות עתיקה וזיכרון לאומי חי שנטמע בחיי קהילה המשתמרים עד עצם היום

בצפון-מזרח נתניה, הרחק מקו החוף אך קרוב לזיכרון הלאומי, ניצב בצומת הרחובות גליקסון וניסגובים מבנה מרשים ולמרגלותיו רחבה מרוצפת ומאירת פנים. זהו בית הכנסת "דקר" - מקום קדוש של תפילה ולימוד הנושא עימו סיפור רחב בין כתליו. בית הכנסת הוקם בידי חבורה פעלתנית מרשימה של עולי לוב, ציונים משורש נשמתם, שהקימו את בתייהם ברחובות השכונה הסמוכה לבית הספר הממלכתי דתי המיתולוגי "יבנה" - רחובות דוד ילין,

ההקמה המרתק המלמד על נחישות ודבקות במטרה, התגברות על קשיים ומכשולים, שימוש בחשיבה יצירתית ופיקחות, ובעיקר אמונה בלתי מתפשרת ולב יהודי, ישראלי וציוני חם. בכריכת הספר כתב "יורדי הים באוניות, עושי מלאכה במים רבים, המה ראו מעשי ה' ונפלאותיו במצולה".

כותב הרב ג'עאן: "יהודי לוב בעלותם ארצה דאגו להקים בתי כנסת בכל מקום בו ישבו. כך גם אנחנו כצאצאי העדה הלוברית נקטנו בדרכי אבותינו ומייד עם בואנו לשכונה בנתניה שאז קראו לה 'שכון משכנות' דאגנו להקים בית כנסת שבו יהיה אפשר לנהל את התפילות לפי המנהגים שלנו, מנהגי יהודי לוב. היינו מספר משפחות עולים כשעזבנו את מעברת שבוע-עם (בית ליד פרדסיה) שם גרנו מספר שנים ועברנו לגור בדירת קבע בשכונה. הקמנו ועד פעולה שמטרתו הייתה הקמת בית כנסת בשכונה".

תלאות רבות עבר עד הפעולה, כולל תפילה בצריף, בשטח פרטי שתרם צדיק בשם שמואל-חי טויל שכיניו היה "פיפי". במבנה טרומי, בכיתת בית ספר, עד שהגיע הרגע המיוחל להקמת מבנה יפהפה של קבע, בצורת כוכב עם כיפה מחפה הניצב ברום רחוב גליקסון ומשקיף על הסביבה, כשלצידו דגל ישראל כמובן.

את "דקר" תכנן האדריכל משה חדר ז"ל ובנה הקבלן מבורך זיגדון ז"ל. הכיפה המהווה את תקרת "דקר" נצבעה לפני מספר שנים בגוון כחול-שמיים על ידי אמן הצבע יעקב ג'נח בן שכונת דוד ילין, המשווה למקום הקדוש גם ארומה של אמנות מודרנית. בביקורי האחרון בדקר הבחנתי כי בית הכנסת התחדש לאחרונה במנורת-ענק, נברשת מהודרת וייחודית המנציחה שלושה מוותיקי הקהילה שהלכו לעולמם: יהודה כמיסה, רפאל מתוק וברוך זיגדון זכרם לברכה. זקני הקהילה זוכרים את ביקורו המרגש של הרב עובדיה יוסף הרב זצ"ל

הראשון לציון והרב הראשי לישראל. שניים הזכורים לטוב שסייעו להקמת בית הכנסת דקר הם דב טנא ז"ל, יו"ר המועצה הדתית, ואליעזר ריגלר ז"ל, חבר מועצת העיר, שייצגו את תנועת המפד"ל-הפועל המזרחי.

חבורת המייסדים כללה שמות ענקים המעבירים רעד בגוו כל נתיייתי שפקד את דקר. אנשים טהורי לבב שאנו יכולים רק להודות לה' שאלה הובילו את קהילתנו שנים לאחר. מהזכרון אני מונה את השמות: דודי הגבאי המסור,

דוד מכלוף בדיד, שהונצח יחד עם רעייתו, סעידה, ב"סוכת דוד" ברחבת בית הכנסת. רבי אליהו עטיה מונצח ב"היכל אליהו" - היכל ספרי הקודש בקומה התחתונה המשמש לתפילות בימי חול.

אבי מורי שלמה גאדו מכלוף, משה ג'עאן, אליהו עטיה, אפרים עטיה, ניסים כמיסה, ויקטור צ'יצ'ו סלהוב, אברהם בנה זיגדון, יוסף גואטה, פריג'א מתוק, משה אוזן ובנו הגזבר המיתולוגי דוד אוזן, ויקטור ששון ואליהו לוזון שגם שימש גבאי שנים רבות, וכן הדלאלים (מוכרי העליות) כלאפו ואתורי ועמוס רובין. עזרת הנשים בדקר מנציחה את

בדקר מתקיימים שני מנייני בוקר, תפילות מנחה וערבית סדירות ושיעורי תורה סדירים בהשתתפות עשרות ובהדרכת הרב יונה גולן שליט"א ורב האזור והרב יהונתן אדמוני, שלאחרונה העביר סידרת שיעורים בנושא שלום בית. השיעורים וכלל לימודי התורה מתקיימים ב"ישיבת ברוך" על שם הגבאי לשעבר ואחד המייסדים, ברוך זיגדון ז"ל.

החזן המרכזי כיום הוא יוסף חיים בעל הקול הערב, ומדי פעם נהנים המתפללים מתפילותיהם של החזנים הנתנייתים המצוינים, הרב יגאל קריספל, ויקטור דורון עטיה, דוד חג'ג'

סיפור ההקמה המרתק המלמד על נחישות ודבקות במטרה, התגברות על קשיים ומכשולים, שימוש בחשיבה יצירתית ופיקחות, ובעיקר אמונה בלתי מתפשרת ולב יהודי, ישראלי וציוני חם

ואלון דאבוש. כל החזנים שולטים ברזי הלחן הלוברית הקסום וכל תפילה איתם היא "קונצרט" אותנטי.

ממשיכים במסורת

בדקר ממשיכים את מסורת האבות. אמנם "מושב זקנים" (ר'רפא) כבר לא פועל אבל במשך שנים דאגו הנשים הצדקניות בשכונה לארוחות חמות, עוגות ופירות לקשישי הקהילה שלמדו ולימדו תורה. הצדיקים מצידם העטירו ברכות וסגולות על ראשי שליחי המזון אשר זכיתי להיות כילד אחד מהם. מדי פעם אימי מורת, יהודית ז"ל, הייתה שולחת איתי סל מטעמים מלא כל-טוב במילים "בוי'ה קח את הסל הזה לר'רפא ותבקש מהזקנים הצדיקים ברכה לכולם". בחדר ששימש את מושב זקנים הוקם לימים בית מדרש שהנציח את רחמים תנעמי ז"ל, שחלק מכספי ירושתו צוו לבית הכנסת. בתכנון גם הקמת מקווה צנוע לגברים, שכן בסמוך כבר פועל מקווה לנשים. בדקר מקפידים לציין את ערב הפיוטים לפני ראש השנה שמתקיים כסדרו מול שולחנות ערוכים, וכך חלוקת פירות ט"ו בשבט ('כרסס') למתפללים, חלוקת חבילות "קמחא דפסחא" עשירות במזון לנצרכים לפני פסח, תפילת "האזהרות" המיוחדת לעדה הלוברית בחג השבועות ועוד. כל אירועי ומנהגי העדה הלוברית מקבלים כאן מקום של גאווה וכבוד.

מרים תשובה ז"ל, רעייתו של שלמה מומו תשובה, בעלי "דפוס תשובה", הידוע בנתניה ומי שגם הציג בתיאטרון הלובר בהצגת "יוסף ואחיו" ועוד. וסליחה עם פרח מזכרונות שם מסוים. יהי זכרם של כלל הצדיקים הללו ברוך.

גדולי הפייטנים

גדולי הפייטנים בישראל מהעדה הלוברית בפרט וכן מקהילות-אחיות עברו לפני התיבה בדקר. ביניהם רבי שלמה מכלוף זצ"ל ואחיו ד"ר יצחק בן-גד יבדל"א, רבי אפרים עטיה זצ"ל, רבי יהודה דני לוזון זצ"ל, כלימו דוס ז"ל, החזן הידוע דוד ריאחי זצ"ל, יליד תוניס וקצרה היריעה לפרט את כולם. ומהעבר להווה: בית הכנסת "דקר" משמר באדיקות את מנהגי העדה. רוב מתפללי יוצאי לוב אך כמובן שכל הבא - ברוך הבא. דקר מונהג הים ביד רמה על ידי יו"ר הועד יצחק מכלוף, בנו של יעקב מכלוף ז"ל לשעבר מזכיר המפד"ל בנתניה, ולצידו הנכבדים עמוס כמיסה ואברהם מכלוף. עמוס מכלוף שהתמודד לאחרונה על ראשות העיר נתניה, אף הוא מתפלל קבוע. שניים מהגבאים המרכזיים בעבר, יעקב מכלוף ז"ל וברוך זיגדון ז"ל נפטרו בהפרש של יום אחד בעת מגפת הקורונה. מזקני הקהילה ניתן למנות את חיים סמיה הי"ו, גבאי לשעבר ומשמר באדיקות את מסורת העדה.



**אהרון אורגד ליד ספר התורה
הגבוה שנכנס לשיא גינס**

במאורעות 1945. את האנדרטה יזם בשנות התשעים חי רובין בניוטה ז"ל, ומדי שנה בחודש חשוון מתקיים ליד האנדרטה טקס זיכרון בהשתתפות בני משפחתו, אישי ציבור ויוצאי לוב. הטקס מסתיים באמירת קדיש, שירת

פרט מעניין: בבית הכנסת שוכנים קודש למעלה מ-20 ספרי תורה בהיכל. אחד מהם גבוה מעל כולם, תרתי משמע. זהו ספר תורה שגובהו מטר וחצי (!) והוא נכתב בדרך מיוחדת על קלף כשר למהדרין. הספר נתרם ע"י אברהם

גדולי הפייטנים בישראל מהעדה הלובית בפרט, וכן מקהילות-אחיות עברו לפני התיבה בדקר. ביניהם רבי שלמה מכלוף זצ"ל ואחיו ד"ר יצחק בן-גד יבדל"א, רבי אפרים עטיה זצ"ל, רבי יהודה דני לוזון זצ"ל, כלימו דוס ז"ל והחזן הידוע דוד ריאחי זצ"ל

המנון 'התקווה' וסעודת מצווה בבית הכנסת הצמוד. אין נתניית, בוודאי אם הוא ממוצא לובי, שאינו מכיר את המוסד "בית כנסת דקר". אבל אם אתם לא תושבי העיר והגעתם אליה - אל תחמיצו ביקור במקום הקדוש והמיוחד הזה שאנשים טובים מבקרים ומתפללים בו כבר שישה עשורים. התרגשות וברכה - מובטחים.

ברומה מכלוף לזכר רעייתו למרג'אנה מכלוף ז"ל. עמוס כמיסה הי"ו, הגבאי, מספר כי ספר התורה זכה לאזכור בספר השיאים של גינס. לצידו תמצאו בהיכל גם ספר הפטרות מיוחד שנכתב על קלף מהודר. בצמוד לבית הכנסת דקר הוקמה האנדרטה לזכר קורבנות הפרעות שביצעו ערביי לוב ביהודים, לרבות



מטריפולי לישראל

זהו סיפורה של משפחת סעדה ומעברם הדרמטי מטריפולי שבלוב לישראל, תוך התמודדות עם פרעות, עוני, וקשיי העלייה. פרק נוסף מתוך ספרו של חיים תייר "גלות, תקומה ותקווה", סיפורן של משפחות תייר - סעדה מטריפולי

מאת: חיים (איקו) תייר ז"ל

חואטו ומיחה סעדה לבית פנוקה: החיים אחרי האיטלקים

חואטו סעדה (יליד 1888), ורעייתו מיחה לבית כחלון (ילידת 1889), המשיכו להתגורר בביתם הגדול בטריפולי שנודע כ"דאר פנוקה" ברחוב הוגו פוסקולו 82. הבית המרשים, שניצב מול כנסייה, כלל שתי דירות וארבעה מחסנים ששימשו לאחסון תבואה, בצל ותפוחי אדמה שאותם סיפק חואטו לצבא האיטלקי. עם עזיבת האיטלקים בתחילת 1943, מצבם הכלכלי של בני הזוג הורע משמעותית. פרנסתו של חואטו התבססה על קשרים עסקיים עם השלטון והצבא האיטלקיים, ועם הכיבוש האנגלי

כנו. עם זאת, כארבעה עשר יהודים נהרגו, ומאות בתי מגורים נפגעו קשות, מה שהותיר כ-1,500 נפשות ללא קורת גג ואילץ אותם למצוא מפלט ברובע היהודי או במחנה הפליטים בפורטה בניטו. הפרעות הללו החישו את העלייה לישראל: בינואר 1949, לאחר שבריטניה הכירה בישראל ונתנה היתר יציאה ליהודי לוב, עלו ארצה למעלה משלושים אלף יהודים, שהיו כ-90% מכלל הקהילה. הפרעות לא פסקו; אירועים נוספים התרחשו בקיץ 1967 בעקבות מלחמת ששת הימים. רוב היהודים שנותרו עזבו לישראל או לאיטליה, ובשנת 1969, לאחר עלייתו של מועמר קדאפי לשלטון, הסתיימה למעשה גלות לוב עם עזיבת אחרוני היהודים.

רקע היסטורי: פרעות ועלייה (1945-1969)

לאחר פרעות 1945 בטריפולי, וכשלוש שנים לאחר הכרזת העצמאות של מדינת ישראל, פרצו בטריפולי שוב פרעות ב-1948. הפעם, הפורעים הערבים נתקלו בהתנגדות חמושה של ארגון "ההגנה" המקומי, אשר הוקם על ידי בוגרי תנועות הנוער הציוניות בסיוע שליח של "ההגנה" מארץ ישראל. למרות שהרובע היהודי ניצל, ההמון הפורע המשיך לחלקים אחרים של העיר, שם פגע ביהודים בודדים, והצית ובזז בתים, חנויות ובתי עסק רבים. בניגוד לאוזלת היד שאפיינה את פרעות 1945, הבריטים הפעם הכריזו על מצב חירום ופעלו להחזרת הסדר על

הוא התקשה ליצור קשרי מסחר חדשים. משפחת סעדה המשיכה להתגורר בטריפולי עד שנת 1950, וחוו על בשרם את קשיי התקופה והפרעות. בשנת 1950 עזבו כל בני משפחת סעדה את טריפולי ועלו ארצה בהפלגה ישירה לחיפה. בניגוד לרוב העולים, הם הצליחו לקחת עימם זהב ורכוש, מכיוון שהוצאת כסף מזומן הייתה אסורה. הם מכרו חלק מרכושם ושלחו ליפט (מכולה) שהכילה ציוד, כלי בית וחפצי ערך, כולל אופניים ביאנקי מילאנו ושעון דוקסה מתנות לנכדם חוואטו תייר שעלה קודם ארצה. בארץ, נשלחה המשפחה למעברת אגרובנק ליד חדרה. המקום החל כמחנה עולים בו הסוכנות דאגה לצרכים, אך הפך במהרה למעברה שבה כל אחד דאג לעצמו. בתחילה הם התגוררו באוהלים או בצריפים. לאחר מספר שנים עברו חוואטו ומיחה לדירת קבע בגבעת אולגה. שם, בבניין דו-קומתי, טיפחה סבתא מיחה בחצר הגדולה גינה, לול תרנגולות ואף עז. מיחה וחוואטו חיו בצניעות. מיחה, שהייתה עקרת בית ושלטה בשפה האיטלקית, שימשה גם כמייילדת כמצוות חנם עוד בטריפולי, וגם בגבעת אולגה המשיכה במנהג זה יחד עם שכנתה, -----, אימו של מי שהיה לימים שר האוצר, משה כחלון. הסבא חוואטו, לעומת זאת, לא נהג לחבק או לנשק את נכדיו, אלא רק היה שוכל את ידיו מאחורי הגב ומבקש ממיחה: "תני משהו לילדים". הוא נפטר ממחלה בשנת 1957. סבתא מיחה, שנפטרה ב-1974, נהגה לומר בגיל 101 בגאווה שבפיה צמחו שיניים חדשות לעת זקנה.

סיפורי האחים והאחיות לבית סעדה

דוד סעדה (1909–1996) היה הבן הבכור במשפחה. לאחר שאשתו הראשונה, אלגרה (עליזה), נפטרה בטרם עת אחרי שילדה שלושה ילדים - חוואטו, גוליה ויולנדה. דוד נישא בשנית לזולא לבית בכור. לזוג נולדו שבעה ילדים בטריפולי, ניבים, אינס, שלום, יהודית, גדי, דליה ושושנה. זולא היא זו שאספה את משפחת תייר ניסים ופרידה שחזרו אחרי המלחמה ממחנה צבאי בפורטה בניטו והביאה אותם ל"דאר פנוקה" בשנת 1946 כי ביתם נהרס. דוד, זולא ושבעה מילדיהם עלו ארצה ביולי 1949 ונשלחו תחילה למעברת

באר יעקב, ובהמשך למעברת עמישב ליד פתח תקווה. דוד, שהיה סוחר בטריפולי ובעל נכסים, פתח מכולת בפתח בעמישב באמצעות הזהב שהביא עימו. מכיוון שהוא היה מכור (לקטירה) בקבוק עראק ולא שלט בעברית, זולא נאלצה לנהל את המכולת ולגדל את הילדים.

לאחר שנגנבו ערימת התכשיטים שהביאו מהבית, המשפחה חיה בדוחק ובעוני. דוד לא הספיק למכור שתי דירות שהיו לו בטריפולי, וכשביקש מאביו, חוואטו, למכור אותן בשמו, האב התקשה למכור וטען שהכסף "הלך". מקרה זה של אי-קבלת תמורה על נכסים שהושארו למכירה באמצעות גורמים רשמיים, שטיפלו בעולים, נוצלו לצרכי העלייה ולא ניתנה עליהם כל תמורה לאחר עלייתם. ג'אמילה (אסתר) חדד (סעדה), האחות הגדולה, עבדה כסוהרת בטריפולי ודיברה איטלקית שוטפת. היא עלתה ארצה עם בעלה אהרון חדד, שנודע בכינוי "צ'צ'ו אל מיית" (צ'צ'ו המת) בשל חוסר המרץ שלו, והם התגוררו בנתניה. נולדו להם בן ובת בטריפולי. הבן התגייס למשטרה בנתניה ואחר כך עבר כנראה לירושלים. הבת עדיין גרה בנתניה.

פראג'י (עופר) סינסו (סעדה) 1915 - 2008 היה האח שאהב את החיים הטובים ועזר לאביו במסחר כי דיבר איטלקית. הוא תמיד הקפיד על לבושו ונודע כ"פלייבוי". בביקוריו ברומא נהג לשהות בווינה ונטו בקפה בו נהג פארוק להתארח. פראג'י היה גם נוסע עם אביו לסיציליה לקניות. הוא נישא לג'ורה (ג'ינה) לבית מסיקה, על אף התנגדות אמו מיחה שחששה ממחלת הטיפוס של ג'ורה. לזוג נולדו תשעה ילדים אלגרה בטריפולי, דולי, ויטו, כוכי, שמעון, תמר, אהרון, רותי וחנה. בתחילה הם התגוררו במעברת אגרובנק ואחר כך עברו לגבעת אולגה ולחדרה; סינסו עבד כפועל במפעל למוזאיקה ואחר כך ב"נייר חדרה", וגם היה חובב ציור. למרות מצבו הכלכלי הלא קל הוא גידל את ילדיו לתפארת. טוני קונטיני-סעדה (1923–2017), האחות הקטנה, נישאה למני (ניסים) קונטיני בשנת 1943. מני היה קצב וסחר עם הממשל האיטלקי ובהמשך עם האנגלי באספקת בשר. מני השתתף באופן פעיל בהגנה על הקהילה בזמן פרעות 1946 - 1948 ונעצר על ידי האנגלים. לאחר עלייתם ב-1950 למעברת

אגרובנק, מני נקלע לקשיים כלכליים. כאשר ניגש לאחותו לקבל את חלקו מכספי הפיצויים שקיבל אחיו ממשלת איטליה ואשר נמסרו לשמירה אצל האחות, היא טענה בבוטות "שהכסף נאכל על ידי העכברים". למני וטוני נולדו תשעה ילדים. ויטו ואלגרה נולדו בטריפולי. ואחר כך גוליה, שלום, הרצל, עמוס ואלי נולדו בישראל. הילדה ג'וליה טבעה או נחטפה במעברה ב-1951, למרות שיש מצבה עם שמה. מני פתח אטליו במעברה ואחר כך בגבעת אולגה, ובקיץ מכר אבטיחים עד שנפטר בשנת 1966. טוני, שילדה וגידלה תשעה ילדים, עבדה במשק בית כדי לפרנס את משפחתה. לאחר מות מני, עברה טוני עם ילדיה לדירה בנווה שרת. היא מצאה עבודה כאם הבית אצל משפחת משה ורות דיין בצהלה. רות דיין, שהייתה בעלת השפעה, סייעה לה להעביר את הדירה שהייתה שייכת לעמידר על שמה. טוני עבדה וטיפלה בילדיהם של בני הזוג דיין עד לגירושיהם. שלושה מבניה פתחו יחד מוסך פחחות ומכונאות והיתר עסקו במסחר. כולם גדלו והקימו משפחות לתפארת הקונטינים. רפאל (פאלו) סעדה (1920–2008) היה הבן הצעיר, שהיה רווק בעלייתו ב-1950. אביו פתח לו חנות ירקות במיקומה החדש של המשפחה בגבעת אולגה. הוא התחתן רק בגיל 45 ונולדו לו חמישה בנים ובת: אלי, עופר, אלון, עמי, ויטו ומיכל על שם אמו (מיחה). פאלו נהג לספר על "מהארז" (מכתש) מזהב שאביו הורה להכין ולהכין עם עלייתו לארץ, אך המכתש נעלם. אמנם מיחה נתנה לבתה פרידה תייר מכתש, אך המכתש לא היה מזהב.

סוף דבר

סיפורם של אפרים וחוואטו תייר, ניסים ופרידה תייר וחוואטו ומיחה סעדה הוא סיפורה של משפחה יהודית אחת מתוך אלפי משפחות בצפון אפריקה - שסיפור חייהן שזור בגורלה של האומה היהודית כולה. מסוחר מאלג'יריה שנדד לטריפולי, דרך בנו החייט הכריזמטי וחוואטו ומיחה סוחר התבלינים והאוכפים הברוכים בילדים, ועד לדורות שגדלו בישראל - כולם חוליה אחת בשרשרת של אמונה, חריצות, אהבה ומשפחתיות שהמשיכה לבעור גם הרחק מהחארה של טריפולי. **בכבוד רב, חיים, ויקטור, צ'צ'ו, חוואטו ואיקו תייר**

מוני גבאי, מגן יהודי לוב: ביד חזקה ובקומה זקופה

סיפור גבורתו המופלאה של רן גואילי ז"ל, מגן עלומים, הזכיר לותיקי קהילת יוצאי לוב את גבורתו של שמעון ברכה ז"ל, המכונה מוני גבאי, כשאלומות ואיבה איימו במאה הקודמת על הקהילה בטרופולי. גבורה שאינה תלויה בזמן ובמקום אלא באומץ ובערכים העוברים מדור לדור. רצף אנושי של מסירות, זהות והגנה על האחים

מאת: אהרון אורגד

רן גואילי ז"ל, בן למשפחה יוצאת לוב, נשא עמו מורשת של עמידה זקופה, של אחריות ושל אומץ שקט. הרבה לפני שמעשה הגבורה שלו נחרת בלב האומה הישראלית, כבר נרשם בפרקי יהדות לוב סיפורו של שמעון ברכה ז"ל הלא הוא 'מוני גבאי' - לוחם ללא מדים, איש קהילה, שעמד בגופו מול פורעים ערבים והגן על יהודים חסרי מגן בשנים הקשות של המאה הקודמת.

המרחק בין סמטאות טריפולי של אז לבין שדות הקרב של ישראל של היום גדול בזמן ובמקום, אך החוט המקשר ביניהם ברור: אותה נכונות לקום כשאין מי שיגן, אותה הבנה שגבורה איננה בחירה אלא חובה. זהו סיפור על מורשת שעוברת מדור לדור, על גבורה יהודית שאינה מבקשת תהילה - אלא חיים. ברשימה זו נביא מעט מסיפורי הגבורה והאומץ של מוני גבאי, יליד 1895 שעסק לפרנסתו כקצב בטרופולי. יהודי חזק ובריא-בשר שלא נרתע לעמוד מול גדולי הפורעים ולהגן על אחיו. לכל אורך שנות פעילותו שנקטעה בדמי ימיו כשנפטר והוא בן 44 בלבד, הניע אותו אך ורק דבר אחד - הצדק. העדויות מפי בני משפחה וחברים שחיו לצד מוני בטרופולי, לוב, נאספו ונדפסו בחוברת בשם "אריה השואג מלוב", בעריכתו של איש החינוך והספר, חיים כלפון זצ"ל, תושב נתניה.

מתי החליט שמעון ברכה הקטן להיות מגן היהודים? בהיותו כבן 6-7 השתתף בחוג קריאת תהלים בבית הכנסת "דאר ביש" ולאחר קריאת שמע ותפילת ערבית היה שב לביתו. הוא למד ממוריו על תקופת המשיח לכשיבוא וכשהגיע הביתה שאל את סבתו מתי יגיע המשיח. סבתו השיבה שהמשיח יבוא כאשר "אלמא, יז'רי פלחיוט" (כשהמים יזרמו בין הקירות), "ואלצ'וו, יז'רי פלחיוט" (כשבחוטים יזרמו מאורות), ו"להיד מן

גיר כיל" (וכשיהיו דהירות בכבישים גם ללא סוסים). ככל הנראה בהשפעת ההסבר, ערב אחד קיצר הילד מוני את דרכו הביתה ועבר דרך קיר חומה במקום שנקרא באב אג'די, ובפי הקטנים "פם אל באב". לפתע עצר אותו ערבי המבוגר ממנו בכמה שנים וסטר לו על לחיו. מאז, כך אומרים, גמלה בליבו ההחלטה, לכשיגדל, "הוא יראה לגויים מה פרוש להיות יהודי!".

יהודי שלא מרכין ראש

דוד פלח (באני) סיפר כי מוני גבאי נהג לנסוע לשווקים בעמרוס, מסללאה, תאג'ורה וזאוו'יה כדי לקנות ראשי בקר. רבים הכירוהו כישר והגון וכמובן אמיץ. יום אחד ביקש לקנות פרה בריאת בשר ועל פי המוסכם כשנקב במחיר הכי גבוה היה עובר אליו החבל הקשור לצוואר הבהמה. לפתע התנגד הערבי שהחזיק בחבל להעבירו למוני ואף גידף אותו "זו מכאן יהודי כופר, אל תיגע בחבל אחרת אדרוך על צווארך". מוני, בקור רוחו, משך את החבל, תפס בצווארו של הערבי וסינן "יפה אמרת, גם אני לא אעזוב אותך עד אשר עשיתי כאשר דיברת"...

הערבים ניסו לחלץ את ידיים אך מהר מאוד הבינו שאין כאן יהודי שירכין את ראשו אלא זה העומד בגאווה, עשוי לבלי חת ומתעקש על הישר והצדק. הסוחר בעל הבהמות פנה למוני ואמר לו "בבקשה קח פרתך ולך". ענה לו מוני "הפרה לא מעניינת אותי כרגע, אבל את עמיתך אני מעוניין ללמד לקח, לכבד הסכמים במקח וממכר". רק לאחר דקות ארוכות נאות מוני לשחרר את צוואר הערבי שכבר לא העז יותר להחציף פנים.

גיבור ולא פחות מכך - צדיק

מוני גבאי היה בעל עסק לממכר בשר ורבים מיהודי טריפולי קנו דווקא אצלו, הן בשל עזרתו לכל איש בעת צרה והן בשל נדיבותו. משה עזריה מהרצליה סיפר כי כילד נשלח על ידי אימו עם כמה מטבעות וביקש ממוני בשר לשבת "בכמה שהכסף יספיק". מוני נטל את הכסף והחל קוצב חתיכות בשר, כף המאזניים כבר ירדה אך הוא הוסיף עוד חתיכה ועוד חתיכה. עוזרו העיר בשקט שהבשר על המשקל כבר עולה פי כמה... אבל מוני בשלו, הוסיף עוד מה חתיכות נאות ושלח את הילד לביתו.

"תראה איך עומדים גבר מול גבר"

סעדני היה שם הבחור הצעיר שמוני גבאי וגם סוחרים אחרים העסיקו כשליח ומסייע וכך מצא את פרנסתו. ערב אחד, בימי הרמדאן הערבי, נשלח סעדני לקנות תה וסוכר למוני וחברים שישבו בבית קפה וביקשו להרתיח קומקום תה. החנווני אליו ניגש אמר לחבריו הערבים "זה עוזרו של מוני בריון היהודים". או-אז פנה אליו ערבי בשם בושרנת'א, ראש כנופייה עבריינית, ושאל את סעדני מי שלח אותו. "מוני", השיב. בתגובה בושרנת'א קם ממקומו, סטר לו שתי סטירות חזקות והוסיף "לך תגיד למוני שאם הוא גבר שיבוא בעצמו".

סעדני חזר עם דמעות בעיניים ובתחילה סירב לומר מה אירע לו אך כשמוני לחץ, גילה שהוכה. מוני גבאי קם, ביקש שאיש לא יתלווה אליו, ניגש לחנות הערבים, בעט בחוזקה בדלת ועמד בקומה זקופה כששאל "מי מכם הוא זה שהכה בחור תמים וחלש?".

תוך כדי דיבור בעט במערכת התה, ניגש לבושרנת'א, העמידו על רגליו וסטר לו בחוזקה עד שזה נפל ארצה. "הנה תראה

במו עיניך איך עומדים גבר מול גבר ולא גבר מול בחר חסר אונים, "ועכשיו", פנה אל החנווני "איפה הסוכר והתה שביקשנו". מוסטפה בעל החנות מיהר למסור לו את מבוקשו. לפני שחזר לחבריו לא שכח מוני לומר לערבים ההמומים מאומץ ליבו "מצטער על התקרית שקרתה באשמת חברכם, ולכם אני מאחל חג רמדאן שמח".

ללמד את "התכשיט" לקח

את המעשה הבא סיפר יהודה דהאן כאשר כשונה בחוברת "האריה השואג מלוב": בשעת ערב עבר מוני גבאי דרך באב אג'יד, מקום שהיו בו כמה דוכנים למכירת לחמים ובסביבתו רבצו יושבי קרנות ורודפי בצע ערבים. לפתע פגש אמו יהודייה הולכת ובוכה. מוני ניגש אליה ושאל בעדינות מדוע היא דומעת. האישה, שהכירה את מוני ויכולותיו, סירבה בתחילה לשתף פעולה מחשש שיעורר מהומה, אבל הוא לא הרפה עד אשר גילתה לו שאחד מיושבי הקרנות פגע בכבודה בדברי העלבה והשפלה ואף ירק לעברה. מוני ביקש מהיהודייה להתלוות אליו, זו היססה אבל נעתרה לבסוף, וביחד ניגשו אל האיש עליו הצביעה כמי שפגע בה. "למה פגעת בגברת הזאת שלא עשתה לך מאומה?" שאל מוני את הברנס. "לא התכוונתי אליה", הצטדק בריון-הצעצוע. "איפה אתה גר", שאלו מוני. "מדוע אתה שואל, אני חייב לך שכר דירה אולי?". "אינך חייב לי דבר אבל קום על רגלך ולא אעזבך עד שתבוא איתי לביתך". כשהגיעו פנה מוני לאשתו של הערבי "סליחה, אינני מתכוון חלילה להטרידך, להשפיל אותך ולירוק בפניך כפי שעשה בעלך לאישה יהודייה תמימה עוברת אורח, אבל אני מקווה שתיקחי את 'התכשיט' שלך ללמדו קצת דרך ארץ", אז דחף את הערבי ההמום לתוך ביתו.

מותר לשיר אנצ'עאנא ח'יר!!

כאשר היה מוני בן 18, הזדמן לאירוע חתונה ונהנה משיריהם של הזמרים רפאל מימון "רפאל התונסי" וציון גויטע למחלולה. אלה הפליאו בשירי אהבה, געגועים, אכזבה, תקווה וייאוש, וכל אחד הרגיש שהשירה נוגעת אליו אישית. באמצע השירה נכנסו לאירוע חמישה, ששה בני נוער ערבים שהתקבלו בברכת ברוכים הבאים מפני שמירה על דרכי שלום ויחסי שכנות טובה, והתכבדו

בכוס רוזטה ועוגיית אבמברה. אלא שבמהלך השיר הידוע של יהודי לוב "אנצ'עאנא ח'יר ונצ'עאכם טאחת פלכיר" (שפירוש הוא ששלנו יותר טוב ושלכם פחות...) התפרשו הדברים על ידי הצעירים הערבים כפוגעים בהם ודרשו לעצור את השיר. הוסבר להם שזהו שיר שמחות ידוע בקהילה ואינו קשור אליהם כלל ועיקר. הם סירבו לקבל ההסבר והיה חשש שהסיטואציה גולשת לאלימות ותהרוס את החתונה. למרבה המזל, מוני גבאי היה שם. הוא ניגש לראש החבורה, אחז בצווארו ומשך אותו לעבר פתח היציאה תוך שאמר לו באסרטיביות: "אסור לך ולחברייך להפריע לבעלי השמחה!". אחיזת הצוואר, מספרים, הייתה כה איתנה ששאר החבורה קמה ויצאה מהמקום בדומיה והאירוע נמשך כסדרו.

"אינני שונא ערבים, אני שונא מחרחרי ריב!"

באחד מימי החג הערביים, נהגו מאמינים פנאטיים ערביים המכונים "עיסאוויים", לבצע תהלוכה אקסטזית כשהם אוחזים אבוקות אש ולפיידים בוערים, מהמסגד המרכזי לעבר קברות קדושיהם. יהודי הסביבה למודי הניסיון השתדלו לסגור את חנויותיהם בשעה מוקדמת ולהימנע מחיכוך מיותר בתהלוכות סואנות אלה. נוער פנאטי החזיק מוטות עץ משוחים בזפת בוערת ונע לעבר הרובע היהודי בטריפולי. כמה יהודים שהיו בדרכם הביתה נחבלו ונכחו ואף נדקרו. בחר יהודי בשם גברי בדוסה רץ לקרוא למוני גבאי, מגן הקהילה. מוני הגיע והורה לראש הכנופייה לסלק את חביות הזפת הבוער, אולם הבריון התעלם ואף לגלג על דברי מוני. הגיבור היהודי לא היסס ופשט דחף את הבריון לאחור, וזה נפל על חבית בוערת, נכווה קשות והובהל לבית החולים. התחוללה מהומה ונפצעו אחדים משני המחנות. המשטרה עצרה כמה מהמשתתפים בתקרית וביניהם את מוני שמיד הודיע שאם הוא לא היה מגיע המצב היה מידרדר יותר. החוקר האיטלקי התריס בפני מוני שהוא "שונא ערבים", ומוני ענה בנחת "אינני שונא ערבים. אני שונא מחרחרי ריב ומדון שיכולים להרוס תשתית של דו קיום וסובלנות שנבנתה במשך שנים רבות". החוקר טען שהעובדות בשטח אינן מעידות על כך ומוני השיב נחרצות "מי חדר לגבולו של מי? האם זה אירע

ברחוב ערבי או ברובע היהודי? כאשר אינכם מסיקים מסקנות מאירועים קודמים ולא שמים קץ למצב הזה של התפרעויות, אין פלא שזה נמשך". החוקר שוכנע שזו הייתה "הגנה עצמית" ומוני שוחרר לביתו, לא לפני שהוסיף "אמנם שוחררתי, אבל אני לא בתחושת רווחה אלא מחנק. מדוע? כי במקום לשאול אותי מה עשית היה עליך לשאול אותי - למה עשית. עשיתי כי על אלימות לשם אלימות אין סליחה. אנו חיים במחיצתם של הערבים ולעתים קרובות סובלים בשקט אך לפעמים קשה שלא להתפרץ וקשה שלא להגיב".

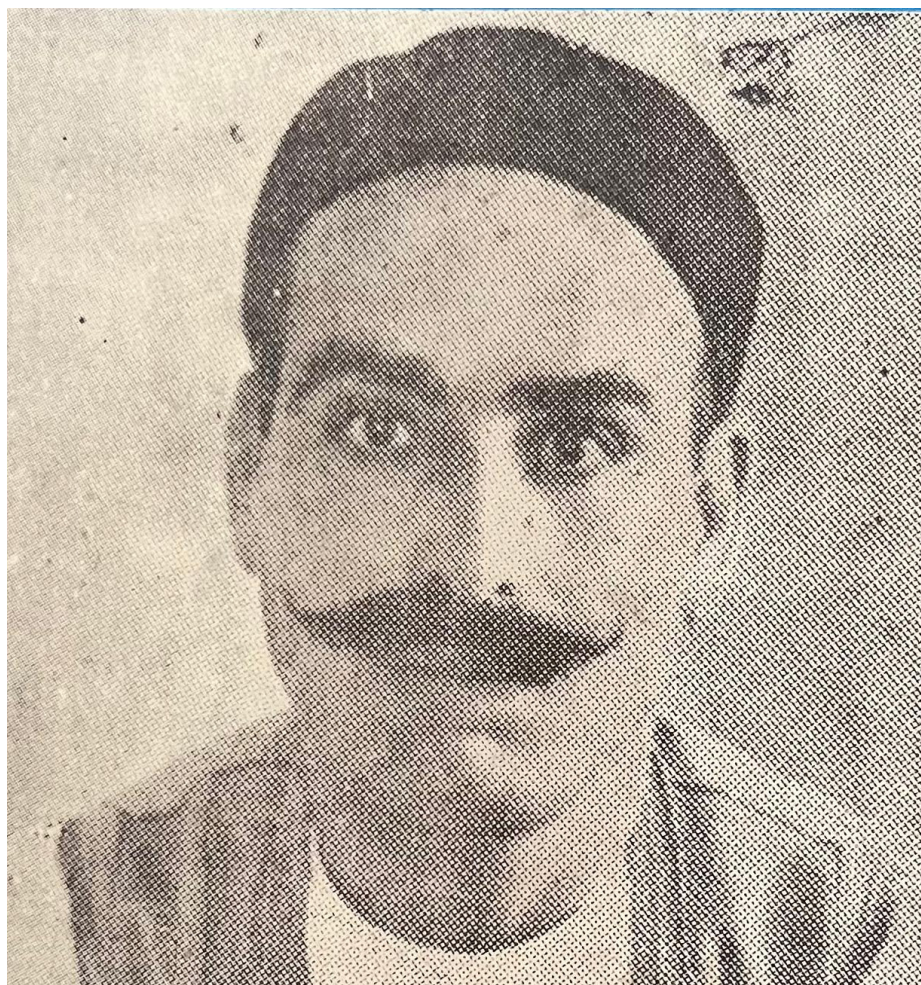
כדורגל? העיקר שניצחו היהודים

בשנת 1936 הקים מוני גבאי קבוצת כדורגל בשם "תל אביב", עם חולצות כחול לבן ומגן דוד. הקבוצה פעלה לצד קבוצות יהודיות נוספות - "מכבי" שאימן ארנסטו לוי, "תל חי", "בן יהודה" ו"בית"ר" שהקים לילי ארביב נשיא הארגון. קבוצה נוספת הייתה של ניסים פלח המכונה "מאני זווז" שהיה שחיין מוכשר לטווחים ארוכים וזכה בתחרויות שחיה של 2-3 ק"מ. לקבוצתו קראו "ג'מעאת מאני זווז". יוסף תמם סאסא ז"ל, המורה לספורט המיתולוגי מנתניה וסבה של המדליסטית ירדן ג'רבי, סיפר כי לבקשת אלדו חביב, בנו של חבר ועד הקהילה בטריפולי יוסף חביב שלמד בבי"ס "רומא" וסורב להיקלט בקבוצה האיטלקית "צי'טה גארדינו" (עיר גנים), בשל היותו יהודי, הוא הקים קבוצת כדורגל יהודית וזו ניצחה את האיטלקים פעם אחר פעם. מכל מקום, מוני גבאי גיבורנו תמך בקבוצת תל אביב גם כספית כולל תשלום למעוטי יכולת שאיבדו ימי עבודה בשל האימונים. בשבת אחת, כך סיפר ואהוני מימון מוטה, בעת משחק בין תל אביב לתל חי עמד מוני בכניסה למגרש. קצין משטרה איטלקי דרש ממנו לעלות ליציע אבל מוני הסביר לו שהוא מנהל הקבוצה. הדבר לא שכנע את השוטר שמשך את מוני לכיוון היציאה, אולם מוני הדף בחוזקה את ידיו של האיטלקי. זה קרא לעוד שוטרים שדחפו את מוני למרכבה המובילה לתחנת המשטרה. "היזהר פן תעזי להשתמש בכוח נגדי. אלמלא המדים שאתה לובש, הייתי מראה לך מהו כוח", סינן מוני לשוטר הראשי והוסיף "היום שבת ולא אסע במרכבה, כי אם אלך איתך ברגל,

רק מטעמי כבוד כי לא ביצעתי שום עבירה". המשחק הופסק במחאה ומוני שוחרר כעבור מספר שעות בהתערבות מוריס נחום אחיו של כלפאללה נחום ראש קהילת יהודי לוב באותם ימים. בגמר משחק הגביע השנתי, בו ניצחה קבוצת בן יהודה את תל אביב, התקיימה מסיבה צוהלת של המנצחים. והנה, באמצע ההילולה, הגיעו מוני וחבריו שהפסידו, והצטרפו למסיבה בשירה אדירה של "עם ישראל חי". מוני אף הכריז שכל הוצאות השתייה במסיבה - על חשבוננו. לשאלה אם ההפסד בגמר הגביע אינו מאכזבו ענה היהודי הגאה "שטויות, העיקר שהגביע נשאר במשפחה בקבוצה של יהודים". אחד מנכבדי הקהילה אמר "כדאי הפסד זה ללמוד ממנו מהי אהבת ישראל, ללא גבול וללא חישובים אישיים, אהבה לשמה".

לחפש את הצדק עם נר דולק

תקופת חייו הקצרה של מוני גבאי - 44 שנים - כללה גם כשש שנות מאסר על לא עוול בכפו, בגין מותו של חייל איטלקי. זה קרה בשנת 1923 כאשר מספר חיילים פשיסטיים התנכלו לבחור יהודי בשם דידו כוכה, בעל דוכן קטן לממכר גרעינים לבנים. הפשיסטיים לקחו גרעינים ללא תשלום וכאשר מחה בפניהם הפכו את דוכנו ופיזרו התכולה לכל עבר. דידו קרא לעזרה, החלה מהומה ולמקום הגיע גם מוני גבאי, שחנותו הייתה בסמוך. איתו באו אחיו באבאני ברכה, משאני גויטע כוכו, גברי דבש ועוד כמה בחורים. תגרה רבתי התרחשה בשטח ובסיומה הוחשו לבית חולים מספר פצועים, כאשר אחד החיילים האיטלקים מת מפצעיו בביה"ח. 117 יהודים נעצרו באותו ערב ובסופו של "הליך משפטי" שתוצאותיו היו ידועות מראש נידונו חמישה יהודים למאסר: שמעון ברכה - מוני גבאי לשש שנים, שמעון אשכלה ל-חמש שנים, משאני כוכו ל-11 שנים, באבאני ברכה לשש שנים ודני טייב ל-שלוש שנים. עורך דינם היהודי-איטלקי של החבורה, אורטונה, נדהם מחומרת פסק הדין שלא התחשב כלל בהתגרות החיילים הפשיסטים ביהודים, מה שהוביל לתגרה בה מצא החייל את מותו. בתום המשפט נטל נר דולק והחל כביכול לחפש מתחת לשולחנות בית הדין משהו שאבד לו. כשנשאל מה הוא מחפש, השיב: "את הצדק אני מחפש!".



שמעון ברכה הידוע כמוני גבאי ז"ל. עוצמה עם נשמה

להתנשאות ולהתפארות כאשר קיים את הפסוק "אל יתהלל גיבור בגבורתו. אנו תפילה שנשמנו תשכון במחיצת הצדיקים בצל האור הגנוז ולחסות בצל כנפי כיסא הכבוד".

הנצחה בעיר נתניה

העיר נתניה בה מתגוררים אלפי משפחות יוצאות לוב, דור ראשון, שני ושלישי, הנציחה את מוני גבאי ברחוב על שמו - רחוב שמעון ברכה בשכונת גן ברכה בצפון העיר. מדובר בשכונה שהוקמה למעשה על ידי יוצאי לוב. ועדת השמות העירונית אימצה את הצעתו של סגן ראש העיר דאז, ד"ר יצחק בן-גד, שתיאר בפני הועדה את קורות חייו המופלאים של מגן יהודי לוב, ורחוב מרכזי בשכונה מנציח את דמותו.

יהי זכרם של שמעון ברכה - מוני גבאי, וממשיך דרכו רני גואילי - ברוך לעד.

הגיבור שנפטר בדמי ימיו

בכ"ו תמוז תרצ"ט, קיץ 1939, קדרו שמי טריפולי כאשר שמעון ברכה - מוני גבאי הגיבור הלך לבית עולמו לאחר שחזר לביתו באפיסת כוחות, אמר לרעייתו הצעירה שהוא נכנס לנוח, נרדם, התעורר מהתקף לב שפקד אותו - ונפטר בטרם עת. סימן מקדים לכך היה יומיים לפני כן כאשר במהלך עבודתו התעלה למספר דקות אך התאושש. הלווייתו ההמונית התקיימה ביום שישי, כל חנויות הרובע היהודי נסגרו, למרות צרכי השבת, וכל הקהילה העניקה לשמעון-מוני, בדממה מעיקה ובגרון חנוק מדמעות, את הכבוד הרב שהגיע לו. ההספד המרכזי נישא על ידי הרב כמוס עגיב זצ"ל, לימים רבה של אור יהודה, שאמר עליו "נשמנו של מוני היא נשמה טהורה השבה למקור מחצבתה במשכני עליון כאשר היא רק במחצית הדרך. המנוח עם כל כוחו וגבורתו לא ראה בכל אלה מקום

ZENGA ZENGA

כ- 150 איש הגיעו למוזיאון למורשת יהודי לוב להקרנת הסרטון המתאר את זיכרונותיהם של אלו שחוו את זוועות השואה בסמטאות איטליה בימי מלחמת העולם השנייה. הם גם נהנו ממטעמי העדה ונשארו, כצפוי, עם טעם של עוד

מאת: משה רוקח



עמוס גואטה נואם בערב ההקרנה המפואר

בידו יכול היה לקנות בוריקה מטוגנת במקום וכן עבמבר ועוגיות נוספות. לקראת הסוף הוקרן סרטון בן 20 דקות שערך מיודענו עמוס ובו תיעוד מתקופת הקורונה של קבוצת ה"ווטסאפ האיטלקי" ובו שומעים את המשתתפים מתארים את שעברו ואת מה שהם זוכרים מהשנים 1942 ו-1943, ימי מלחמת העולם השנייה, את זוועות השואה ברומא ובאיטליה בזמן הכיבוש הגרמני ושיתוף הפעולה של ההנהגה באיטליה כנגד היהודים. בגוף הסרט היה גם תרגום לעברית. יו"ר המוזיאון למורשת לוב, רפאל חיון בירך את הנוכחים והזמין אותם לבקר בעוד פעילויות רבות המתקיימות במוזיאון. ואכן, המפגש השאיר טעם של עוד.

כ- 150 איש ואשה, שהתגעגעו למראות רחובות טריפולי ולאתרים המפורסמים שלה הגיעו למוזיאון למורשת יהודי לוב באור יהודה להקרנת הסרטון "זנגה זנגה", ובשפתנו "זנק'ה זנק'ה", "סימטה סימטה".

את הסרט ערך עמוס גואטה ובו רואים את רחובות וסמטאות טריפולי בסרטון ובתמונות מהשנים האחרונות, עם הסבר מדויק של האתרים, בתי הכנסת, השוק ה"חארה" ובית העלמין הישן. בהתראה של פחות משבוע התייצבו ובאו כולם כדי להיזכר ולחוות את המקומות הטעמים והריחות בסרטון וגם במוצגים בנושא במוזיאון. ברחבת המוזיאון נפרשו שולחנות ועליהם מתוקים שהביאו החברה ומי שלא עלה

המורשת באנגלית



קשר רב דורי. מימין: ניסים בן דוד, נחצ'ה גלבוע, שמעון דורון ורפאל חיון



ולחשוב על שיתופי פעולה בכדי להכיר את מורשת יהדות לוב היפה והעתיקה גם לדור הצעיר. קשר מידי כבר נוצר עם מרכז הצעירים באור יהודה לביקור הראשון. רפאל חיון: "אנו מצפים בכיליון עיניים לפעילות המשותפת הראשונה. אני משוכנע שיחד עם בן דוד היקר נביא עוד ועוד ביקורים כאלו למען הדורות הבאים".

לא רק בעברית. קבוצת דוברי אנגלית מנתניה, גם היא הגיעה לסיור במוזיאון מורשת לוב באור יהודה. המדריך היקר, שלומי בובליל, הדריך אותם בשפתם. הם נהנו מאוד מאוד וממש התלהבו מכל פריט ופריט במוזיאון. יו"ר ארגון יהודים ממורשת לוב, רפאל חיון אומר שלביקורים מסוג זה מגיעות לא מעט קבוצות של דוברי אנגלית. "לאט לאט נתרגם לאנגלית את כל מה שכתוב בעברית על המוצגים והתמונות וכך יוכלו גם דוברי אנגלית להנות מכל המוזיאון הגדול והיפה הזה", מסכם חיון.

וגם לצעירים

עוד מבקר במוזיאון המורשת היה יו"ר מרכזי הצעירים בישראל, ניסים בן דוד. בן דוד אחראי על למעלה ממאתיים מרכזי צעירים הנמצאים כמעט בכל רשות מקומית. מטרת הביקור הייתה להכיר לו את מורשת יהדות לוב

כי מלוב תצא תורה

לאחרונה נתנם לבית המורשת ספר תורה ייחודי. הספר נתנם על ידי משפחת ברמלי, לעילוי נשמת כמוס ורלולה ז"ל, ממושב אלישמע שבשרון. סיפורו של הספר המיוחד איננו רק היסטוריה, זהו הסיפור שלנו.

מאת: רבקה צור



משפחת ברמלי עם ספר התורה המחודש שנמסר לבית המורשת

כידוע, ספר תורה אינו יכול להיות ללא כתובת וללא בית. מתוך תחושת אחריות ומחויבות החליט כמוס ברמלי ז"ל לרכוש מחדש את שני ספרי תורה שנכתבו על קלף מיוחד, (גוויל) לזכר שני אחיו - דוכה וחלפו ז"ל. כך שבו הספרים וקיבלו בית חדש ומשמעות נוספת אשר נשמרה במשפחה לאורך השנים.

המסע לארץ ישראל

בשנת 1949 עמדה הקהילה היהודית בלוב לפני העלייה לארץ ישראל. כמוס ברמלי ז"ל סירב להשאיר את הספרים מאחוריו. הוא בנה שני ארגזים אטומים ובהם הניח את הספרים בין שאר רכוש המשפחה, אשר הובאו לארץ באונייה "גלילה". החשש הכבד מן הערבים והשוטרים, גרם למשפחה לשלם כסף רב כדי להבטיח את שלומם של הספרים היקרים. לאחר ארבעה ימי הפלגה הגיעה האונייה לחיפה, ולמרבית הפליאה דווקא אז החלו התלאות. משטרת הגבולות תחקרה את בני המשפחה בנוגע לארגזים האטומים והכריחה אותם לפתוח את קלפי ספרי

לבית משפחת ברמלי, מימה חיים, לידיה אליהו, מיסה ציון ומרדכי ז"ל, עוד בבנגזי היה למשפחה בית כנסת שנקרא על שמם - "בית הכנסת ברמלי". בבית הכנסת שכנו ספרי תורה רבים, וביניהם שני ספרי תורה שנרכשו על ידי האבא, כמוס ברמלי ז"ל. בתקופה שבה לוב הייתה תחת שלטון האימפריה העות'מאנית נאסר על היהודים לבנות בתי כנסת. בזכות הקשר המיוחד שהיה למשפחת ברמלי עם השלטונות, התאפשר לקהילה היהודית להקים שלושה בתי כנסת בעיר. הגדול מבניהם נקרא "בית הכנסת ברמלי", אשר השתרע בין שני רחובות, ומנה ארבע כניסות. בית הכנסת שימש כמרכז רוחני משמעותי ליהודי בנגזי. שנים לאחר מכן, עם פרוץ מלחמת העולם השנייה והחלת חוקי הגזע על יהודי לוב, השתנו חיי הקהילה באחת. חלק מבני הקהילה הוגלו למחנות, ובהם מחנה ג'אדו הידוע. יהודים מטוברוק שהוגלו לבנגזי, נשאו עמם את ספרי התורה שלהם לבית הכנסת ברמלי. בשל המציאות הקשה הם נאלצו להעמיד את הספרים למכירה פומבית. באותם הימים איבדו הספרים את שייכותם ונמכרו למרבה במחיר.

לפני למעלה ממאה שנים נכתבו בבנגזי שני ספרי תורה עתיקים ומפוארים, הנושאים בחובם את המורשת וההיסטוריה של יהדות לוב. לימים הובאו הספרים לארץ ישראל, במסע לא פשוט, והפכו לחלק בלתי נפרד מסיפורה של משפחת ברמלי. עם העלייה לארץ נשאו עמם בני המשפחה את הספרים, יחד עם מעט הרכוש שיכלו לקחת. מאז ועד היום נשמרו הספרים במסירות ומהווים עדות חיה למסעה של משפחת ברמלי ולמורשתה של יהדות לוב. אחד מהם הגיע לאחרונה למשמורת בבית המורשת באור יהודה, ואילו הספר השני ממשיך לשמש את קהילת בית הכנסת במושב אלישמע.

רקע היסטורי

סיפורם של שני הספרים שזור בסיפורה של משפחת ברמלי ממושב אלישמע. ציון, בן עמירה תבל"א ומרדכי (דוכה) ברמלי ז"ל, היה הכוח המניע בשימור הסיפור ובהנצחתו, יחד עם בני המשפחה אשר פעלו לצדו לשמירת המורשת והעברתה לדורות הבאים. על פי העדויות שסופרו על ידי האחים



מרדכי (דוכא) ברמלי עם אחד "התאומים"

התור המגולגלים, מחשש שהוחבאו בהם כסף וזהב. ממחנה סאן לוקס שבחיפה הועברו בני משפחת ברמלי למחנה בית ליד, יחד עם הספרים. במחנה הוקם בית כנסת זמני באחד הביתנים ששימשו את הצבא הבריטי. במשך כשנה שהתה המשפחה, והספרים עימם, אשר שימשו את חברי הקהילה. כאשר עזבו את המחנה עברו בני המשפחה לכפר סבא הערבית. שם הוקם בית כנסת באחד הבתים, והספרים המשיכו לשמש את בני הקהילה במשך כשנה נוספת עד אשר הגיעו למושב אלישמע שבשרון.

**מתוך תחושת
אחריות ומחויבות
החליט כמוס ברמלי
ז"ל לרכוש מחדש
את שני ספרי תורה
שנכתבו על קלף
מיוחד (גוויל), לזכר
שני אחיו - דוכא
וחלפו ז"ל. כך שבו
הספרים וקיבלו
בית חדש ומשמעות
נוספת אשר נשמרה
במשפחה לאורך
השנים**

הספרים מגיעים לאלישמע

עם הגעת משפחת ברמלי לאלישמע פגשו בני המשפחה מציאות של שממה. עבורם הוקמו פחונים ששימשו קורת גג ראשונית. התנאים היו קשים, ללא שירותים וללא מקלחות, וההתמודדות היומיומית לא הייתה פשוטה. אחד הפחונים הוסב לבית כנסת והפך למשכנם של ספרי התורה. יהודי לוב, שמעולם לא עסקו בחקלאות, נאלצו להסתגל לחיים חדשים ולעבודת אדמה שלא הכירו. ביום עבדו כדי להתפרנס, ובלילה שמרו על המושב מפני התקפות הפידאיון. עם השנים נשאו גם הספרים את אותות הזמן. אותיות החלו להימחק והקלפים נשחקו. המשפחה לא חסכה והזמינה

סופר סת"ם שיבצע את התיקונים הנדרשים. במושב אלישמע נערכה מסיבה לרגל חידוש הספרים ונאספו תרומות לשדרוג בית הכנסת. בשנת 2009 הוזמנו על ידי אליהו ברמלי שני תיקים מוכספים ומקושטים לעילא ולעילא, והספרים הוצבו אחר כבוד בבית הכנסת של המושב.

סוף דבר

לאחר עשרות שנים שבהן ליוו ספרי התורה את משפחת ברמלי ואת קהילת מושב אלישמע, התקבלה ההחלטה על ידי מרדכי ברמלי ז"ל למסור את אחד מספרי התורה לבית המורשת באור יהודה. המהלך נולד מתוך רצון לשמר לא רק את הספר עצמו, אלא גם את

סיפורו - את הדרך שעשה מבנג'ז, את הקשיים שעבר, ואת הדורות שנשאו אותו עמם. הספר שנמסר מוצב כיום למשמורת בבית המורשת, כעדות חיה למסעה של משפחה ולמורשתה של יהדות לוב. הספר השני ממשיך לשמש את מתפללי מושב אלישמע, בבית הכנסת הפעיל בכל ימות השנה. סיפור מאמציה של משפחת ברמלי להביא את ספרי התורה מלוב לארץ ישראל אינו סיפור של רכוש בלבד, אלא של אחריות ואמונה. מול חשש ובדיקות הקלף בתנאי מחנות ופחונים, נשמרו הספרים כעוגן רוחני וכזיכרון חי של המשפחה. הסיפור איננו רק היסטוריה, אלא זהו הסיפור שלנו.

מדור אוכל: הלוחש לסירים

השף אבי חסאן מתמחה בבישול המעדנים הטריפוליטאים והחזיר לאופנה את סירי האלומיניום של סבתא. מגיל צעיר הוא בילה במטבח ולימים הפך את התחביב למקצוע. היום הוא השף של מסעדת רשל בנמל תל אביב ואלוף בהכנת מפרום, קאעק במלח, ובולו. ויש גם, איך לא, מתכון לבוריק

מאת: משה רוקח



אבי חסאן:
מילד שובב לשף מבוקש

בעלי מלאכה בשיטת הקסדר (ברקיה) ממתכת שהביאה איתה מהמלחמה מחלקי מטוסים שנפלו בלוב במלחמת העולם השנייה. כל סיר נשא בתוכו סיפור של ריח של בית, של תבשילים, של שבתות וחגים. הם היו חייבים להיות מבריקים כמו מראה אחרי בישול, סיר שלא הבריק – לא נכנס לארון. ככה היה אצלה. וכך זה נשאר צרוב בזיכרון.

ואיך הם 'חזרו לאופנה'?
"כשסבתא נפטרה, הסירים הונחו ב'סאדה' - ארון גבוה - ו'שתקו'. העולם השתנה. כלי הנירוסטה נכנסו למטבח, והאלומיניום נדחק הצידה. מי המשוגע שישפשף סירים כמו פעם? וכך עברו שנים, והכלים חיו. ואז אני פתחתי את הארגז. בראד, ברמה, קסקס, ספרה של הבזר, מחבס, ספרות וסירים בגדלים שונים - כלי אלומיניום ישנים, מיוחדים, כל אחד עם סיפור חיים חרוט עליו. אמא, כלתה של סבתא גיטה, הסתכלה ואמרה בשקט: 'יחסרה על ללאצי' (חמתי). ואז שאלה: 'יאי, מה תעשה עם כל זה'. בלי לחשוב אמרתי: 'אני מחזיר את הארון של סבתא גיטה'. אמא לימדה אותי איך סבתא הייתה מבריקה את הכלים. ישבנו יחד, שפשפנו בסבון כביסה של פעם ובצמר פלדה, ועם הזמן הכל התחיל להתרכך. לאט-לאט, על סדני לבן פרושים, הופיעו סירים בני עשרות שנים - עייפים, פצועים, ואז... מבריקים. חיים. כל אחד מהם החזיר איתו זיכרון. פינינו

בהמון דברים אבל אם כבר לבחור אני אלוף במפרום, קאעק במלח, ובולו".

עם מי היית הכי רוצה לשבת לקפה?
"עם הסבתות שלי שלא זכיתי להכיר".

מי הדמות שהכי השפיעה עליך?
"אמא שלי, דודות שלי וגם מסבתא ג'וליה, למדתי מהן המון".

מהי המוסיקה שאתה שומע?
"אין לי משהו מסוים. אני אוהב הכל מהכל ובעיקר שירים ישראלים וגם את המחרוזות שלך בטריפוליטאית".

מהי הצלחה בעיניך?
"הצלחה שלי במקצוע זה כשאדם בא אליי בוכה ואומר לי: 'החזרת אותי 30 שנה אחורה לאמא שלי לבישולים ולריחות', וזה קרה לי לא פעם".

מה מפחיד אותך?
"לאחרונה אני סובל מאד מכאבים בכפות הידיים ואני פוחד כי הידיים זה המקצוע שלי".

מה תעשה כשתגדל?
"תמיד היה לי חלום לפתוח מסעדה משלי ואני מקווה שיום אחד זה יקרה. מקום קטן משלי שאני אבשל אוכל טריפוליטאי טעים, אוכל עם נשמה אוכל של פעם".

תל אביב או נתניה?
"נתניה חד משמעית".

בשר או חלב?
"ברור, בשר, עם כל החלקים של הבשר!!"

עניבה או ספורטיבי?
"ספורטיבי. ספורט אלגנט. אני אוהב מותגים".

לבשל או לאפות?
"לבשל, אוהב לגרום לאנשים לשבוע".

ספר שלושה דברים שלא יודעים עליך?
"אני לא מבשל בבית שלי בתל אביב בכלל. אני קצת ביישן ויש לי אוסף גדול של מהירות".

הבנתי שהפרט השלישי הוא הכי מעניין.
"נכון. כשסבתא גיטה לבית משפחת חסאן עלתה לארץ היא לא השאירה מאחור את סירי האלומיניום. אלה לא היו סתם סירים חלקם נעשו על ידי

"כמו בכל בית טריפוליטאי המטבח היה תמיד הלב הפועם של הבית ומאז שאני זוכר את עצמי אהבתי את המטבח את הכלים, את הבישולים, לכל מקום שהייתי הולך עם אמא שלי הייתי ישר נכנס למטבח ומשחק בסירים".

זהו השף **אבי חסאן** בוידוי מעורר תיאבון והוא ממשיך. "המשחק בסירים הפך למקצוע שלי. כיום אני שף ושף קונדיטור, גר בתל אביב ובנתניה ועובד כשף במסעדת 'רשל' בנמל תל אביב. בד בבד אני מוכר עוגיות ואוכל של העדה". חסאן בן 45 גדל בשכונת "אזורים" בנתניה והוא, כפי שכבר הבנתם, בן שלישי למשפחה טריפוליטאית גאה.

מהיכן הכל התחיל? ספר לי על המסלול שעברת עד עכשיו.
"הייתי ילד שובב שלא אוהב ללמוד רק לשחק במטבח, בן מרדן ועקשן שעומד על שלו. ביסודי למדתי היטב וכשהגעתי לתיכון אמרתי לאבא שלי אני רוצה ללמוד רק טבחות וכך היה. נרשמתי לבית ספר 'בית ליגת נשים' בנתניה (בית ספר מקצועי לטבחות) שם סיימתי בהצטיינות עם דרגה סוג אחד. משם התחילה הפריחה המקצועית שלי במטבחים. בגיל 19 לא גויסתי לצבא בגלל בעיות רפואיות ובמקום זה התחלתי לעבוד במלון שרתון בתל אביב. מאז אני במטבחים והכי חשוב תמיד למדתי מכל שף שעבדתי איתו. בזמני הפנוי הייתי הולך לדודות שלי, האחיות של אמא ולאישה שהייתה לי כסבתא ג'וליה.

שם עזרתי במטבח, וכמובן למדתי מהן את רזי המטבח הלובי".

מה אתה עושה בימים אלו?
"אני חי בעיר הגדולה תל אביב כבר 15 שנה ושף במסעדת רשל בנמל תל אביב. אני אופה ומבשל את מעדני המטבח של עדתנו. אני מבקר המון בנתניה אצל אמא. ובזמני הפנוי אני מרבה לבקר בשווקים של יד שנייה ומחפש מציאות לאוספים שלי".

מה מנת הדגל שלך?
"קשה לי לבחור מנה אחת... אני טוב



ארון במטבח, וסידרנו בו את הכלים של סבתא גיטה. זה לא היה עוד ארון. זה היה מוזיאון קטן של געגוע. "וזה גם הביא לך את התחביב המיוחד. מאז אני הולך לשווקי פשפשים, למכירות חצר, מחפש עבר. קונה כלי אלומיניום - מחו"ל ומהארץ. ונשים טריפוליטאיות רבות נתנו לי כלים שהביאו איתן מטריפולי. הן הסתכלו עליי ואמרו: 'אתה תשמור עליהם. לנו הם כבר שימחו את הלב. עכשיו הם שלך' והארון הקטן גדל. והפך לארון גדול. והוא עומד היום בגאווה בבית של אמא. כל מי שרואה אותו עוצר, מתרגש, ואומר: 'יחסרה על הימים שהיו ולא יחזרו'. וכל כלי שנכנס לשם - עובר טקס. שפשוף, ניקוי, הברקה. עד שהוא מבריק כמו מראה. ואז הוא מוצא את מקומו, לא רק על המדף - אלא בזיכרון. אני כל כך אוהב להסתכל על הארון הזה. כי הוא לא מלא בכלים. הוא מלא בבית".

בוריק בלוז



אופן ההכנה:

חומרים:

1. מרתיחים מים בסיר רחב לאחר הרתיחה שמים את השקדים בתוך המים לרבע שעה אחרי רבע שעה מעברים את השקדים לקערה עם מים קרח ומיץ מלימון אחד. מסננים מקלפים ומייבשים את השקדים בשמש(לא בתנור).

2. לאחר היבוש טוחנים את שקדים עם השקדים המרים. על כל קילו שקד טחון מוסיפים חצי קילו אבקת סוכר מוסיפים את הזהר, את גרד התפוז את הרוזטה ומערבבים לאט לאט מוסיפים את החלבון עד שמתקבלת תערובת יציבה/

3. אני אוהב לשקול את המלית לבוריק בדרך כלל המשקל 40/35 גרם/

4. לוקחים עלה של בריק (אם הוא טרי זה ילך לכם מהר) מקפלים את הקצבאות פנימה יוצרים מרובע מברישים מעט חלבון של ביצה, שמים את מילוי השקדים ומהדקים טוב טוב. מאוד חשוב תמיד לכסות את הבוריק במגבת.

עלי בוריק טריים!
מאוד חשוב שהעלים היו טריים של אותו יום!

קילו שקד חלוט מקולף ומיובש
5 שקדים קטנים מרים
חצי קילו אבקת סוכר
גרידת תפוז

כפית תמצית זהר
רבע כוס רוזטה
חלבון של ביצה (בערך 3 חלבונים)
שומשום קלוי
דבש

על כל כוס סוכר חצי כוס מים.
עלי עטרה
לימון אחד

לשים את כל חומרי הדבש בתוך סיר ולבשל עד שהדבש מסמיך (ניתן לבדוק את הדבש אם הוא סמיך על ידי הנחה של הדבש על השיש הקר ואז לראות אם הוא סמיך מספיק)

לפני הכל מכינים את הדבש.

5. לאחר שמילאנו את כל הבוריק שמים שמן בסיר שטוח מטגנים את הבוריק.

6. לאחר שטיגנו את כל הבוריק שמים אותם בתבנית התנור עם נייר אפייה מפעילים את התנור על טורבו 50 מעלות או 40 מעלות ונותנים לבוריק להתייבש לפחות שעה. לשים לב לא לשרוף ולא לייבש יותר מידי.

7. כשהדבש מוכן וחס על אש קטנה קטנה, טובלים את הבוריק טוב טוב בתוך הדבש מניחים במסגרת ומפזרים שומשום קלוי.
בתיאבון.

italiana li abbia portati ad aderire agli italiani, a copiarli e ad imitarli.

Cultura del cibo

Il cibo e le bevande presso di loro erano regolati da norme note, tratte dalla Torah, dal Talmud e dallo stile di vita dei rabbini. Queste norme sono chiamate 'kasher', cioè cibo che è permesso a un ebreo.

Tra i cibi preferiti e più amati vi era il pane d'orzo, preparato in un forno aperto nella parte superiore, chiamato nel dialetto giudaico 'tanur'. Una volta pronto, il pane veniva posto sulla tavola e intinto nella zuppa.

Il piatto chiamato suwika (o zumita) era composto da farina d'orzo fermentata, che veniva macinata e mescolata con cumino, poi cotta in recipienti contenenti una piccola quantità d'acqua, con l'aggiunta di olio d'oliva, il che ne facilitava il consumo.

Vi era un altro piatto degli ebrei della città di Tripoli, noto con il nome di cuscus. Lo si preparava con farina di grano, che veniva lavorata fino a ottenere piccoli granelli di dimensione uniforme. I granelli venivano cotti a vapore in una pentola forata nella parte inferiore, ben sigillata con un telo di stoffa per impedire la fuoriuscita del vapore; una volta cotti al vapore, venivano consumati con la zuppa.

Gli ebrei della città di Tripoli amavano molto il bazin, preparato con farina d'orzo fine e consumato in porzioni dal peso di 150-200 grammi ciascuna. Una volta terminato il pasto, ci si lavava le mani nello stesso recipiente in cui si era



mangiata la porzione.

Le donne ebreë, a loro dire, erano in grado di preparare il cibo in modo rapido e raffinato in meno di un'ora, sull'esempio di Sara, moglie di Abramo: tutti gli ingredienti erano di facile preparazione.

Le bevande preferite dagli ebrei erano il vino di datteri e la birra di fichi. Il vino di datteri era ampiamente utilizzato nelle cerimonie di matrimonio e di circoncisione, nonché il sabato, giorno in cui il consumo di questo tipo di alcol era consacrato; esso si distingueva per il suo prezzo basso. Il governo italiano concedeva licenze di raccolta dei datteri agli ebrei che erano esperti in questo mestiere, in cambio di entrate economiche da parte loro."

MATRIMONI

"Matrimonio: la prima fase del matrimonio è la richiesta della mano, che avviene durante la festa di Pesach. In quei giorni le ragazze ebreë escono sulle

terrazze delle case o si fermano davanti alle porte con il volto scoperto, indossando i loro migliori abiti e i gioielli più scintillanti, in attesa del futuro sposo.

Quando i giovani (in età da matrimonio) percorrono le strade, inizia il corteggiamento tra il ragazzo e la ragazza, come se lei gli dicesse con un sorriso seducente: 'Alza lo sguardo, ragazzo, e scegli me'. Quando un giovane sceglie una ragazza, esprime il suo desiderio ai genitori di lei inviando un mazzo di rose o un cesto di foglie di lattuga. L'accettazione del dono è considerata un consenso implicito al matrimonio. Gli ebrei chiamano questa fase shiddukhin, ossia accordo al matrimonio...

La madre dello sposo porta la futura sposa al bagno pubblico per assicurarsi che non abbia difetti fisici... Successivamente viene allestita per gli invitati una tavola con carne, pane e vino, e vengono distribuiti dolci ai bambini; subito dopo il pasto ha inizio la cerimonia, in

Gli ebrei di Tripoli sotto il dominio italiano

Usi, costumi e istituzioni della comunità ebraica tripolina attraverso il libro del Dr. Khalifa Muhammad Salem Al Ahwel

Shimon Doron - Dadush

INTRODUZIONE - Contenuto e Traduzione

Il libro “Gli ebrei della città di Tripoli sotto il dominio italiano (1911-1943)”

di Dr. Khalifa Muhammad Salem Al Ahwel

Quando ero presidente dell’Organizzazione Mondiale degli Ebrei Originari della Libia, il Dr. David Gerbi, dall’Italia, si rivolse a me e attirò la mia attenzione sull’esistenza del libro Gli ebrei della Libia sotto il dominio italiano (1911-1943), opera del Dr. Khalifa Al Ahwel, musulmano residente in Libia. Il Dr. Gerbi chiese se questo libro potesse interessarci e io naturalmente manifestai grande interesse, chiedendogli di rintracciare l’autore e di aiutarci ad acquistare i diritti di traduzione e di distribuzione.

Il Dr. Gerbi, in contatto con molti ambienti in Libia, accolse la mia richiesta e, dopo alcune settimane, tornò da me con una buona notizia: l’uomo era stato trovato. Gli chiesi quindi di fare da mediatore tra noi e, dopo alcuni scambi di e mail, convenimmo che mi avrebbe fatto avere a Tunisi una chiavetta USB con il file dell’intero libro. Il Dr. David

Gerbi l’avrebbe ritirata lì e ce l’avrebbe consegnata per la lettura e la valutazione.

Dopo un briefing di sicurezza, il Dr. David Gerbi incontrò un rappresentante dell’autore e ricevette da lui la chiavetta USB. Durante tutto l’incontro rimasi in contatto con David per assicurarmi che tutto procedesse senza problemi.

Alcuni accademici e importanti arabisti esaminarono il libro e dissero che era un’opera di grande importanza, poiché si basava su fonti d’informazione che fino ad allora erano rimaste riservate. Compresi che avevamo tra le mani un tesoro nascosto. Mi misi in contatto con l’autore del libro e avviammo una trattativa di sapore mediterraneo. La somma che chiese inizialmente per la vendita dei diritti di traduzione era molto alta, ma continuai a insistere e, parallelamente, si sviluppò tra noi un rapporto di amicizia; dopo aver rivolto molti elogi agli ebrei di Libia e aver sottolineato quanto essi (gli ebrei) mancassero al tessuto sociale della Libia, arrivammo a un compromesso.

Gli chiari però che non avevamo la possibilità di trasferire il denaro sul suo conto bancario in Libia e che avrebbe

dovuto trovare una soluzione alternativa. Alla fine il denaro fu trasferito sul conto bancario di un familiare in Canada e cominciammo il lavoro di traduzione e preparazione del libro.

Di seguito presento alcuni brani interessanti del libro sulla comunità ebraica di Tripoli in quell’epoca.

QUARTIERE EBRAICO -USI E COSTUMI

“Il quartiere ebraico impose agli ebrei di Tripoli una sorta di isolamento e separazione. Gli ebrei si isolavano e si allontanavano da coloro con cui vivevano in coesistenza, preservando ciò che chiamavano la ‘purezza della razza ebraica’, espressione che trae origine dall’idea del ‘popolo eletto’, radicata nel loro pensiero. Essi vedevano il mondo interno del quartiere ebraico come un mondo stabile e sicuro.

Come risultato di questo isolamento quasi totale, si svilupparono usi e tradizioni nella vita sociale che ruotavano attorno al cibo, alle bevande, al matrimonio, alla circoncisione, alla sepoltura, ai cimiteri e al culto... Sembra che la loro apertura verso la cultura

- Il carcere ebraico – Era considerato una delle istituzioni di beneficenza per i servizi che forniva. Il reparto del carcere riservava due sezioni agli ebrei, una per gli uomini e una per le donne.

- Il Centro per la cura della madre e del bambino – Fu istituito nel 1932 con la somma di 16.000 lire italiane e fu soprannominato ‘Casa del Bambino’. Le sue funzioni comprendevano fornire assistenza medica e sociale a tutte le donne incinte del quartiere ebraico di Tripoli, oltre a fornire cibo e vestiti ai bambini fino all’età di tre anni.

- Il Giardino dei bambini – Fu creato dalla dirigenza della comunità e comprendeva un’area sportiva per l’allenamento in diversi giochi. Il suo scopo era preparare i bambini alla vita lavorativa, affinché crescessero forti, immuni alle malattie e in grado di integrarsi con gli altri bambini.”

SINAGOGHE A TRIPOLI ED IN LIBIA

“Le sinagoghe in Libia:

La sinagoga della città di Tripoli godeva di uno status importante ed era un luogo di attività comunitaria in tutti gli ambiti. Nella sinagoga si sviluppavano i legami familiari, poiché i membri di ogni famiglia sedevano insieme, uno accanto all’altro, per assistere alle cerimonie di preghiera.

Col tempo si crearono differenze sociali tra gli ebrei, in seguito alle quali lo strato benestante prese l’abitudine di sedere al centro della sinagoga, mentre la gente umile si accalcava nei corridoi e nei passaggi. I rabbini sostenevano

che la sinagoga preservava l’identità ebraica impedendo la deviazione religiosa; le cerimonie del sabato erano considerate da loro il fondamento principale della legge ebraica.

Nel 1672 a Tripoli c’era una sola sinagoga. Nel 1816 ce n’erano già tre. Nel periodo tra il 1805 e il 1850 furono fondate altre cinque sinagoghe, tra cui la sinagoga antica del rabbino Shalom Titi. All’inizio dell’occupazione italiana si contavano già dieci sinagoghe, delle quali il governo di Tripoli ne riconosceva sei: la sinagoga ‘al Wasa’aya’, la sinagoga ‘Serusi’, la sinagoga ‘al Salat al Kubra’, la sinagoga ‘Dar al Qāid’, la sinagoga ‘Dar al Stellani’ e la sinagoga ‘Dar Bu Daa-dush’.

Nel 1928 fu fondata la sinagoga ‘Dar Bishi’.

Come gli uomini, anche le donne ebreiche parteciparono attivamente alla costruzione delle sinagoghe; tra queste si può ricordare la sinagoga ‘Dar Shwēkha’, della famiglia Guetta della città di Yafran, e la sinagoga fondata dalla signora Khudayra, vedova di Eliyahu Halfon.

La sinagoga ‘Hatuma’, nota all’epoca come ‘la casa di preghiera dei Franchi’, fu fondata nella strada ‘al Arba’ Arsāt’, nel grande quartiere ebraico. L’immobile apparteneva a un abitante locale di Tripoli che lo affittava alla comunità e, alla fine di quel decennio, fu acquistato per la somma di 30.000 lire italiane.”

EPILOGO – Altri soggetti ed acquisto del libro

“Il libro contiene ancora moltissimo materiale, su

un’enorme varietà di argomenti che gettano luce sulla vita della comunità ebraica nella città di Tripoli, tra cui l’economia e il commercio, il finanziamento, l’attività politica, le organizzazioni politiche degli ebrei, i club e i circoli, gli ebrei di Tripoli e il loro contributo alla creazione dell’entità nazionale sionista in Palestina.

Il libro può essere acquistato presso l’Organizzazione Mondiale degli Ebrei Originari della Libia a Or Yehuda, in via Moshe Hadadi 4, dove ha sede anche il Centro per il Patrimonio degli Ebrei di Libia.”



un'atmosfera familiare.

La ragazza promessa siede a terra con il viso coperto da un velo; allora arriva lo sposo e sparge su di lei rose e fiori, seguito dagli invitati. In questa occasione si recitano le 'sette benedizioni'. Il libro descrive in grande dettaglio ciò che si fa ogni giorno durante i sette giorni che precedono il matrimonio."

CRESCITA DEI FIGLI - MIKVE' -PARTO

"Le usanze relative alla crescita dei bambini: gli ebrei di Tripoli si prendevano grande cura dell'educazione dei loro figli e delle loro figlie... La donna ebrea si occupava delle fasi della gravidanza e del parto.

Non appena avvertiva le mestruazioni – che duravano sette giorni – andava ogni giorno al mikveh per purificarsi. A Tripoli c'erano due mikveh: il primo si chiamava 'Dar al Karama' ed era situato vicino alle sinagoghe costruite secondo uno stile moderno; il secondo si chiamava 'Dar Bu Tabīqa' ed era situato in un luogo che in origine era stato un cimitero.

Tra le cose che erano proibite a una donna vi erano: vedere gatti, visitare i cimiteri e darsi schiaffi sulle guance. Tutte abitudini basate su superstizioni antiche che risalivano al Medioevo.

Tre settimane prima del parto si destinava una stanza della casa della partorienti ad accogliere il nuovo nato, e nessuno vi entrava per timore del malocchio che cercava di colpire la madre e il bambino. In quella stanza si soleva

collocare una sedia sacra chiamata 'la sedia del profeta Elia'."

NOMI PREFERITI E CIRCONCISIONE

"Nomi: il nome preferito dagli ebrei di Tripoli è Kammus (o Kammus), cioè il numero cinque, considerato un numero fortunato. I nomi Chay e Chayyim sono legati alla longevità.

Tra i nomi preferiti troviamo anche: Shim'on, Mani, Dido, David, Sfānī, Gosef e Ma'mūs. La rivelazione del nome deve essere fatta da uno dei membri benestanti della comunità, che desidera donare al bambino una somma di denaro; egli recita alcune preghiere e poesie liturgiche nelle quali pronuncia per la prima volta il nome del bambino.

La circoncisione è un precetto personale del padre; se egli non è presente, il compito passa ai parenti, e se anche loro sono assenti, passa ai vicini e, in ultima istanza, all'intera comunità. Chi non è circonciso viene espulso dalla comunità, poiché è considerato un ribelle contro Dio.

Il neonato circonciso viene portato in braccio per tutto il giorno dal padre o da uno dei parenti, il più lontano possibile dagli estranei, per timore del malocchio che lo insidia ovunque."

ISTITUTI COMUNITARI E DI BENEFICENZA

"Istituzioni ebraiche e istituzioni di beneficenza: gli ebrei di Tripoli vivevano in condizioni economiche terribili, sorte a causa di varie circostanze e crisi economiche. A causa di questa situazione

economica e sociale nacquero a Tripoli diverse istituzioni caritative, tra cui:

- La Casa dei Rabbini – Questa casa godeva di uno status particolare rispetto alle altre istituzioni di beneficenza. La ragione risiedeva nell'elevato prestigio spirituale dei rabbini, dovuto alla loro vasta competenza in questioni accademiche, halakhiche, etniche, sociali e morali.

- L'Orfanotrofio Serusi – Nella Casa Serusi erano ospitati 550 bambini che avevano perso le loro famiglie. Il personale dell'orfanotrofio si prendeva cura dei bambini e insegnava loro a leggere e scrivere. Il finanziamento della struttura si basava sugli aiuti e le donazioni raccolte in occasione di feste e lutti, e sulla sua gestione vigilava un rappresentante della comunità.

- La Casa Arbiv per il lavoro e la beneficenza – Fu fondata nel 1908 da Fortuna Arbiv, moglie di Vittorio Arbiv. Nel 1912 si unirono a questa istituzione donne appartenenti alle famiglie Levi, Nunes Weiss, Nahum, Silva e Hajaj. L'istituzione sviluppò diversi programmi a favore della comunità, tra cui uno destinato a promuovere le donne ebraiche della città di Tripoli fino a raggiungere un livello culturale e sociale pari a quello delle donne italiane.

- Il Centro per l'educazione, la riforma e la formazione – Questo centro fu fondato in virtù di una decisione del governatore generale il 29 gennaio 1936 e fu conosciuto come 'Centro degli eventi ad al Jadida'. Lo scopo del centro era quello di sostituire il carcere giudiziario.

שח 150
למנוי
לשנה!

מבצע מיוחד למנויים חדשים!

הצטרפו אלינו למרכז המורשת של יהודי לוב.
גם תומכים בקהילה וגם נהנים מהטבות!

- קבלת רבעון "לבלוב" - מגזין כרומו
עשיר בכתבות מעניינות + גיליון
מיוחד ליום השואה.
- כניסה חינם למוזיאון לכל מנוי.
- הנחה בסופי שבוע שהמרכז מארגן.

**מבחר מסלולי הצטרפות ליחידים, משפחות,
ישובים ובתי כנסת בטלפון: 035336268**



נימין אלתרמן
באירועים חדשים



בס"ד
מרכז מורשת יהדות לוב
טוב לשמור על קשר (:

